

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'DA ORTAOKUL SOSYAL
BİLGİLER VE EŞ İÇERİKLİ DERSLERİN PROGRAM
BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Günay KABAOĞLU

**Danışman
Prof. Dr. İlhan TURAN**

**RİZE
2023**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında, Prof. Dr. İlhan TURAN danışmanlığında, Günay KABAOĞLU tarafından hazırlanan *Türkiye ve Azerbaycan'da Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Eş İçerikli Derslerin Program Bağlamında Karşılaştırılması* başlıklı bu çalışma, 28/04/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	:Prof. Dr. Ayşegül ŞEYİHOĞLU	
Üye	:Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT	
Üye	:Prof. Dr. İlhan TURAN	

ETİK BEYAN

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Türkiye ve Azerbaycan’da Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Eş İçerikli Derslerin Program Bağlamında Karşılaştırılması” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

28/04/2023

Günay KABAOĞLU

ÖN SÖZ

Bu araştırmanın planlanmasında, araştırılmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteklerini her daim sunan, bilimsel düzeyde aydınlanmamı sağlayan ve tecrübeleri ile beni yönlendiren sayın danışman hocam Prof. Dr. İlhan TURAN' a, çok teşekkür ederim. Ayrıca her zaman desteklerini esirgemeyen, bilgi birikimini büyük bir samimiyetle paylaşmaktan geri durmayan fakültemizin değerli Dekanı sayın Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT'e, Doç. Dr. Adem BELDAĞ'a ve Doç. Dr. Ayşe SEYHAN'a sonsuz teşekkür ederim. Sizleri tanımak bir ayrıcalıktı. Yüksek lisans ders döneminde tanıştığım arkadaşlarım, Nazmiye BASKIN, Ömer SEMİZ, Sevim KOÇAL ve Ayşe KAYA'ya bana her zaman destek ve yardımcı olduklarından dolayı çok teşekkür ederim.

Ayrıca bu zorlu süreçte bana her zaman maddi ve manevi destek olan sevgili eşim Osman KABAOĞLU' na çok teşekkür ederim.

Günay KABAOĞLU
2023/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ	1
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
1.1. Sosyal Bilgiler ve Tarihsel Gelişimi.....	9
1.2.Karşılaştırmalı Eğitim ve Tarihsel Gelişimi.....	10
1.3. Karşılaştırmalı Eğitimin Amaçları	11
1.4.Türk Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri	12
1.4.1.Türk Eğitim Sisteminin Aşamaları	13
1.4.2.Türkiye’ de Eğitimin Dili.....	14
1.5.1.Azerbaycan’da Milli Eğitimin Genel Amaçları	16
1.5.2. Genel Eğitim Alanındaki Devlet Politikasının Temel İlkeleri.....	17
1.5.3. Azerbaycan’ da Eğitimin Aşamaları	18
1.5.4.Genel Eğitim Düzeyi Okul Türleri.....	19
1.5.5. Genel Eğitim Seviyelerinde Öğretilen Dersler ve Konular	20
1.5.6. Evde eğitim	21
1.5.7. Azerbaycan’ da Eğitim Dili	21
1.5.8. Genel Eğitim Öğrencilerinde Oluşan Yeterlilikler	21
1.7. İlgili Araştırmalar	24
2.YÖNTEM	27
2.1.Araştırmanın Modeli	27
2.2. Veri Toplama Araçları.....	28
2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	28
3. BULGULAR.....	31

3.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	31
3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular	38
3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular	43
3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	65
3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	71
3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	85
3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	93
4. TARTIŞMA, SONUÇ	99
4.1.Öneriler.....	108
KAYNAKÇA.....	111
EKLER.....	121
ETİK KURUK KARARI.....	121

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı : Prof. Dr. İlhan TURAN

Hazırlayan : Günay KABAOĞLU

Yıl : 2023

Sayfa Sayısı :148

ÖZET

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN’DA ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER VE EŞ İÇERİKLİ DERSLERİN PROGRAM BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Bu araştırmanın amacı, Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Azerbaycan’da Sosyal Bilgiler kapsamında eş içerik derslerde okutulan Azerbaycan Tarihi, Dünya Tarihi, Coğrafya ve Hayat Bilgisi öğretim programlarının karşılaştırılmasıdır. Bu çalışmada nitel yöntemlerden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı olarak, Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Azerbaycan bu programlara eş içerik öğretim programları ve öğretmen kılavuzları kullanılmıştır. Araştırmada yatay karşılaştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; Her iki ülkenin sosyal bilgiler ve eş değer programlarında, değerler ve beceriler açısından benzerlikler göze çarparken, yetkinlikler bakımından farklılıklar olduğu belirlenmiştir. SBÖP ile Azerbaycan eş içerikli derslerin öğretim programları amaçlar açıdan da önemli benzerlikler göstermektedir. Azerbaycan HBÖP’ de yer alan “zararlı alışkanlıklar ile mücadele” amacının, Türkiye SBÖP’ de bir karşılığı bulunamamış ve farklılık oluşturduğu anlaşılmıştır. Programların süre açısından karşılaştırması sonucunda Azerbaycan'daki eş içerik derslerin, yoğunluk teşkil ettiği belirlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, Türkiye'deki Sosyal Bilgiler ders saati ve süresi artırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Eğitim, Sosyal Bilgiler, Tarih, Coğrafya, Hayat Bilgisi

-

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Basic Education

Type : Master's Thesis

Supervisor : Prof. Dr. İlhan TURAN

Author : Günay KABAOĞLU

Year : 2023

Number of pages :148

ABSTRACT

COMPARISON OF SECONDARY SCHOOL SOCIAL STUDIES AND CO-CONTENT COURSES IN TURKEY AND AZERBAIJAN WITHIN THE CONTEXT OF THE PROGRAM

The purpose of this research is to compare the Turkish 2018 Social Studies Curriculum and the Azerbaijan History, World History, Geography and Life Studies curriculum taught in Social Studies courses in Azerbaijan. In this study, the document analysis method, one of the qualitative methods, was used. As the data collection tool of the research, Turkey Social Studies Curriculum and Azerbaijan equivalent content curriculums and teacher guides were used. Horizontal comparison technique was used in the research. As a result of the research; In the social studies and co-content programs of both countries, it was determined that while there were similarities in terms of values and skills, there were differences in terms of competencies. The Social Studies Curriculum and the curriculum of Azerbaijani equivalent courses show significant similarities in terms of purposes. The aim of "fighting harmful habits" in the Azerbaijan Life Studies Curriculum could not be found in the Turkish Social Studies Curriculum and it was understood that it created a difference. As a result of the comparison of the programs in terms of duration, it was determined that the equivalent content courses in Azerbaijan constitute intensity. When evaluated from this point of view, the Social Studies course hours and duration in Turkey can be increased.

Keywords: Comparative Education, Social Studies, History, Geography, Life Studies

KISALTMALAR

ATÖP	:	Azerbaycan Tarihi Öğretim Programı
CÖP	:	Coğrafya Öğretim Programı
GDTÖP	:	Genel Dünya Tarihi Öğretim Programı
HBÖP	:	Hayat Bilgisi Öğretim Programı
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
PDF	:	Portable Document Format
Prof	:	Profesör
S	:	Sayfa
SB	:	Sosyal Bilgiler
SBÖA	:	Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları
SBÖP	:	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
vb	:	ve benzer

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye ve Azerbaycan eğitim sisteminin genel amaçların karşılaştırılması(Anayasalara Göre)	22
Tablo 2. Türkiye ve Azerbaycan Eğitim Kanunlarına sisteminin genel amaçların karşılaştırılması.....	23
Tablo 3. Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan tarih amaçlarının karşılaştırılması	31
Tablo 4. Türkiye 2018 SBDÖP’ de ve Azerbaycan 2021 ATÖP’ da tarih disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı.....	33
Tablo 5. Türkiye 2018 SBÖP’ da ve Azerbaycan 2021 GDTÖP’ da yer alan tarih disiplinin amaçlarının karşılaştırılması	34
Tablo 6. Türkiye SBDÖP’ da ve Azerbaycan’da okutulan GDT’ da tarih disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı.....	35
Tablo 7. Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan coğrafya disiplininin amaçlarının karşılaştırılması.....	35
Tablo 8. Türkiye SBDÖP’ de ve Azerbaycan’da okutulan coğrafya disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı.....	36
Tablo 9. Türkiye 2018 SBÖP’ da ve Azerbaycan 2021 HBÖP’ da yer alan amaçların karşılaştırılması.....	37
Tablo 10. Türkiye SBÖP ile Azerbaycan HBÖP amaç değişkenine göre dağılımı ..	38
Tablo 11. Türkiye 2018 5.6.7. Sınıf SBÖP’ nın öğrenme alanına göre kazanım, süre ve ders saatine ilişkin gösterge	39
Tablo 12. Azerbaycan 2021 5.6.7. Sınıf ATÖP’ nın kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge	40
Tablo 13. Azerbaycan 6.7. Sınıf GDTÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge.....	40
Tablo 14. Azerbaycan 6. ve 7. Sınıf CÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge.....	41
Tablo 15. Azerbaycan 5.6.7. Sınıf HBÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge.....	41

Tablo 16. Türkiye ve Azerbaycan SBÖP’ de yer alan öğrenme alanlarının karşılaştırılması.....	42
Tablo 17. Türkiye 2018 5.Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf ATÖP’ de tarih disiplininin kazanımları açısından karşılaştırılması.....	43
Tablo 18. Türkiye 2018 5. Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf ATÖP’ nın kazanım değişkenine göre dağılımı	44
Tablo 19. Türkiye 2018 SBÖP 5. Sınıf ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf HBÖP’ de kazanımların karşılaştırılması	45
Tablo 20. Türkiye 2018 5. Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf HBÖP ‘de kazanım değişkeninin dağılımı	46
Tablo 21. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ve Azerbaycan 6. Sınıf 2021 ATÖP’ de yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması	47
Tablo 22. Türkiye 2018 SBÖP’ da ve Azerbaycan 6. Sınıf ATÖP’ de kazanım değişkenine göre dağılımı.....	49
Tablo 23. Türkiye 2018 6. Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 6. Sınıf GDTÖP’ da yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması.....	49
Tablo 24. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan GDTÖP’ de tarih kazanımı değişkenine göre dağılımı.....	51
Tablo 25. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf 2021 CÖP’ da yer alan kazanımlarının karşılaştırılması.....	51
Tablo 26. Türkiye 6. Sınıf SBÖP ’da ve Azerbaycan 6. sınıf CÖP’ de coğrafya kazanım değişkenine göre dağılımı	53
Tablo 27. Türkiye’de 6. sınıf SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf HBÖP’ de kazanımların karşılaştırılması.....	54
Tablo 28. Türkiye 6.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 6.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanım değişkenine göre dağılımı.....	55
Tablo 29. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ve Azerbaycan 7.Sınıf 2021 ATÖP’de kazanımların karşılaştırılması	56
Tablo 30. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf ATÖP’de tarih kazanımları değişkenine göre dağılımı	58
Tablo 31. Türkiye 7.Sınıf. SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf GDTÖP’de tarih kazanımların karşılaştırılması	59

Tablo 32. Türkiye 7.sınıf SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf GDTÖP’de tarih kazanımları değişkeninin dağılımı.....	60
Tablo 33. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf 2021 CÖP’de coğrafya kazanımlarının karşılaştırılması.....	61
Tablo 34. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf CÖP’de coğrafya kazanımları değişkenine göre dağılımı	62
Tablo 35. Türkiye’de 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan’da 7.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanımların karşılaştırılması	63
Tablo 36. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanım değişkenine göre dağılımı	64
Tablo 37. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin ATÖP’ de bulunma durumu	66
Tablo 38. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin, AGDTÖP’ de bulunma durumu	67
Tablo 39. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin ACÖP’ de bulunma durumu	68
Tablo 40. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu	69
Tablo 41. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin Azerbaycan GDÖP’ de bulunma durumu	70
Tablo 42. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin ATÖP’de bulunma durumu	72
Tablo 43. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan CÖP’ de bulunma durumu	75
Tablo 44. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu	77
Tablo 45. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu	80
Tablo 46. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan GDTÖP’ de bulunma durumu	83
Tablo 47. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin ATÖP’ de bulunma durumu	86
Tablo 48. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin Azerbaycan CÖP’ de bulunma durumu	88

Tablo 49. Türkiye 2018 SBÖP’ da yer alan yetkinliklerin Azerbaycan HBÖP’ da bulunma durumu	90
Tablo 51. SBÖP ölçme değerlendirme ilkeleri	94
Tablo 52. Azerbaycan Tarihi Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri ..	94
Tablo 53. Azerbaycan Genel Dünya Tarihi Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri	95
Tablo 54. Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri	95
Tablo 55. Azerbaycan Hayat Bilgisi Öğretim Programına ait ölçme ve değerlendirme ilkeleri	96

GİRİŞ

Eğitim bireyin daha dünyaya göz açmadan önce henüz anne karnında iken başlayan ve insanın dünyaya gözünü açtığı ilk andan itibaren tüm yaşamı boyunca durmaksızın devam eden bir süreçtir (Duman, 2015). Eğitim bireylerin zihinsel, bedensel, duygusal ve toplumsal davranışlarını planlanan şekilde değiştirmeyi ve geliştirmeyi, beklenen yeni yetenek ve beceriler kazandırmayı amaçlayan sosyal düzen kurmalarını etkileyen bir süreçler topluluğudur (Akyüz, 2012). Bu değişim ve gelişim oldukça geniş kapsamlı olduğu için bireylerin kendilerine toplumda yer edinmesi ile anlam kazanır. Türk eğitim tarihinin derinlerine inersek eski zamanlarda daha yazı yokken bile değerler ve çeşitli kültürel aktarımlar atasözleri, ninniler, maniler, tekerlemeler, şiiirler ve destanlar ile dilden dile dolaşarak sözlü edebiyat yoluyla büyüktten küçüğe aktarılarak kültürel eğitim verilmiştir (Özçelik, 2010). Yazının icadı ile yazıya aktarılmış, yazının aktif hale gelmesi ve gelişmesi ile beraber özellikle destanlar ve siyasetnameler eğitim alma aracı olmuştur (Akyüz, 2012). Bahsi geçen kültürel aktarım süreci sözlü ve yazılı kaynakları ile Azerbaycan kültüründe de nerdeyse aynı şekilde değer ve ahlak aktarımı yapmış hatta atasözleri, ninniler, destanlar ortak kültürümüzün özünü tam benzer şekilde oluşturmuştur (Özçelik, 2010). Azerbaycan asıllı eğitimci Abbasgulu Ağa Bakıhanov “İlim ve bilimi her şeyden üstün bilin, çünkü insan ilim ve bilim ile her şeyi kazanabilir.” demiştir. Bakıhanov’ un bu bakış açısı ile eğitimin insan hayatındaki en önemli unsur olduğu anlaşılmaktadır (akt; Nəbiyeva, 2010).

Öğretim, okul içerisinde tüm faaliyetlerin planlı ve programlı olarak işinde uzman kişilerce verilmesidir. Öğretimin temel amacı bireyin okul ile tanıştığı ilk andan itibaren öğrenmesi gereken her şeyi önceden planlanmış belli bir program dâhilinde öğretilmesidir. Öğretim Programı; eğitim kurumları dâhilinde kazandırılmak istenen istendik davranışların veya becerilerin tamamını kapsayan, önceden planlanmış, teşkilatlı çabalar ve etkinlikler düzeneğidir (Demirel, 2011). Eğitim sürecinin olması gerektiği gibi etkili bir şekilde ilerlemesi çoğunlukla öğretim programları ile ilgilidir. Bu süreçte yer alan hedef davranışlar ve amaçların nasıl ve ne şekilde gerçekleştirileceği ve oranı öğretim programları tarafından belirlenmektedir (Özçelik, 2010). Bu süreçler dikkate alınarak öğretim programları, eğitim-öğretim faaliyetinin esas yol haritası denebilir. Öğretim programları, bireyin tüm hayatı boyunca nasıl

davranması gerektiğini, ne tarz yol alması gerektiğini, neyi öğrenmesi gerektiğini planlayan bir kılavuzdur (Girgin, 2011). Artık öğrenci merkezli hazırlanan öğretim programları, bireylerin öğrenmesini kalıcı hale getirmesi amacıyla fiziksel olarak da işin içine girerek öğrenciyi, aktif öğrenmeye adapte etmeyi hedeflemektedir (Erdem ve Demirel, 2002). Öğretim programı her ders için ayrı ayrı düzenlenmiş ve planlanmıştır.

Bütün eğitim araçları için olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrencinin, hem bir bireyle hem de toplumla olan ilişkisini amacı, içeriği, öğrenme-öğretme süreci ve tabii ölçme değerlendirme olarak tamamen çerçevelemesi gerekir (Doğanay, 2008). Öğretim sürecinde öğretilen davranışlar, beceriler ve bilgiler bireyin davranışlarında olumlu yönde değişim meydana getirir ise eğitime dönüşür (Akyüz, 2012).

Dünya doğal kaynaklarını ve kültürel öğelerini, hızla artan nüfus artışı karşısında plansız ve amaçsız kullanımı, çevre şartlarının sürdürülebilirliği, fiziki ve beşeri konular üzerindeki uygulamaları bakımından Sosyal Bilgiler bilimine her zaman ihtiyaç duyacaktır (Farzali, 2011). Türkiye’deki sosyal bilgiler ders içeriğinin gerek tarih, gerek coğrafya, gerek vatandaşlık gibi konuları hatta felsefe ve daha birçok dalı içerisinde barındırması ta Cumhuriyet’in ilk döneminden itibaren benzer şekildedir. Vatani gelecek nesillere en az hasarla aktarma düşüncesine bağlı olarak sosyal bilgiler dersinin temel amacı sorumluluklarını bilen, topluma faydalı ve vatansever vatandaş yetiştirmektir. Toplumda yaşayan vatandaşların gereksinimleriyle toplumun beklentileri arasında terazi görevi görmekte, öğrencilere gerekli bilgi, düşünme becerisi, olumlu tutum ve değer eğitimi kazandırma açısından sosyal bilimler önemli vazife taşımaktadır (Oruç ve Ulusoy, 2008). Sosyal bilgiler, dersinin öğretilmek istenen programı, bireyin hayatta karşılaşılabileceği sorunlarla baş etmeyi, onlara gerekli ve olumlu dönütler verebilmeyi, yaşananlardan ne gibi ders alması gerektiğini ve sorumluluklarını hatırlatma ve öğretme amacı taşımaktadır (Öztürk, 2013).

Türkiye 2004 yılından itibaren yapılandırmacı eğitim felsefesini merkeze alan eğitim programına geçiş yapmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım, çevremizi öğrencilerin yaşantılarına dayalı olarak bireysel şekilde algılanması ve anlamlandırılmasıdır. Bu yapılandırma süreci bireyin yaşantılarına ve düşünme becerilerine göre

gerçekleşmektedir (Duman, 2018). Bayraktaroğlu (2011) yapılandırmacı eğitimi, bireyin önceden öğrendiği bilgiler ile yeni keşfettiği bilgileri birleştirmesi ve zihninde yapılandırmasını içeren aktif bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Birey, bu süreçte ilk olarak önceden edindiği bilgileri ile yeni edindiği bilgileri birleştirerek farklı anlamlar oluşturmaktadır. Daha sonra, tüm bu bilgiler zihinde belli bir şemaya yerleştirilir ve kişiye has şekillenir. Bu program bünyesinde farklı ülkelerin de eğitim programlarından örnekler taşımaktadır. Öğretim programının hedefine tam anlamıyla ulaşip ulaşmadığını başka ülkelerin öğretim programıyla karşılaştırarak ortaya çıkarmak mümkündür.

İlim dünyasında özellikle eğitim alanında farklılıklara ihtiyaç duyulması sebebiyle sadece eğitim amaçlı geziler düzenlenmeye, kayıtlar tutulmaya, farklı ülkelerin eğitim sistemlerini inceleyen birimler kurulmaya, kendi arasında karşılaştırmalar yapılmaya, bu analizlerden ortaya çıkarak uluslararası bir barış ve hoşgörü ortamına geçilmeye yönelik eğitim ve öğretim ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Ergün, 1985). Zira doğru bir eğitim felsefesi geliştirmiş olan her ülke, sorumluluklarının farkında olan ve yeteneklerini kullanma gücüne sahip, vatansever, ülkesini düşünen ve geleceği için faydalı işler yapan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Xəlilov, 2005). Ülkeler bireylerin eğitim seviyesini yükseltmek için sistemlerini sürekli güncellemek ve çağdaş bir şekilde gelişmelerini sağlamak zorundadırlar (Kab, 2012).

Karşılaştırmalı eğitim; karşılaştırma yapan ülkenin eğitim sistemi ile başka bir ülkenin aynı yaş grubuna uyguladığı eğitim sisteminin artı ve eskilerini, benzerlik ve farklarını belirleme açısından ışıktutacak önemli bir disiplindir. Modern ülkelerin eğitim programları açısından elverişli, ülke menfaatine, toplumsal değerlere ve ahlak kurallarına uygun bir şekilde hazırlanmaktadır (Yıldırım ve Türkoğlu, 2018).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, bilimden sonra teknolojinin hızlı girişi ile gelişme sürecinde ulusal gelişimin gerçek özünü eğitilmiş insan gücü olduğunu algılamış ve eğitim politikalarını bu yönde geliştirmeye çalışmışlardır (Kab, 2012). Eğitim ve hızlı gelişim arasındaki bu doğrusal ilişki, toplumsal kalkınmayı hedef almıştır. Başarma ve gelişme hevesi içinde olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerini inceleme ve karşılaştırma yoluyla kendilerine uygun modeller aramalarına neden olmuştur. Böylece karşılaştırmalı eğitim alanı önem kazanmıştır.

Karşılaştırmalı eğitimin temel amacı, eğitim sistemlerinin eksiklerine ve sorunlarına ait bilgiler elde etmek, eğitimde etkili olan unsurların çeşitli ülkelerdeki değişim ve gelişimi inceleyerek eğitim politikasının belirlenmesine yardımcı olabilecek görüşler kazandırabilmedir (Demirel, 2011, ss.1-3).

Karşılaştırmalı eğitim yaklaşımı, kültürü ve konumu farklı olan ülkelerin eğitim programı veya sistemlerin gerekli noktalarını belirler ve bu açıdan karşılaştırma yapılarak ortak ve farklı yönleri saptanmasına destek olur (Ergün, 1985). Eğitimin bu yaklaşımı sayesinde ülkelerin eğitim sistemleri ile ilgili bilgiler sağlanabilir, eğitime etki eden faktörlerin belirlenmesi için ülkelerdeki gelişim ve değişim incelenerek yeni bir bakış açısı getirilebilir (Erdoğan, 2003). Karşılaştırmalı eğitim araştırmaları çalışılırken, dikey ve yatay yaklaşım, problem çözme, tanımlayıcı ve açıklayıcı, durum çalışması yaklaşımı, betimleyici ve açıklayıcı yaklaşım gibi birçok yaklaşım kullanılabilir (Yıldırım ve Türkoğlu, 2018). Zira eğitim programları ve eğitimle ilgili reformlar bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin göstergesi olabilmektedir.

Araştırmanın Problem Durumu ve Önemi

Karşılaştırmalı eğitim, birbirinden farklı ülkelerde, birden fazla eğitim sisteminin benzerlikleri ve farklılıklarını ayırt etmeye yardım eden, benzerlikleri açıklayan farklılıkları ise eğitime katma yolları hakkında olumlu teklifler sunan bir disiplindir (Türkoğlu, 2012).

Karşılaştırmalı Eğitim; karşılaştırdığımız ülke ile kendi ülkemizin eğitim sistemindeki olumlu ve olumsuz yönleri keşif ederek konuyla ilgili daha ayrıntılı inceleme yapma fırsatı bulunmasına ve olumlu yöne adımlar atılmasına vesile olur (Atik 2014).

Fiziksel ve sosyal yönden gelişmiş, kendini doğru ifade eden, toplumun yararına yönelik istendik davranışlar sergileyen, gelecek açısından umut vaat eden iyi vatandaş yetiştirmek için eğitimde doğru reformlar yapılması gerekmektedir. Bu açıdan öğrenme ve öğretme süreci içerisinde yararlanılan en önemli araçtır öğretim programlarıdır. Öğretim programı hedefleri ile aşılması gereken düşünce beceri, değer ve davranışları öğrencilere aktarmanın en etkili ve önemli yoludur.

Tatlı ve Adıgüzel (2012), Çubukçu ve diğerlerinin (2016), yılında yaptığı çalışmalara bakıldığında en çok karşılaştırma yapılan ülkelerin AB ülkeleri olduğu

söylenbilir. Bu sebeplerden dolayı dili ve kültürü ortak, geçmişi ortak olan Türkiye ve Azerbaycan iki kardeş, kandaş ülke karşılaştırılması yapılması planlanmıştır. Karşılaştırmalı eğitimde asıl amaç çalışma yapılan ülkenin eğitim sistemindeki olumlu yönlerini kendi eğitim sistemlerine kültürel olarak uyum sağlayacak şekilde uyarlamaktır (Güven ve Gürdal 2011).

Türkiye’de çeşitli dönemlerde ayrı ders halinde tarih coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri 1997 yılında sosyal bilgiler adı halinde tek bir ders haline dönüştürülmüştür. Azerbaycan’da ise sosyal bilgiler dersinin yerine tarih, coğrafya ve hayat bilgisi dersleri bulunmaktadır. Bu sebepten sosyal bilgiler öğretim programına karşılık Azerbaycan’ da eş içerik derslerin tamamı ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Azerbaycan ve Türkiye eğitim sistemini ortak kültürel özden beslenerek oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışmanın amacı, soyu ve kültürü ortak olan iki kardeş ülke, Türkiye ve Azerbaycan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve eş içerikli derslerin (Azerbaycan Tarihi, Genel Dünya Tarihi, Coğrafya ve Hayat Bilgisi) öğretim programları bağlamında karşılaştırılmasını yapmaktır. Bu bağlamda araştırmada üzerinde durulacak soru şu şekildedir:

Türkiye’de ortaokullarda (5. 6. 7. Sınıf) 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Azerbaycan’da ortaokullarda eş içerik derslerin Azerbaycan Tarihi, Genel Dünya Tarihi, Coğrafya ve Hayat Bilgisi öğretim programlarının öğelerinin benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Alt Problemler

1. 2018 Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile Azerbaycan eş içerikli derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) öğretim programlarının amaçları açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
2. 2018 Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında yer alan öğrenme alanları ile Azerbaycan eş içerikli derslerin öğrenme alanları ve süre-oran açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
3. 2018 Türkiye Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımları ile Azerbaycan eş içerikli 5. 6. 7. sınıf derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) kazanımları açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?

4. 2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Azerbaycan eş içerikli derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) değerler açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
5. 2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Azerbaycan eş içerikli derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) beceriler açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
6. 2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Azerbaycan eş içerikli derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) yetkinlikler açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
7. 2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Azerbaycan eş içerikli derslerin (tarih, coğrafya, hayat bilgisi) ölçme ve değerlendirme ilkeleri açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?

Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler dersinin Azerbaycan da tek bir karşılığının olmaması birden fazla ders içeriği ile karşılaştırılması zarureti doğurmuştur.
2. İki ülkenin öğretim programı ve ders kitaplarındaki sosyal bilgiler ve eş içerik bağlamında tarih, coğrafya ve hayat bilgisi konularıyla sınırlı kalmıştır.
3. Bu araştırmaya ortaokul (5. 6. 7.) sınıfları dâhil edildiği için, sadece bu sınıflar ile sınırlı kalmıştır. Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de ortaokullarda programda yer alan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2021-2022 yılında Azerbaycan eş içerikli (Azerbaycan tarihi, dünya tarihi, coğrafya ve hayat bilgisi) öğretim programlarıyla sınırlıdır.
4. Öğretim programlarının içeriğinin karşılaştırılmasına amaçlar, öğrenme alanları, kazanımlar, değerler, beceriler, yetkinlikler ve ölçme değerlendirme dâhil edildiği için araştırmamız öğretim programının bu yedi ögesi ile sınırlıdır.

Varsayımlar

1. Türkiye’nin ve Azerbaycan’ın eğitim sistemleri, Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Azerbaycan’ın Azerbaycan tarihi, dünya tarihi, coğrafya ve hayat bilgisi öğretim programlarının karşılaştırıldığı bu çalışmada her iki ülkenin

milli eğitim bakanlıklarından elde edilen eğitimle ilgili veri ve bilgilerin akademik ve kurumsal alandan alınan bilgi ve kaynaklar, geçerli ve güvenilirlerdir.

2. Türkiye 2018 SBÖP ile Azerbaycan'ın Azerbaycan tarihi, dünya tarihi, coğrafya ve hayat bilgisi öğretim programı arasında benzer ve farklı yönlerin olduğu varsayılmaktadır.
3. Programların benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılmasında yeterli kaynak taramasının yapıldığı varsayılmıştır. İlgili literatür taranması sonucu elde edilen bilgilerin doğru ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

Tanımlar

Eğitim: Eğitim kelimesine anlamsal olarak bakacak olursak, terbiye, yönlendirme, yetiştirme, şartlandırma, uygulama ve alıştırma gibi anlamları barındırdığı söylenebilir. Eğitim özünde öğrenim ve öğretimi içerir. Öğrenim kısmını öğrenci, öğretim kısmını öğretmen oluşturduğu için bu iki etken arasındaki etkileşime eğitim diyebiliriz. Eğitim belirlenmiş amaçlar doğrultusunda, toplumun çıkarlarını düşünerek, genel kabul görmüş değerler ve becerileri de işin içine katarak öğrenme ve öğretme sürecidir (Çelikkaya 1991).

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, bireyin topluma uyum sağlaması için ihtiyacı olabilecek tüm dersleri; tarih, coğrafya, antropoloji, sosyoloji psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, vatandaşlık, ekonomi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve konularını yansıtmaktadır. Farklı öğrenme alanlarını bir başlık adı altında toplayan, kişinin sosyal ve fiziki çevresiyle iletişimini, kültürel ve toplumsal geçmişini, yaşadığı topluma görevleriyle bugününü ve toplumsal faydayı gelecek nesillere doğru aktarmak amacıyla geleceğini konu alan bir ortaöğretim dersidir (Dönmez & Yazıcı, 2015).

Tarih: Tarih, bireylerin toplumdaki tüm faaliyetlerini, geçirdikleri olayları ve gelişim şeklini, kültürel aktarımını, yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içinde, kanıtlara dayanmak suretiyle araştıran ve günümüze nakleden sosyal bir ilimdir (Demircan, 2007).

Coğrafya: Bireyin doğal ve sosyal çevresiyle ilişkisi ve etkileşimini, doğadan yararlanma durumunu, doğanın insan üzerindeki olumlu olumsuz etkisini neden ve sonuç ilişkisi açıklayan araştırıp inceleyen bir disiplindir (Gökçe ve Öztürk, 2013).

Hayat Bilgisi: Hayat bilgisi, yaşamın ve yaşantının ta kendisidir. Hayata dair bilgi verme, zamana ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmenin temelini oluşturma gibi durumları içermektedir. Hayat bilgisi, yenedünyada toplumun gereksinimi problem çözme, eleştirel bakış açısından bakabilme, araştırma ve analiz yapabilme yeteneğine sahip bireylerin yetiştirilmesini sağlamaktır (Sidekli, 2018).

Karşılaştırmalı Eğitim: Günlük hayatta değerlerin pratikleşmesini ve bilimselliği temel alan doğru bir bakış açısı ile farklı eğitim sistemlerini incelemek ve bu incelemeler neticesinde kendi eğitim sistemimize katkı sağlayacak olumlu bilgileri ulaşmayı ve daha iyi gelişmeler sağlamayı içerir (Bakioğlu, 2018).

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Sosyal Bilgiler ve Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler, bireyin topluma dönüşüm aşamasında uyumu sağlamak amacıyla toplumu eğiten ve şekillendiren disiplin, bizi tarihin en derin zamanlarına kadar geriye götürülebilir. Aslında iyi vatandaş yetiştirme politikası ideoloji olarak ilk Antik Yunan daha sonra Müslüman bilim insanlarından çıkmış olmasına rağmen, bir ders adı ile eğitim sistemine ilk girişi, 1916 yılında Amerika’da gerçekleşmiştir. (Kılıçoğlu, 2015). Türkiye’de, sosyal bilgiler öğretim programında daha yoğun bir sistem vardır ve tarih, coğrafya, vatandaşlık konuları ağırlıktadır. ABD’de ise iç siyasette yaşanan olayların etkisi ile kültürel, siyasal, toplumsal, baş vermiş ve bunların sebebi ile oluşan sanayileşme, göç, şehirleşme, güvenlik, ulusçuluk ve vatandaşlık kavramlarının önemi artmış; bu daha önce tanışmadıkları yabancı sürecin en az zararlı baş edilmesi da bu dersin başlangıç noktası olmuştur. Ülkemizde sosyal bilgiler amacı ile okutulan dersler 1876-1909 yılları arasında II. Abdülhamit zamanında iptidailer programında yer almıştır (Kılıçoğlu, 2015). Sosyal bilgiler özellikle “iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir ders olarak kabul görmektedir. İyi vatandaş, iyi birey modeli, zamana ve mekâna göre çeşitlilik göstermiş olsa da çıkış hedefinin dışına çıkmamıştır. Sosyal bilgiler programının bireye aşılacak istenen davranış açısından nasıl düzenlenmesi gerektiği içeriğinin nasıl düzenlenmesi her zaman hem tartışma hem merak konusu olmuştur. Sosyal bilgilerin tanımları incelendiğinde, Sönmez (1997), “toplumsal gerçekleri kanıtlamaya dayanan bağ kurma süreci ve neticede ulaşılan dönüt bilgiler olarak ifade edilir”. Doğanay’a (2008) göre sosyal bilgiler, insan hayatını ve onların topluma uyumunu konu alır. Sosyal bilgiler hem çok disiplinli ve hem de disiplinler arası bir daldır. Bu yüzden sadece tarih ve coğrafyaya göre, açıklaması yeterli değildir. Sosyal bilgilerin temelini bütüncül ve disiplinler arası yapı oluşturmaktadır. Türkiye’deki sosyal bilgiler ders içeriğinin gerek tarih, gerek coğrafya, gerek vatandaşlık gibi konuları hatta felsefe ve daha birçok dalı içerisinde barındırması ta Cumhuriyet döneminden beri taşımaktadır. Sosyal bilgiler adı altında programda 1968 yılında ilk defa uygulamaya konulmuştur. Vatani gelecek nesillere en az hasarla aktarıma düşüncesine bağlı olarak Sosyal bilgiler dersinin temel amacı sorumluluklarını bilen ve topluma faydalı bireyler yetiştirmektir.

Toplumda yaşayan vatandaşların gereksinimleriyle toplumun beklentileri arasında terazi görevi görmek, öğrencilere gerekli bilgi, düşünme becerisi, olumlu tutum ve değer eğitimi kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli vazife taşımaktadır (Oruç ve Ulusoy, 2008). Sosyal bilgiler, dersinin öğretilmek istenen programı, bireyin hayatta karşılaşabileceği sorunlarla baş etmeyi, onlara gerekli ve olumlu dönütler verebilmeyi, yaşanılardan ne gibi ders alması gerektiğini ve sorumluluklarını hatırlatma ve öğretme amacı taşımaktadır (Öztürk, 2012).

1.2.Karşılaştırmalı Eğitim ve Tarihsel Gelişimi

Eğitimde karşılaştırma kelimesinin kökü Platon' a kadar uzanır ancak ilk kez 1817 yılında Fransız araştırmacı Marc-Antoine Julien De Paris'in yaptığı araştırmalar bu alanın yeni bir disiplin olarak görülmesini sağlamıştır. Marc-Antoine Julien De Paris'i karşılaştırmalı eğitimin yol göstericisi ve kurucusu olarak görülmesinin sebebi olan eseri "Eğitim Konusunda Bir Dizi Sorunlar ve Karşılaştırmalı Eğitim Konusunda Bir Çalışma Taslağı"dır. Bir disiplin olarak Karşılaştırmalı eğitimin doğuşu olarak varsayılan bu eserle Julien, eğitimde karşılaştırma çalışmalarının eğitime katkılarından bilgi verdiği için "Karşılaştırmalı Eğitimin Babası" olarak anılmaktadır (Öksüz Gül, 2018). Karşılaştırmalı Eğitim:

- Eğitsel olguları araştırır.
- Ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal ilişkileri inceler.
- Dünya üzerindeki iki ya da daha çok ülke ve kıtaların farklı ve benzer yönlerini karşılaştırır.
- Elde edilen bulguları kendi eğitim sistemi içerisinde anlama gayreti verir.
- Temel görevi, eğitime ilişkin sorunları çözmektir (Aynal, 2012).

Türkiye'deki ilk defa karşılaştırılmalı eğitim ile ilgili yapılan çalışma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Prof. Dr. Fatma Varış'ın sayesinde 1967 yılında verilen "Mukayeseli Eğitim" dersi ile başlamıştır. Varış ve iki yabancı uyruklu meslektaş ile yazmış oldukları mukayeseli eğitim adlı kitap, Türkiye'de bu kategoride yazılmış ilk eser niteliğindedir. 1970'lere geldiğimizde Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir " Mukayeseli Eğitim Araştırmaları Enstitüsü" kurulmuştur. Özcan Demirel tarafından 1992 de yayınladığı Karşılaştırmalı Eğitim isimli yazısı da Türkiye'de bu alanda yapılan araştırmaların ilkleri arasındadır.

1.3. Karşılaştırmalı Eğitimin Amaçları

1. Eğitim sistemlerine, problemlerine ve gelişmesine ilişkin geçerli bilgiler elde etmek.
2. Yöresel, ulusal ve beynelmilel bir konu olan eğitimde, bir sürü bilimsel olguyu, kullanılabilecek yöntem ve teknikleri, geliştirmek için gerekli araç ve gereçleri kullanmak.
3. Araştırmacı eğitimcilerin farklı ülkelerdeki gelişimini ve sürecini inceleyerek, yeni eğitim politikasının belirlenmesine yardım edecek yeni bakış açısı kazandırmak.
4. Ülkelerin kendi eğitim sistemini geliştirmesi için yeni bakış açısına uygulamalı olarak fayda sağlamak (Demirel, 1996).

Karşılaştırmalı eğitim farklı ülkelerin eğitim sistemini incelerken aynı anda toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda da inceleme fırsatı sunan bilimsel platformdur (Sezgin, 2008).

Kandel (1965) karşılaştırmalı eğitimde tarihsel gelişimin tarifi detayların önemine dikkat çekmiştir. Eğitim sistemi geliştirilmeye çalışılmakta bu konuda yenileşme çalışmaları yapılmaktadır. Bu sebeplerden karşılaştırmalı eğitime yoğun talep vardır. (Ergün, (1985) ve Erdoğan (2003) karşılaştırmalı eğitimi, bir alt eğitim dalı olarak nitelendirmiştir.

Karşılaştırmalı eğitim ile benzer eğitim sorunlarına farklı ülkelerin nasıl çözümler getirdiği belirlenir ve bu sayede geleceğe yön veren yeni eğitim politikaları geliştirilir ve bilime olumlu yönde katkı sağlanır (Erdoğan, 2006).

Karşılaştırmalı eğitim, farklı ülkelerin benzerliklerinden yararlanılmasını ve farklılıklarını eğitim sisteminin çıkarlarına göre sentez ederek yorumlanmasını sağlar (Küçüköğlu ve Kızıldaş; 2012).

Tatlı ve Adıgüzel'in (2012) yılında yaptıkları çalışmaya göre karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının giderek çoğalmasının sebebi globalleşen dünya ülkelerinin giderek birbirlerini daha çok merak etmeleri ve eğitim sıralamasında üst sırada yer alan ülkelerin seviyesine ulaşma çabası diyebiliriz. Farklı ülkelerin eğitim sistemlerindeki farklılıklarını görüp, olumlu ve uyarlanabilir yönlerinden faydalanıp, karşılaştırmalı eğitim incelesi yaparak olumlu sonuçlar elde edinilebilir (Kalemoğlu, Varol ve İmamoğlu 2014). Program karşılaştırması sayesinde hem diğer ülkelerin kullandıkları yöntemlerden haberdar olur hem de olumsuzluklar karşısında farklı çözüm önerileri sunulabilir (İnci, 2009). Tatlı ve Adıgüzel (2012), Çubukçu ve

diğerlerinin (2016) yılında yaptığı çalışmalara bakıldığında en çok karşılaştırma yapılan ülkeler AB ülkeleri diyebiliriz. Bu sebepten ortak kültürel geçmişe sahip olduğumuz kardeş ülke ile karşılaştırılmalı eğitim incelemesi yapılması yerinde olacaktır. Karşılaştırmalı eğitim, küreselleşen günümüz dünyasında bizi gerekli bilgiye en kısa yoldan ulaştırma, farklı ülkelerin eğitsel olgularını kolaylıkla inceleme açısından önemli ölçüde faydalı olmaktadır. Günümüzde farkındalık düzeyi gelişmiş, eğitim alanında özellikle tarih ve coğrafya eğitimi, dünya meselelerine daha ilgili, sorumluluk bilinçleri gelişmiş küresel vatandaşlık zihniyetine sahip bireylerin yetiştirilmesi konusunda önemli bir rol üstlenmektedir (Sadıgov, 2017). Özellikle kültürel olarak ortak geçmişe ve ortak değerlere sahip olduğumuz kardeş ülkelerin eğitim programlarını karşılaştırarak daha sıkı ve güvenli bağlarla bağlayabilir ve eğitim sistemimizi geliştirmemizi sağlayabilir. Karşılaştırmalı eğitim alanında birden fazla yöntem, teknik ve sınıflandırma kullanıldığı görülmektedir (Demirel, 2000; Erdoğan, 1998). Metin, Uygun &Oran (2017) yapılan bir araştırmada sosyal bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programları ile Azerbaycan ve Türkmenistan'daki benzer derslerin öğretim programları farklı yönlerden amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutları ile karşılaştırılmış; çeşitli yönleri ile ele alınmıştır.

1.4.Türk Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri

Türk eğitim sisteminin temel özellikleri: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, eğitim ve öğretimi düzenleyen kanunlar, devlet programları, kalkınma planları, milli eğitim şuraları ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK) kapsamında düzenlenmektedir. METK hala yürürlükte olmakla beraber 1973 yılında kabul edilmiştir.

Türk Milli Eğitiminin genel amacı:

Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;
4. Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (METK, 1973).

Türk eğitim sisteminin temel ilkeleri; süreklilik, genellik ve eşitlik, laiklik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, bilimsellik, fırsat ve imkân eşitliği, Atatürk ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği, okul ve ailenin iş birliği, demokrasi eğitimi, planlık, karma eğitim, her yerde eğitim şeklinde belirlenmiştir (METK, 1973). Türk milli eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.4.1. Türk Eğitim Sisteminin Aşamaları

Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimi kapsayan her faaliyeti ve olayı yürütmekle sorumludur. Eğitim seviyeleri, Türkiye'de okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimden oluşmaktadır (MEB).

30 Mart 2012 yılında TBMM'de alınan kararla, Türk Eğitim Sistemi'nde 4+4+4 eğitim sistemine geçilmiştir zorunlu eğitim ise süresi 8 yıldan 12 yıla kadar devam etmektedir. Bu sebepten ilkokul eğitimi 4 yıl, ortaokul eğitimi 4 yıl ve lise eğitimi süresi 4 yıl olacak şekilde düzenlenmiştir (SGB, 2018). İlk aşama 4 yıl süreli ilkokul (1. 2. 3. ve 4. sınıf), ikinci aşama 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve üçüncü aşama 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) olarak hazırlanmıştır. Beraberinde özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için ilkokul, ortaokul ve lise kademesi yanında okul öncesi eğitim kademesi de mecburidir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerine yönelik okul öncesi, ilkokul, ortaokul, mesleki ve teknik ortaöğretim programları ile özel eğitim programlarının uygulandığı okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde özel eğitim kurumları bulunmaktadır (METK, 1973).

Ortaokul eğitim süreci; ortaokul ve imam hatip ortaokulları içine almaktadır ve 10-14 yaş arasında kalan çocukları kapsamaktadır. Ortaokullar, Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne, imam hatip ortaokulları ise Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı bulunmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan için özel eğitim ortaokulları var olup, bu okullar Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel

Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet göstermektedirler. Orta öğretim; fen lisesi, güzel sanatlar lisesi, anadolu lisesi, spor lisesi, sosyal bilimler lisesi, mesleki ve teknik liseler ile mesleki ve teknik program uygulayan kurumlar ve Anadolu imam hatip liselerini içine almaktadır. Söz konusu eğitim, mesleki eğitim programı uygulayan okullarda 14-18 yaş arası öğrenciler ile 18 yaş üstü yetişkinlere yönelik olup, uygulaması Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yürütülmektedir. Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitimlerin yanı sıra bu düzeydeki eğitimler; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri (MEB) Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak özel eğitim meslek merkezi (okul), özel eğitim iş uygulama merkezi (okul), özel eğitim meslek liseleri (özel eğitim meslek liseleri) faaliyet göstermektedir. Mesleki ve Teknik Eğitim ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitimlerin yanı sıra bu düzeydeki eğitimler; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri (MEB) Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak özel eğitim meslek merkezi (okul), özel eğitim iş uygulama merkezi (okul), özel eğitim meslek liseleri (özel eğitim meslek liseleri) faaliyet göstermektedir. Yükseköğretim ise, daha çok 17 yaş üzeri bireyleri içine almaktadır. Bu okullar devlet ve vakıf üniversitelerini kapsamaktadır.

Türk eğitim sistemi bireylerin bir birinden farklı olduğunu ve farklı öğrenme hızları olduğunu dikkate alarak öğrenciye yönelik içeriklerle geleneksel yöntemlerden farklı modern yöntemler öneren bir yapıya sahiptir (MEB). Ayrıca öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini, isteklerini, ihtiyaçlarını ve bireysel yeteneklerini de kapsayacak şekilde Türk eğitim sisteminin programı planlanmıştır. İlgili programın, hayata yakınlık ve kolay uygulanabilirlik bakımından ilişkili olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Düşünme becerilerini geliştirmek adına aktif öğrenme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme gibi yöntemlere ağırlık verilmiştir (Gömleksiz, 2006). Türk eğitim sistemi insanların ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde bir bütünlük içindedir ve yaygın ve örgün eğitim olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır (Kızılkaya, 2014).

1.4.2. Türkiye' de Eğitimin Dili

Türkiye Cumhuriyetinin resmî dili Türkçe' dir (Anayasa, Madde 3) Konuya ilişkin olarak Anayasanın 42. Maddesinde; "Türkçenin önemine vurgu yapılmıştır.

Eğitim ve öğretimde Türkçe'nin anadil olarak zorunlu olacağı belirtilerek öğretim yılı boyunca başka bir kullanılamaz denilmektedir.

1.5. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri

Azerbaycan eğitim sistemi önceleri Sovyet etkisinde şekillenmiş daha sonrada Sovyetlerin dağılması ile kendi bağımsız bir devlet olarak gerekli adımları atmıştır. 1926 yılında köy çocuklarının gelişimi için köy okulları kurulmuş ve 7 yıllık zorunlu eğitim tesis edilmiştir. Okul sayısı sürekli artarak eğitim, bilim, sanat ve kültür alanlarında desteklenmiştir. 1929 yılında Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmiş, ancak 1940 yılında Latin alfabesinden Kiril alfabesine, 1992 yılında ise tekrar Latin alfabesine geçilmiştir.

Yapılan tüm değişiklikler, Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği cumhuriyetleri arasında okuryazarlık düzeyi en yüksek cumhuriyet olmasını etkileyememiştir. Bu açıdan Azerbaycanlıların 1970'lerde neredeyse tamamı eğitilmiş görülmüyordu (Savaş, 2016). Azerbaycan halkının edebi ve milli kültürünün bozulmamasının o dönemdeki yazarlar ile doğrudan ilişkisi vardı. Bu yazarların önemli bir kesimi Türkçü ve Turancı bir anlayışa sahiptiler ve bu yazarlar şunlardır: Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Cevat, Bahtiyar Vahabzade, Muhammed Hadi, Mirza Elekber Sabir, Abbbasqulu Ağa Bakıxanov, Hüseyin Cavit, Mehmet Emin Resulzade, Abdullah Şaik ve b. (Kurban,2020).

Osmanlı yurt kurtarma savaşı içerisindeyken, Anadolu'ya gelen Azerbaycan asıllı düşünür, yazar Prof. Dr. Ahmet Ağaoğlu, Türkçülük akımının öncülerinden olmuş ve Yusuf Akçura ile bu fikri mücadeleyi tartışmış, beraber dernek kurmuştur. Ziya Gökalp ile bu fikrin savunuculuğunu yaparken, Atatürk ile Ankara'da tanışmış ve Milli mücadelenin edebi ayağında Atatürk ve arkadaşlarına büyük destekler sağlamıştır. Aynı zamanda Anadolu'da yedi aylık irşat gezisi yapmış, gazeteler çıkarmış, mektepler açmış, öğretmenlik yapmıştır. İstanbul Hukuk Fakültesi'ninim kurucularından olan, Cumhuriyet'in ilk yıllarında milletvekilliği yaparak Afyon mebusu olan, ilk bağımsız milletvekilliğini yaparken kadın haklarının ilk savunucusu Ağaoğlu hayatını Türkiye'ye ve Türk ideolojisine adamıştır. İlk Türk kadın avukat Ahmet Ağaoğlu'nun kızı Süreyya Ağaoğlu'dur (TBMM Arşivi).

Sovyetler Birliği çağında ve bugünkü Azərbaycan Milli eğitim sisteminde okullar ilkokula kadar hazırlık sınıfları, genel eğitim, ilkokul, mesleki eğitim, özel eğitim ve bireysel eğitim olarak inşa edilmiştir (Zamanov, 2014). Azərbaycan eğitim sisteminin temel nitelikleri şu şekildedir.

1.5.1.Azerbaycan'da Milli Eğitimin Genel Amaçları

Genel eğitim; eğitim alanlara ilimlerin genel esaslarının öğretilmesi, yeterli bilgi, beceri ve alışkanlıkların aşılması, bireyleri hayata hazırlamayı amaçlayan eğitim adıdır. Azərbaycan Cumhuriyeti laik bir eğitim sisteminden oluşur (ÜTHARQ – Ümumi Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2019).

- ✓ Azərbaycan Cumhuriyeti'nde genel eğitimde orta öğretim mecburidir.
- ✓ Azərbaycan devletine karşı sorumluluğunun bilincinde olan, Azərbaycan toplumunun değerlerine ve evrensel ahlaki kurallara, toplumun örf ve adetlerine uyan, geleneklerine, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, Azerbaycanlılık fikirlerine bağlı, özgür karar verebilen, bağımsız, yaratıcı düşünebilen, sağlıklı yaşam tarzına, çağdaş bakış açısına sahip, kültür ve zekâsı yüksek vatandaşlar ve şahsiyetler yetiştirmektir.
- ✓ Sistematik bilgi, düşünce becerisi ve rutinlerin özümsemesini ve sürekli güncelleşmesini sağlamak, öğrencileri sosyal hayata ve verimli çalışmaya sevk eder.
- ✓ Öğrencilerin Azərbaycan halkının devlet çıkarları ve Azerbaycanlılık ideolojisi temelinde oluşturulmuş değerleri ve insani değerlerin ruhu içerisinde yetişmesini sağlamak.
- ✓ Sistematik düşünme becerisi, bilgi ve alışkanlıkların özümsemesini ve sürekli gelişimini sağlamak, öğrencileri sosyal hayata ve verimli çalışmaya hazırlamaktır.
- ✓ Öğrencilerin Azərbaycan halkının devlet çıkarları ve Azerbaycanlılık ideolojisi temelinde oluşturulmuş değerleri ve insani değerleri ruhu içinde yetişmesini sağlamak (ÜTHARQ, 2019).

1.5.2. Genel Eğitim Alanındaki Devlet Politikasının Temel İlkeleri

- ✓ Hümanizm - Azerbaycan halkının değerlerinin ve evrensel değerlerin kabulü, kişiliğin özgürce gelişimi, insan hak ve özgürlükleri, sağlık ve güvenlik, çevreye ve insanlara özen ve saygı, hoşgörü ve hoşgörü önceliklidir.
- ✓ Eşitlik - genel eğitime erişilebilirlik, tüm öğrenciler için eşit eğitim koşullarının yaratılması ve eğitim haklarının sağlanmasıdır.
- ✓ Entegrasyon – ilerici uluslararası eğitim uygulamalarına uyarlayarak genel eğitim sisteminin geliştirilmesidir.
- ✓ Kalite - genel eğitimin mevcut standartlara, normlara, sosyo-ekonomik gerekliliklere, bireyin, toplumun ve devletin çıkarlarına uygunluğudur.
- ✓ Varislik - genel eğitim alanında kazanılan bilgi ve deneyimin art arda sonraki nesle aktarılmasıdır.
- ✓ Esneklik - genel eğitim sisteminin sosyo-ekonomik yaşamdaki değişikliklere yeterince uyarlanması, yeniliklerin değerlendirilmesi ve zamanında uygulanması;
- ✓ Süreklilik, Birlik - farklı eğitim seviyeleri arasında etkileşimi sağlayan mevcut eğitim standartları, eğitim programları ve planları temelinde çeşitli seviyelerde eğitim alma olasılığı;
- ✓ Demokrasi - öğrencileri özgür düşünme ruhuyla eğitmek, eğitimin örgütlenmesini ve yönetimini devlet-sosyal temelde genişletmek, eğitim kurumlarının özerkliğini artırmak.

Genel Eğitim Alanındaki Devlet Politikasının Ana Yönleri; bireyin, toplumun ve devletin gereksinimlerine, kapsayıcı eğitiminin organizasyona, sürdürülebilir kalkınma planının sağlanmasına, eğitimcilerin profesyonellik düzeylerinin sürekli iyileştirilmesine katkı sağlamaktır. Aynı zamanda bireyin, devletin ve toplumun sosyal düzenini, çıkarlarını ve ihtiyaçlarını sağlamak, öğrencilerin yaşlarına, fizyolojik ve psikolojik özelliklerine göre zihinsel, bedensel, ruhsal, estetik gelişimlerinin sağlanması, bağımsız çalışma ve eğitim hayatına hazırlanması, toplumun yararlı ve üretken bireyleri haline getirilmesi en temel görevlerindendir. Öğrencilerin kişilik oluşumu için gerekli teorik ve pratik bilgilerle birlikte yaşamsal beceri ve değerleri kazanmalarını sağlamak ve verilen bilgilerin bağımsız yaşamda okuyanlar için yararlı

olmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Genel eğitim sisteminin seviyeleri ise aşağıdaki verilmiştir (ÜTHARQ, 2019):

- ✓ Okul öncesi genel eğitim (baxça) : 5 yaş b.
- ✓ İlkokul (ibtidai sinif): I-IV sınıflar
- ✓ Genel Orta Öğretim: V-IX sınıflar
- ✓ Tam Orta Öğretim: X-XI sınıflar

1.5.3. Azerbaycan’ da Eğitimin Aşamaları

- ✓ Okul öncesi eğitim amaçları

Okul öncesi eğitim - 5 yaşındaki çocukların okul eğitimine psikolojik olarak hazırlanmasını sağlamak için düzenlenen genel eğitimin ilk aşamasıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde hazırlık aşaması 5 yaşında, ilköğretim ise 6 yaşında başlamaktadır. Her takvim yılı sonunda 6 yaşını dolduran çocuklar, velilerinin veya diğer kanuni temsilcilerinin talebi üzerine genel eğitim kurumuna alınırlar.

- ✓ İlköğretim (sınıf I-IV) ve amaçları

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde hazırlık aşaması 5 yaşında, ilköğretim ise 6 yaşında başlamaktadır. Her takvim yılı sonunda 6 yaşını dolduran çocuklar, velilerinin veya diğer kanuni temsilcilerinin talebi üzerine genel eğitim kurumuna alınırlar. İlköğretimin amacı, öğrencilere okuma, yazma ve hesaplama becerileri, vatanseverlik ve Azerbaycan halkının değerlerine saygı, devlet sembolleri, insan, toplum ve doğa hakkında temel bilgiler, kişilik oluşumuna yönelik yaşam becerileri, basit yaşam becerileri aşılmasıdır. Çalışma alışkanlıkları, mantıksal düşünme öğeleri, sanatsal ve estetik nitelikler ve diğer özelliklerden oluşur.

- ✓ Genel orta öğretim (sınıflar V-IX) ve amaçları

Genel orta öğretimin amacı, öğrencilerde konuşma, yazma ve iletişim kültürünü, sağlıklı yaşam tarzını oluşturmak, onları devlete ve devletçiliğe, Azerbaycan halkının değerlerine ve evrensel değerlere bağlılık ruhu içinde yetiştirmek, insan hak ve özgürlüklerine saygılı davranmak, bilişsel aktivite ve mantıksal düşünmeyi geliştirmek, uygun bir eğitim programı belirlenir. Konuyla ilgili edindiği bilgileri uygulamak, çağdaş bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak, toplumdaki olayları değerlendirmek, kişinin gelecekteki yaşam yolunu belirlemek ve

eylem yönergeleri, bağımsız öğrenme ve karar verme becerilerinin sağlanması, meslek seçimine ve çalışmaya hazırlık rejimini tamamlar.

✓ Tam Orta Öğretim (X-XI sınıfları) ve amaçları

Tam ortaöğretim düzeyinde öğrencilerin yetenek ve yeteneklerinin farkına varılması, bağımsız yaşama hazırlanması, aktif vatandaş konumu ve rekabet gücünün oluşturulması, evrensel değerlere hoşgörülü tutum, çağdaş bilgi kaynaklarının özgür ve verimli kullanımı, ekonomik bakış açısının kazanılması, bir veya birkaç yabancı dilde iletişim vb. sağlanır (ÜTHARQ, 2019).

1.5.4.Genel Eğitim Düzeyi Okul Türleri

Genel eğitim düzeyini oluşturan ilköğretim, genel ortaöğretim ve tam ortaöğretim düzeyleri ve ardışıklık esasına göre her biri için ilgili eğitim programları uygulanır. Örgün eğitim, belli bir plan çerçevesinde oluşturulmuş program ve müfredatlar kapsamında belli yaş ve seviye grubundaki öğrencilerin düzenli eğitim faaliyetidir. Azerbaycan’da en yaygın eğitim modeli, “örgün” eğitimidir. Örgün eğitimin en dikkat çeken yanı mecburi olmasıdır.

- İlkokul;
- Ortaokul
- Genel lise
- Üst ortaokul;
- Spor okulu;
- Entegre eğitim ile yatılı tıp eğitim kurumu;
- Entegre eğitim ile genel eğitim kurumu
- Özel okul
- Ebeveyn bakımı olmayan çocuklar için yatılı okul;
- Diğer okullar.

Genel eğitim sisteminde öğrencilerin sportif ve yaratıcı yeteneklerini geliştirmek amacıyla okul dışı eğitim programları uygulanmaktadır. Müfredat dışı (yaratıcılık ve gelişim merkezleri, ekoloji ve turizm merkezleri, çocuklar ve gençler için spor ve satranç okulları, çocuklar ve gençler için spor okulları, çocuklar ve gençler için satranç okulları vb.) ve genel eğitim kurumlarında ders dışı eğitim. Genel eğitim,

ilköğretim, genel orta öğretim, tam orta öğretim programları temelinde yürütülür (ÜTHARQ, 2019).

1.5.5. Genel Eğitim Seviyelerinde Öğretilen Dersler ve Konular

Okul hazırlığında:(anasınıfı) "Çevredeki dünyayla tanışma", "Okuryazarlık eğitimi ve konuşma gelişimi için hazırlık", "Sanatsal düşüncenin gelişimi", "Mantıksal ve matematiksel düşüncenin gelişimi", "Tanımlayıcı etkinlik", "Müzik" ve "Fiziksel kültür".

✓ *İlköğretim düzeyinde:*

"Azeri dili" (okullarda eğitim Azerbaycan türkçesi), diğer dillerde okullarda ilgili dil, "devlet dili olarak Azerice" (okullarda diğer dillerde eğitim), "Yabancı dil", "Matematik", "Bilişim" ", "Hayat bilgisi", "Teknoloji", "Beden eğitimi", "Müzik" ve "Güzel sanatlar".

✓ *Genel ortaöğretim düzeyinde:*

"Azerbaycan dili" (eğitimin Azerice yapıldığı okullarda), diğer dillerde eğitim verilen okullarda ilgili dil, "devlet dili olarak Azerice" (öğretimin diğer dillerde yapıldığı okullarda), "Edebiyat", "Yabancı Dili", "ikinci yabancı dil" (Azerice öğretim yapılan okullarda), "Matematik", "Bilişim", "Azerbaycan Tarihi", "Genel Tarih", "Doğa", "Fizik", "Kimya", "Biyoloji", "Coğrafya", "Teknoloji", "Beden Eğitimi", "Müzik" Ve "Güzel Sanat".

✓ *Lise düzeyinde:*

Oryantasyon sınıflarında oryantasyon konuları, eğitim dili, "Azerbaycan dili - devlet dili olarak" (eğitimin diğer dillerde olduğu okullarda), "Yabancı Dil", "Matematik", "Bilişim", "Azerbaycan Tarihi ", "Beden Eğitimi" Ve "Mücadele Öncesi Hazırlık";

Genel eğitim amaçlı derslerin sınıflara göre öğretimi, her okul yılı için onaylanan müfredatla düzenlenir.

- ✓ Azınlık halkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, anne ve babanın isteği ve rızası olması halinde o azınlığın dili öğretilir.
- ✓ Üstün yetenekli öğrencilerden oluşan genel eğitim kurumlarının (liseler, liseler, spor salonları vb.) müfredatları, öğrencilerin seçtikleri yöndeki bilgi ve

becerilerinin, olası fırsatların ve genel görünümünün geliştirilmesine yönelik özel programlar öngörmektedir.

- ✓ Ekonomik ve finansal okuryazarlık, maneviyat, insan hak ve özgürlükleri, can güvenliği konularında bilgi ve becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinlikler ilgili ders dışı etkinliklerle de gerçekleştirilebilir (ÜTHARQ, 2019).

Bunların yanında Azerbaycan ve Türkiye'deki ortaokullarda okutulan zorunlu derslere şunlardır.

1.5.6. Evde Eğitim

Evde eğitim; bireysel eğitim ve kırtasiye eğitimi bu kanunda tanımlanan eğitim şekilleri çerçevesinde düzenlenebilir. Evde eğitim ve özel eğitim defektolog - zihinsel veya fiziksel sınırlamaları olan çocukların eğitimi ve düzeltilmesi ile uğraşan yüksek eğitimli bir uzman tarafından verilir.

1.5.7. Azerbaycan' da Eğitim Dili

Genel eğitim kurumlarında eğitim dili devlet dilidir - Azerice. Vatandaşların ve eğitim kurumlarının kurucularının isteklerini dikkate alarak, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara veya ilgili yürütme makamı tarafından belirlenen organ (kurum) ile anlaşmaya göre genel eğitim kurumlarında öğretmenlik yapmak ilgili devlet eğitim standartlarına veya uluslararası düzeyde akredite edilmiş eğitim programlarına dayalı olarak başka dillerde de yürütülebilir.

1.5.8. Genel Eğitim Öğrencilerinde Oluşan Yeterlilikler

Yetkinlik, eğitim sürecinde ve yaşamda edinilen, herhangi bir faaliyet alanı için ve ayrıca kişisel gelişim, sosyalleşme ve topluma entegrasyon, istihdam, yaşam boyu öğrenme için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerler toplanır. Yeterlilikler, genel eğitim düzeyinde öğretilen konular ve ders dışı etkinlikler yoluyla oluşturulur. Genel eğitim düzeyinde oluşan yeterlilikler aşağıdaki sınıflandırmada belirtilen eğitim düzeylerine göre gruplandırılmıştır:

- ✓ Düşünme becerileri - yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, bağımsız öğrenme.

- ✓ Etkinlikle ilgili yeterlilikler - iletişim, işbirliği, dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, finansal okuryazarlık.
- ✓ Değerler - ulusal kimlik anlayışı ve ulusal gurur duygusu, etkin vatandaşlık, kişisel ve sosyal sorumluluk, demokrasi ve insan haklarına saygı, kültürel çeşitliliğe saygı (ÜTHARQ, 2019).

1.6. Azerbaycan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Genel Eğitim Sisteminin Genel Amaçlarının Benzerlikleri ve Farklılıkları

Bütün ülkeler geleceklerini yansıtmamasından ve insan gücünden etkili bir şekilde yararlanmak için eğitime büyük bir önem vermektedir. Bundan dolayı eğitim onların anayasalarında da yer almaktadır. Öğretim programları da ilgili Anayasa gereği oluşturulduğundan ilk olarak her iki ülkenin anayasalarında eğitim maddeleri ele alınmıştır. Bu nedenle, ilk olarak her iki Anayasanın eğitimle ilgili hükümlerini ele alınmıştır.

Tablo 1. Türkiye ve Azerbaycan eğitim sisteminin genel amaçların karşılaştırılması(Anayasalara Göre)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına Göre Eğitim	Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına Göre Eğitim
1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesi: Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.	Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesi I. Her bir vatandaşın eğitim alma hakkı vardır. II. Devlet parasız, zorunlu genel ilköğretim hakkını temin eder. III. Eğitim sistemi devletin denetimindedir. IV. Maddi durumuna bakmaksızın özel yetenekli kişilerin eğitimini devam ettirmesi, devlet tarafından temin edilir. V. Devlet, asgari eğitim standartlarını belirler.

Her iki ülkenin eğitimle ilgili maddeleri esas olarak 42 maddelerinde toplanmıştır. Kendi Anayasaları hükümleri çerçevesinde incelendiğinde görülmektedir ki devlet eğitim ilişkisine vurgu yapılmakta ve eğitimde devletin etkisinden söz edilmektedir. Bir başka dikkat çeken husus ise eğitim işlevi yapılırken devletin yapacağı işler anayasalarda kısa cümlelerde yer almasıdır. Diğer taraftan devletin dili ile ilgili husus 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında 42 maddede belirtilirken bu husus Azerbaycan Eğitim Kanunu'nda belirtilmiştir. Bu kapsamda irdelenen ikinci konu ise Türkiye ve Azerbaycan Eğitim Kanunlarına sisteminin genel amaçların karşılaştırılmasıdır. Bu amaçla, 1973 MEB Kanununa göre Türkiye Eğitim Sisteminin Temel Amaçları ile 1992 Azerbaycan Eğitim Kanununa Azerbaycan Eğitim Sisteminin Temel Amaçları karşılaştırılmıştır.

Tablo 2. Türkiye ve Azerbaycan Eğitim Kanunlarına sisteminin genel amaçların karşılaştırılması

1973 MEB Kanununa göre Türkiye Eğitim Sisteminin Temel Amaçları	1992 Azerbaycan Eğitim Kanununa Azerbaycan Eğitim Sisteminin Temel Amaçları
1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitiminin Genel amaçları şunlardır: • Bütün bireyleri Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini kullanan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; • Türk Milletinin millî, insani, ahlaki, kültürel ve manevi değerlerini özümseyen, koruyan ve geliştiren; vatanını ve ailesini, milletini seven ve her zaman yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere esaslanan demokratik, sosyal ve laik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilincinde olan ve bunları davranış hâline getirmiş vatandaşlar olarak yetiştirmek. • Bütün toplumu beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından düzenli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, özgür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, karakter ve teşebbüse değer veren, yaşadığı topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. • Bütün bireyleri ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak (MEB. 2011).	Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesine uygun olarak, Eğitim Sisteminin Genel Amaçları şunlardır: • Azerbaycan devletine karşı sorumluluğunun bilincinde olan, • Azerbaycan halkının değerlerine ve evrensel değerlere, halkının örf ve adetlerine uyan, geleneklerine, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, • Azerbaycan'lılık fikirlerine bağlı, özgür karar verebilen, bağımsız, yaratıcı düşünebilen, sağlıklı yaşam tarzına, çağdaş bakış açısına sahip, kültür ve zekâsı yüksek vatandaşlar ve şahsiyetler yetiştirmek. • Sistematik bilgi, beceri ve alışkanlıkların özümsemesini ve sürekli gelişimini sağlamak, öğrencileri sosyal hayata ve verimli çalışmaya hazırlamaktır. • Öğrencilerin Azerbaycan halkının devlet çıkarları ve Azerbaycanlılık ideolojisi temelinde oluşturulmuş değerleri ve insani değerleri ruhu içinde yetişmesini sağlamak (ARTN, ÜTHARQ, 2019)

Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları, ülkelerin kendi sorunlarına çözüm ararken benzer sorunlar ile karşılaşmış diğer ülkelerin deneyimlerinden faydalanmalarına

yardımcı olmaktadır (Tatlı ve Adıgüzel, 2012, s. 144). Tablo 2’de görüleceği gibi benzerlik gösteren durumlar; her iki ülke açısından evrensel ve kültürel değerlerine sahip çıkan, vatanını ve milletini seven, aklını iyi amaçlar için kullanması istenen, analitik düşünme becerine sahip topluma faydalı bireyler yetiştirmektir. Genel eğitim sistemi amaçları ve hedefleri açısından Türkiye ve Azerbaycan yoğun benzerlik göstermektedir. Her iki ülkenin eğitim kanununda ideolojik yaklaşımlar belirgin bir şekilde kendisini göstermektedir. Örneğin 1992 Azerbaycan Eğitim Kanunu Azerbaycanlılık ideolojisine vurgu yaparken, 1730 Sayılı Türkiye Milli Eğitim Kanunu, Atatürk İlke ve İnkılaplarına vurgu yapmaktadır. Yine her iki ülke eğitim kanunlarının toplumsal değerlere karşı güçlü vurgular yapmaktadır (Tablo 2).

1.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programına yönelik ile yapılan karşılaştırma çalışmalarına yer verilmiştir.

İbrahimoglu (2002) çalışmasında, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi ile Azerbaycan’daki sosyal bilgilere eş değer derslerin karşılaştırmasını yapmıştır. Azerbaycan tarih coğrafya konularının öğretim teknikleri bakımından zenginleştirilmesi gerektiğini açıklarken, 1998 sosyal bilgiler programında ezberci bir yaklaşımın söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Yıldırım (2006) yapmış olduğu çalışmasında, alan tarih konuları üzerinde yoğunlaşmış Türkiye ve Azerbaycan’da an 6. ve 7. sınıf öğretim programlarını içerik açısından incelemiştir. Azerbaycan’da 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler diye bir ders bulunmadığı için tarih dersi incelemeye esas teşkil etmiştir. Araştırma bulgusuna göre tarih konularının işlenmesinde her iki ülkenin programlarında belirgin farkların olduğu ortaya konmuştur.

İncekara (2006) ise çalışmasında Kanada ile Türkiye’yi karşılaştıran bir çalışma coğrafya programına dönük bir çalışma yapmıştır. Kanada ve Türkiye deki coğrafya programlarının yöntem ve içeriğini incelemiş Türkiye’nin coğrafya programları bakımından önemli eksiklerinin bulunduğunu belirterek bununla ilgili çeşitli öneriler getirmiştir.

Aladdinov (2006) çalışmasında, Azerbaycan ve Türkiye’deki lise coğrafya programlarını incelemiş benzer ve farklı yanları hakkında bilgi vermiştir. Türkiye’deki

coğrafya programının Azerbaycan programına oranla daha geniş içerikli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Turan çalışmasında (2009), Azerbaycan tarih öğretimi üzerinde araştırmalar yapmış, Azerbaycan tarih öğretiminde Türk tarihine dönük pozitif düşüncelere dikkat çekmiştir. Diğer taraftan Azerbaycan’da tarih öğretiminde devletin etkisine dikkat çekmiştir.

Sadıgov (2009), “Azerbacan ve Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredatlar, Metotlar ve Kullanılan Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, her iki ülke açısından okullarda verilen coğrafya eğitiminin, öğretim programları, öğretim metotları ve araç gereçler bakımından, dünya standartlarından aşağı seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kartal (2017), Anadolu Üniversitesi Azerbaycan uzaktan eğitim programını ele almış olduğu çalışmasında kültürel uzaklığı konu alan bir çalışma yapmış kültürel duyarlı ders tasarımların önemine vurgu yapmıştır.

İbrahimoglu (2018) çalışmasında, Azerbaycan öğretim programlarını vatandaşlık eğitimi bağlamında ele almıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmada, Azerbaycan’da vatandaşlık eğitime gerekli önemin verildiği belirtilerek bunlar örnekler ile açıklanmıştır. Bu vatandaşlık bilgisi öğretiminin bir tarafta Azerbaycanlıları 21. yüzyıl hedeflerine götürebileceği diğer taraftan da Azerbaycanlıların milli kültürlerini içselleştireceği bir öğretim programı olduğu belirtilmiştir.

Oran 2018 çalışmasında, ortaokul sosyal bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarının Azerbaycan ve Türkmenistan’daki eşdeğer derslerinin Öğretim programlarıyla karşılaştırılmasını yapmıştır. Oran çalışmasında, Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarken ülkelerdeki öğretim program amaçlarının bu farklılığa ya da benzerliğe yansıdığını açıklamıştır.

Çaykesen çalışmasında (2019), 7. Sınıf Türkiye’deki sosyal bilgiler ile Azerbaycan’daki coğrafya programını karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Yüksek lisans tezi olarak yapılan bu çalışmada coğrafya öğretiminde her iki ülkedeki benzerliklere dikkat çekilmiş, Azerbaycan’da Sosyal Bilgiler dersi olmadığına vurgu yapılmıştır.

Polat Hacı (2019), çalışmasında, Türkiye'nin ve Fransa'nın ortaöğretim coğrafya dersi öğretim programlarını ve ders kitaplarını ele alan bir karşılaştırma gerçekleştirmiştir. Her iki ülkenin coğrafya programında ve ders kitaplarındaki benzerlik ve farklılıklara dikkat çeken araştırma Fransa Coğrafya programının Türkiye coğrafya programından daha etkili ve verimli olduğunu ortaya koymaktadır.

Nıazlı (2021), çalışmasında, Türkiye ve Azerbaycan'da ortaokul 7. Sınıf Türkçe dersi öğretim programını ve her iki ülkedeki ders kitapları metin etkinliklerini karşılaştırmalı bir şekilde doküman incelemesi yolu ile ele almıştır. Türkiye ve Azerbaycan programlarının kazanımlarının ve metinlerinin yapılandırmacı yaklaşım çerçevesi içerisinde hazırlandığından, önemli benzerlikler içerdiği vurgulanmıştır.

Dinsever (2021), Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programları ile Polonya tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ders kitapları ve öğretim programlarının karşılaştırılmasını yapmıştır. Dinsever (2021), Polonya'nın öğretim programında tarih ve coğrafya eğitimini tek disiplinli yaklaşımla öğrencilere aktarıyor olmasının önemli avantajlara ve spesifik özelliklere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Bacakoğlu, (2022), Türkiye ve Singapur arasında ilköğretim matematik dersi öğretim programları ile ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Nitel araştırma içerikli olan çalışma Singapur matematiğinin 21.yüzyıl becerileri için önemli bir yere sahip olduğunu vurgulandığı, "problem çözmek için matematik" ifadesinin beceriye dönüştüğüne dair örnekler vermiştir. Doğrultusunda problem çözme ve matematiksel süreç becerilerine ayrıntılı olarak yer verildiği gözlenmiştir.

Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına dönük literatür taraması incelendiğinde Türkiye 2018 SBÖP ile Azerbaycan eş değer program olarak görülen, Azerbaycan tarihi, genel dünya tarihi coğrafya ve hayat bilgisi programlarına dönük hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bunun dışında Türkiye ve Azerbaycan çalışmaları tarih coğrafya ve vatandaşlık ve Atatürk ilke ve İnkılapları bağlamında karşılıklı birebir şeklinde gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan ile yapılan karşılaştırılma çalışmaları genel olarak ya coğrafya ya tarih ya da vatandaşlık olarak sınırlı kalmış ve yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanan yeni program 2021 (YPEİV, 2021) esasında yapılmamıştır. Ayrıca karşılaştırma çalışmalarının büyük çoğunluğu AB ülkeleri ile yapılmıştır (Tatlı ve Adıgüzel, 2020). Gerek Türkiye gerek Azerbaycan açısından en son Öğretim Programı ile yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olduğu belirlenmiştir.

2.YÖNTEM

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın yapısına dönük metodolojik bilgilere, araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları ve verilerin analiz sürecinde kullanılan tekniklere yer verilmiştir.

2.1.Araştırmanın Modeli

Karşılaştırmalı analiz bağlamında araştırmanın modeli;

Karşılaştırmalı analiz bağlamında araştırmanın modeli olarak, yatay yaklaşım ön plana çıkarılmıştır. Karşılaştırmalı Eğitim çalışmalarında karşılaştırma yapan araştırmacıların en çok kullandığı yöntem olması ile dikkat çeker. Bu yöntemde, ayrı unsurlar paralel şekilde incelenir. Örneğin Türkiye, ABD Eğitim sistemi gibi (Erdoğan, 2015, s.43). Yatay yaklaşım: eğitim sistemlerindeki tüm boyutların ele alınması, değişkenlerin bir araya getirilmesi ve farklılıkların saptanmasıdır (Fatdayev; 2019). Bu çalışmada da yatay yaklaşım kullanılarak iki ülkenin (Azerbaycan ve Türkiye) eğitim programlarında benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılmıştır. Doküman inceleme bağlamında araştırmanın modeli;

Bu çalışmada, örnekleme dâhil edilen ülke ile nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman analizi elde edilen verilerin detaylı olarak incelenmesi ile gerçekleştirilir. Nitel araştırma yapan araştırmacılar için doküman etkili bilgi kaynağıdır. Araştırmacılar yaptıkları araştırmalar ile ilgili gerekli kaynakları hem ekonomik açıdan düşünerek hem de vakitten tasarruf ederek doküman incelemesi yöntemiyle daha hızlı ve pratik bir şekilde elde edebilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışma konuya uygun olarak literatürün taranması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim programı ile Azerbaycan’da ise Azerbaycan tarihi, dünya tarihi, coğrafya ve hayat bilgisi öğretim programları ve her sınıf için geçerli olan öğretmen kılavuz kitaplarına ulaşılarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yine çalışmadaki geçerlilik ve güvenilirliği artırmak için çalışmaya dâhil her iki ülkenin eğitim sistemleri ve öğretim programlarına dönük dokümanlar derlenip incelemeye tabi tutulmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları şu şekilde oluşturulmuştur. Türkiye’ de Eğitim Sistemi için 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu, program içinse 2018 Sosyal bilgiler öğretim programı değerlendirilmiştir. Azerbaycan içinse, Azerbaycan Eğitim Sistemi Kanunu (ÜTHQ, 1992; Azerbaycan tarihi, genel dünya tarihi, coğrafya, hayat bilgisi öğretim programları (ARTN, ARTİ 2013) kullanılmıştır. Bunun yanında ilgili derslerin Azerbaycan’da ilgili derslerin öğretmen kılavuzlarından yararlanılmıştır. Azerbaycan’a ait öğretim programları ve öğretmen kılavuzları Türkçe ’ye çevrilmiş, çeviriler bir uzman tarafından kontrol edilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın ve Azerbaycan’da bu derse eş içerik dersler olan Azerbaycan Tarihi, Genel Dünya Tarihi, Coğrafya ve Hayat Bilgisi öğretim programının içeriklerinin taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamındaki ülkelerin eğitim sistemlerine dönük ayrıntılı inceleme yapılmıştır. Sosyal Bilgiler ve Azerbaycan eş içerik derslerin öğretim programları ile ilgili tez, kitap, makale gibi çalışmalar taranmıştır. Ayrıca Azerbaycan ile Türkiye’deki ortaokullarda (5,6. 7. sınıf) yürütülen Sosyal Bilgiler ve eş içerik derslerin öğretim programları için içerik taraması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak araştırmaya dâhil edilen ülkeler belirlenmiş ve bu ülkelerde sosyal bilgiler öğretim programı ve eş içerikli öğretim programları, amaç, kazanım, değer, beceri yetkinlik ve ölçme değerlendirme bazında karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar neticesinde ülkelerin Sosyal Bilgiler programı veya onun eş içerik ülke programlarının benzerlik ve farklı yanları ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmada, Azerbaycan ve Türkiye’de yürütülen Sosyal Bilgiler içerikli derslerin öğretim programlarının incelenmesi bir nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi yapılmıştır.

Nitel araştırmanın tanımına bakıldığı zaman, bir konunun oldukça çeşitli yönleriyle ele alınması ve derinleştirerek bilgi edinme amacına dönük olarak yapılan analizleri kapsadığı görülecektir. Bu bağlamda nitel veriler, dünyamızın tüm somut özelliklerini yansıtan gerçekte olan olayların belge ve kaynaklarını, insanların kime ne söyledikleri şeylerin kelimeler, hareketler ve tonlamalar yoluyla kayıt edilmesini,

davranış gözlemlerini, yazılı belgelerin incelenmesini, görsellerin bir incelemeden geçirilmesini amaçlar (Neuman, 2006, s.157, akt Kab 2012). Bu tür araştırmaları yapan kişiler, verileri anlamlandırarak anlaşılır bir hale getirirler (Neuman, 2006, s.160, akt Kab 2012). Bu yönü ile nitel araştırmalar, çok geniş bir bakış açısı içerisinde konuları irdelemelerinden ötürü derinlemesine bilgi sağlaması ile tanınırlar (Büyüköztürk, vd. Demirel ve Kılıç, 2009, s.248).

Bu araştırmada yer alan doküman incelemesi, Türk ve Azerbaycan öğretim programlarının değişik ölçütlerden yararlanarak derinlemesine inceleme, tasnif etme ekseninde izlenen adımlarda kullanılmıştır. Bu yönü ile doküman incelemesi, bir başına bir veri toplama yöntemi gibi düşünüleceği gibi başka veri toplama araçları ile kullanılması söz konusu olabilmektedir (Baş ve Akturan, 2008, s.117). Dokümanlara ulaşma, özgün içeriğin kontrolü, dokümanları kavrama, veri analizi ve verinin kullanılması doküman incelemenin önemli adımları ile son bulan bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.193).

Bu araştırmada, ağırlıklı olarak nitel analiz yöntemleri çerçevesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde tespit edilen veriler daha önce tespit edilen temalara göre özetlenerek yorumlanır (Yıldırım, Şimşek; 2005, s.224) Türkiye'nin sosyal bilgiler programı ile Azerbaycan'daki eş değer programlar karşılaştırılarak benzer ve farklılıklar ortaya konmuştur. Diğer taraftan Türkiye Sosyal Bilgiler Programı'nda direkt olarak verilmesine karşın, Azerbaycan öğretim programlarında, direkt olarak değer, beceri ve yetkinliklere yer verilmemesi nedeni ile ilgili kavramlar, program amaçları, öğretmen kılavuzları ve kazanımlar taranarak tespit edilmeye ve onların içerisinden süzülerek eş değer, beceri, değer ve yetkinlikler oluşturulmuş ve bu kavramlar oluşturulurken görüş birliği içinde tematik analiz yapılmıştır. Yani Azerbaycan ve Türkiye'de yürürlükte olan sosyal bilgiler ve eş içerik derslerin öğretim programları ile ilgili bütün dokümanlar bir içerik analizi çerçevesinde de değerlendirilmiştir. Başka bir ifade ile dokümanlar detaylıca incelenerek ve ardından yorumlanarak açıklanmıştır.

Baş ve Akturan'a göre (2008, s.121; Kab 2012) bu yaklaşım yorumlayıcı içerik analizidir. Böylelikle içerik analizinde asıl amaç, özetlenmiş olan hatta yorumlaması bile yapılan verilerin fark edilmeyen taraflarını açığa çıkarmak olduğu söylenebilir.

Verilerin doğrudan kaynağı olan dokümanlardan detaylı betimlemeler yapılarak, içeriğin derinlemesine anlaşılması sağlanmıştır.

Büyüköztürk ve ark. (2009; s.249) araştırılan konu ile ilgili betimsel bilgilerin oluşturulmasına, bu bilgilerin düzenlenmesine ve de anlaşılır bir hale getirilmesine bunların da örnekler yolu ile desteklenmesine dikkat çekmişlerdir. (Büyüköztürk ve ark. s.249).

Çalışmada kullanılan Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Azerbaycan'daki Azerbaycan tarihi, genel dünya tarihi, coğrafya ve hayat bilgisi programları yukarıda açıklanan ilkeler ve kriterler doğrultusunda incelenmiştir. Daha sonrada ortaya çıkan bulgular kategorileştirilerek yorumlanmış böylelikle de Türkiye ve Azerbaycan programlarındaki benzer ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Nitel araştırmada iç güvenirliğin sağlanması için ikinci bir araştırmacıdan da tasnif için destek sağlamak gerekir. Bu nedenle ikinci araştırmacı da gerekli tasnifleri yapmıştır ve böylelikle iç güvenirlik sağlanmıştır. Bu işlemler, Miles ve Huberman, 1994, formülü kullanılarak gerçekleştirilmiştir. $Güvenirlik = \frac{Uzlaşma}{Toplam Uzlaşma Sayısı + Uzlaşmama Sayısı}$ Araştırmacılar tarafından yapılan tasnifte tutarlılık oranı 0.94 olarak bulunmuş olup çalışmanın nitel analiz iç güvenirlik oranının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Veri analizinde, Türkiye 2018 sosyal bilgiler programı için tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının ayırt edilmesinde 5 uzman görüşüne başvurulmuştur (üç akademisyen 2 Sosyal bilgiler öğretmeni) Azerbaycan programlarında ise Azerbaycan Eğitim Sistemi Kanunu, Azerbaycan tarihi, genel dünya tarihi ve hayat bilgisi ve ders programları ve ilgili derslerin kılavuzları araştırmacı tarafından Azeri dilinden Türkçe 'ye çevrilmiş ve danışman ile birlikte tablolara yerleştirilmiştir. 2018 sosyal bilgiler programında değerler beceriler, yetkinlikler ve ölçme değerlendirme ilkeleri ayrı başlıklar halinde açık bir şekilde belirtilirken, Azerbaycan eş ders programlarında bu şekilde yerleştirilmemiştir. Bu nedenle, değerler beceriler, yetkinlikler ve ölçme değerlendirme ilkelerine dönük bulgular, programlar, kazanımlar ve ilgili derslerin öğretmen kılavuzları dikkate alınarak tespit edilmiş ve danışman ile işbirliği içerisinde tablolara yerleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde alt amaçlara dönük olarak edilen bulgular ele alınmıştır.

3.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle Azerbaycan Eş İçerikli Derslerin (Tarih, Coğrafya, Hayat Bilgisi) Öğretim Programlarının amaçları açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir? Alt problemine ilişkin bulgular Azerbaycan dersleri temel alınarak sıra ile verilmiştir. İlk olarak 2018 Türkiye SBOP ile Azerbaycan Tarihi Öğretim Programları Amaçları açısından karşılaştırılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan tarih amaçlarının karşılaştırılması

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Tarih Dersinin Amaçları	Azerbaycan’da Okutulan Azerbaycan Tarihi Dersinin Amaçları
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları	1.Tarih biliminin temel kavramlarını, bilimsel araştırma yöntemlerini, bunların yardımıyla tarihsel gerçekleri, olayları, tezahürleri bilir2.Süreçleri analiz eder ve değerlendirir; 3.Tarihsel gerçekleri, olayları, tezahürleri ve süreçleri kronolojik sırayla, bunların nedenlerini ve sonuçlarını açıklar bir tavır ifade eder;
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri	4.Çeşitli kaynaklardan Azerbaycan tarihi ile ilgili bilgileri toplar, analiz eder, sistematik hale getirir ve elde eder, sonuçlara ilişkin numuneler hazırlar;
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları	5.Doğal-coğrafi faktörlerin insan ve toplum gelişimine etkisini açıklar, medeniyetleri, devletleri, önemli tarihi eserlerin, olayların, tezahürlerin ve süreçlerin yerini belirler;
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları	6.Azerbaycan’da devlet geleneğinin ortaya çıkışı ve gelişiminin özgün yönleri, devlet yapısı yönetim biçimlerini dönemin özellikleri açısından değerlendirir;
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri	7.Azerbaycan’ın önde gelen şahsiyetlerinin hayatı ve faaliyetleri hakkında bilgi toplar, onlar dönem açısından değerlendirir ve sonuçları sunar.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri	8.Azerbaycan’ın kültür, insan kültürü alanındaki başarılarını araştırır.
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri	

Tablo 3 (Devam). Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan tarih amaçlarının karşılaştırılması

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Tarih Dersinin Amaçları	Azerbaycan’da Okutulan Tarih Dersinin Amaçları
	İnsanımızın kalkınmadaki rolüne değer verir. 9.Tam orta öğretim düzeyinde Azerbaycan tarihi konusunun içerik satırları, bu konunun öğrenme çıktıları belirtilen içeriğin gerçekleştirilmesi için gerekli parçalardır. Bu parçalar mantıksal ve mantıksal olarak birbirleriyle ilişkilidir. 10.Kronolojik olarak bağlantılı ve amaçlanan içeriğin eksiksiz ve kapsamlı bir şekilde ifade edilmesini sağlamak (ARTN, 2013).
10	

Tablo 3 incelendiğinde, Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında daha çok tarihi ilgilendiren amaçların 7 tane olduğu görülmektedir. Bu amaçlarla, vatanını seven, sorumluluklarını anlayan, milli bilince sahip, Atatürk ilke ve inkılaplarını kavrayan, Türk kültürel tarihini oluşturan öğeleri zaman ve mekân göre bilen, bilim ve teknolojik gelişmelere ayak uyduran, insan hakları, ulusal egemenlik gibi tarihsel süreçleri günümüz Türkiye’ sine uyacak şekilde milli, manevi ve evrensel değerleri benimseyen, erdemli ve duyarlı bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır.

Azerbaycan Tarih derslerinin amaçları incelendiğinde ise, öğrenci tarihsel süreçleri neden ve sonuç ilişkisi çerçevesinde analiz etme, doğal coğrafi faktörlerin insan ve topluma etkisini kavrama ve medeniyetlerin gelişim süreçlerini bilme, mantıksal olarak kronolojik bağlantılar kurma, Azerbaycan’da devlet geleneğini öğrenme, Azerbaycan’da önde gelen şahsiyetleri bilir ve Azerbaycan kültürü ve kültürlerin kalkınma üzerindeki etkilerini içermektedir.

Türkiye, Türk kültürü ve medeniyetine vurgu yaparken; Azerbaycan Tarih amaçları ise Azerbaycan devletinin tarihsel gelişim ve değişim sürecini öğretmeyi önemsemiştir. Yine, Türkiye, sosyal bilgiler Programında Atatürk İlke ve İnkılapları ön plana çıkarılırken, Azerbaycan programında ise bu durum Azerbaycan’ın önde gelen şahsiyetleri bağlamında ele alınmıştır.

Türkiye’ de Sosyal Bilgiler Öğretiminde, yer alan tarih konuları, tarih biliminin yapısına uygun olarak Sosyal Bilgiler dersinin perspektif ve terminolojisi doğrultusunda hazırlanmıştır. Azerbaycan’ da tarih dersinin genel amaçları

incelendiğinde, Türk kültürünün bütüncül kültürel öğelerinden aktarım yapma amacı taşımadığı belirlenmiştir. Azerbaycan ve çevresini ilgilendiren kültürel aktarım ve tarihsel süreç, perspektif, kronoloji ve terminolojiden faydalanılarak hazırlanmıştır. Türkiye’ de sosyal bilgiler dersinin farklı konulara bütüncül bir çerçeveden bakmasını gerçekleştirmenin yanı sıra daha kolay anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır. Azerbaycan tarihi dersinin amaçları, daha çok kronolojik ve tematik anlayışların ortak noktaya getirildiği öğrenenlerin kronolojiyi aktif olarak öğrenme ortamına dâhil ettiği, zaman ve mekân ilişkisinin üst düzey tutulduğu, tarihî bilginin yapılandırılmasını hedeflemiştir. Öğrenme alanlarının içeriğine ve genel amaçlarını oluşturan konuları kavramları derecesi ile beraber bakıldığında, Azerbaycan öğretim programı, bu yapıyla bütüncül Türk kültüründen ziyade Azerbaycan topraklarının tarihsel kültürel süreçlerini öğretmeyi hedeflemiştir. Öğretim programı her iki ülkede temel kavram, olgu ve genellemeleri açısından farklılık göstermektedir. Her iki ülkede milli değerler eşliğinde kavramlardan doğru istikametle olgulara, olgulardan da direkt genellemelere ulaşmaları amaçlanmıştır. Türkiye 2018 SBÖP’ da ve Azerbaycan’da okutulan Azerbaycan Tarihi Öğretim Programında tarih disiplininin amaçlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılmasına ilişkin bilgiler Tablo 4’ de yer verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye 2018 SBDÖP’ de ve Azerbaycan 2021 ATÖP’ de tarih disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı

Tarih Amaçları	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	10	%100	10
Türkiye	7	%38	18

Tablo 4 incelendiğinde tarih amaçları dağılımı, Azerbaycan %53, Türkiye %47 olarak belirlenmiştir.

Tablo 5. Türkiye 2018 SBÖP’ de ve Azerbaycan 2021 GDTÖP’ de yer alan tarih disiplinin amaçlarının karşılaştırılması

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Tarih Dersinin Amaçları	Azerbaycan’da Okutulan Genel Dünya Tarihi Dersinin Amaçları
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları 4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri 10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları 11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları 13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri 15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri 16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri 17. Ülkesinin ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri	1.Tarihsel dönemleri ve uygarlıkları karakteristik özelliklerine göre ayırır, tarihi şahsiyet, olay ve olguları dönemin bakış açısıyla değerlendirir, onlarla ilgili; 2.Tarihsel paralellikler çizerek bireysel devletlerin gelişimi yönleri, sosyal, ekonomik, politik süreçleri, sonucu karşılaştırır yargılarını çıkarır ve yorumlar; 3.Çeşitli tarihi kaynakları araştırarak gerekli materyalleri topladı. Sistematikleştirir ve sunar. Lise eğitiminin sonunda, öğrenci: 4. Kaynaklara dayalı olarak çeşitli tarihsel olayları analiz eder. Belirli tarihsel olaylarla ilgili benzerliklerin ve çelişkilerin nedenlerini açıklar ve ek bilgiler toplar, sistematik hale getirir ve sunar, kişisel görüşler esas alarak özet, rapor ve tez hazırlar; 5.Dünya tarihinin süreçleri ve olayları Azerbaycan tarihi ile aynıdır ve dönemleri ile karşılaştırır, analizler yapar ve görüş bildirir; 6.Tarihsel konular, geçmiş ve şimdiki tarihsel süreçler üzerine diyaloglarda tartışmalardaki konumunu ifade eder ve haklı çıkarır; 7.Reformların ve devrimlerin toplumların gelişimindeki rolünü, kendi tavrını ifade eder; 8.Tarım (geleneksel), sanayi ve bilgi toplumlarını karşılaştırır, özelliklerini açıklar; 9.Tarihsel süreçler ve olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini belirler; 10.Modern çağın küresel sorunlarını, bunların ortadan kaldırılmasıyla yorumlar ve hakkındaki varsayımlarını belirtir.

Tablo 5 incelendiğinde, SBÖP’ da yer alan geneli ilgilendiren tarih amaçları 8 tane olarak belirlenmiş olup, Türk kültürel öğelerini taşıyan, milletini, vatanını seven, millî manevi değerlerine sahip çıkan bireyleri yetiştirmeyi amaçlayan özel amaçlar içermektedir. Ancak evrensel değerlere sahip çıkan, erdemli, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık gösteren, insan haklarına saygılı gibi daha genel amaçları da kapsadığı amaçlamaktadır. Azerbaycan Genel Dünya Tarihi amaçları 10 tane olup, kaynaklara dayalı olarak çeşitli tarihsel olayları analiz eden, belirli tarihsel olaylarla ilgili benzerliklerin ve çelişkilerin nedenlerini açıklar ve ek bilgiler toplar, sistematik hale getirir ve sunar, kişisel görüşler esas alarak özet, rapor ve tez hazırlar gibi özel amaçları, dünya genelindeki tarihsel süreçleri ve olayları, ilgili döneme ait

tarihi şahsiyetleri, tarımsal ve sanayi gelişim süreçleri ve modern çağın küresel sorunları gibi daha genel amaçları taşımaktadır. Konu ile ilgili yüzde dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Türkiye SBDÖP’ de ve Azerbaycan’da okutulan GDT’ de tarih disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı

Tarih Amaçları	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	10	%100	10
Türkiye	8	%44	18

Bu kapsamda, Tablo 6’ de Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler programının tarih içerikli amaçlarının değeri %44, Azerbaycan’ın GDTÖP’ de amaçlarının toplam değeri ise %100 olarak belirlenmiştir.

Tablo 7. Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan coğrafya disiplininin amaçlarının karşılaştırılması

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Coğrafya Dersinin Amaçları	Azerbaycan’da Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Coğrafya Dersinin Amaçları
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri - Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları - Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri, (Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları SBÖP, 2018)	- Coğrafi olayları ve süreçleri birbirine bağlar; - Ülkesiyle ilgili coğrafi bilgileri değerlendirir ve tahminlerde bulunur; - Coğrafi bilgi araçlarını kullanarak analiz etme ve uygulama becerisi gösterir; - Bölge ve ülke coğrafi göstergelerine dayalı projeler hazırlamak ve sunmak; - Coğrafi bilgileri matematiksel yöntemlerle analiz ederek özetler; - İnsanlığın küresel sorunlarının çözümünde coğrafya biliminin rolünü değerlendirir. (ARTN, 2013)

Tablo 7 incelendiğinde, Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersindeki coğrafya amaçları 4 tane iken, Azerbaycan’da okutulan Coğrafya ders amaçları 6 tane olup, bir yakınlık göstermektedir. Birey, kendi yakın çevresi ve dünya ile ilgili genel coğrafi

bilgi ve becerileri zaman ve mekân çerçevesinde bilir aynı zamanda matematiksel yönleri analiz eder ve topluma faydalı olmayı hedefler. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren sorunların çözümünde coğrafi bilgilerini kullanır. Azerbaycan'daki coğrafya amaçlarında olan öğrencilerin coğrafi araç-gereçleri kullanarak matematiksel çözümler bulması amacı karşılığı 2018 Türkiye'deki Sosyal Bilgiler coğrafya amaçlarında karşılığını bulamamıştır. Her iki ülke coğrafya amaçları benzerlik göstermektedirler. Bir birine yakın frekanslara sahiptirler. Her iki ülkede Coğrafya, öğrencinin yakın çevresinden yola çıkarak yaşadığı ülke ve dünya hakkında genel ölçüde yeterli bilgi sahibi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sebepten hayatın içinden örnekler vererek ve görsel açıdan faydalı tablo, grafik, harita gibi malzemeleri kullanabilen, gözlem yapan, ihtiyaçlarını gideren, araştıran ve sorgulama becerisine sahip olan ve yenedünyada insan-mekân ilişkisini kurabilen, memleket ve dünya problemlerine karşı duyarlı, sorumluluk ve özgüven sahibi, yüksek iletişim becerilerine sahip öğrencileri yaşadıkları topluma kazandırmak hedeflenmiştir. Öğrenciler; “Yaşadığı bölgenin gelişim aşamalarını ve coğrafi bilgilerini tahmin eder ve açıklar. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren sorunların çözümünde coğrafi bilgilerini kullanır. Azerbaycan'daki coğrafya amaçlarından olan öğrencilerin coğrafi araç-gereçleri kullanarak matematiksel çözümler bulur.” gibi amaçlara vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte, “Öğrencilerin coğrafi araç-gereçleri kullanarak matematiksel çözümler bulur” amacının karşılığı 2018 Türkiye'deki Sosyal Bilgiler coğrafya amaçlarında karşılığını bulamamıştır. Türkiye SBDÖP' da ve Azerbaycan'da okutulan coğrafya disiplininin amaçlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılması Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Türkiye SBDÖP' de ve Azerbaycan'da okutulan coğrafya disiplininin amaçlarına yönelik dağılımı

Coğrafya Amaçları	(f)	(%)	
		Toplam	
Azerbaycan	6	%100	6
Türkiye	5	%27	18

Tablo 8 incelendiğinde, Türkiye'nin %27, Azerbaycan'ın %100 oranında coğrafya amaçlarına sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler dersi ve Hayat Bilgisi dersinin amaçlarının karşılaştırılması aşağıda verilmiştir.

Tablo 9. Türkiye 2018 SBÖP’ de ve Azerbaycan 2021 HBÖP’ de yer alan amaçların karşılaştırılması

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları	Azerbaycan’da Okutulan Hayat Bilgisi Dersinin Amaçları
- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır. - Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir. - Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar. - Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir. - Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar. - Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır. - Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır. - Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir. - Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır. - Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer. - İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler. - Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder. - İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (SBÖP, 2018).	- İlgili yasal ve normatif belgelerde yer alan insan hakları ve belirli tarihsel olayların, olayların, gerçeklerin özgürlüklerine ilişkin hükümlerin özü, edebî eserler örneğinde kendisinin ve başkalarının haklarına ilişkin yorumlar saygı gösterir; - Zararlı alışkanlıkların insan yaşamı için tehlikeli olduğu ve ciddi sonuçları olduğu verilen belirli örneklerle dayanarak sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürdüğü şeklinde yorumlar günlük aktivitelerde gösterir; - Can güvenliği kurallarının yazılı ve sözlü bilgisi sunumlarda, eğitim etkinliklerinde gösterir; - Manevi ve ahlaki konulara adanmış tartışmalarda ve diğer olaylarda ise ilgili sorun, olay ve olaylarla ilgili görüş ve kanaatlerini ifade eder ver gerçekleri esaslarına göre değerlendirerek kişisel konumunu ve tavrını ifade eder; - Günlük yaşamda ekonomik verimlilik üzerine küçük projeler inşa eder, bunları sunar ve uygular. - Doğal ve sosyal olgularla ilgili yasaların doğası bu konularda elde ettiği bilgileri o konularla ilgili olarak açıklar diğer konularda aynı içeriğe sahip bilgileri karşılaştırır ve sistematik hale getirir ve genellemeler yapar (ARTN, 2013).

Tablo 9, incelendiğinde Türkiye SBÖP’ da yer alan amaçlar 17 iken bizim değerlendirmemize tarih ile ilgili amaçlarının çıkarılması sebebiyle 13 olarak belirlenmiştir. Azerbaycan HBÖP’ da yer alan amaçlar 6 olduğu belirlenmiştir. Türkiye SBÖP’ ı ve Azerbaycan HBÖP’ ı amaçları arasında benzerlik ve farklılıklar

vardır. Benzerliklerine örnek; insan haklarına saygı duyan, vatanını milletini seven kültürel ahlaki değerlerine sahip çıkan, doğaya saygılı, bilgiyi her anlamda kullanan, analizler yapan bireyler yetiştirmektir. Farklılıklarına örnek olarak; Azerbaycan HBÖP’ da yer alan “Zararlı alışkanlıkların insan yaşamı için tehlikeli olduğu ve ciddi sonuçları olduğu, verilen belirli örneklerle dayanarak sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürdüğü günlük aktivitelerde gösterir” amacı Türkiye SBÖP’ da bir karşılığı bulamamıştır.

Tablo 10. Türkiye SBÖP ile Azerbaycan HBÖP amaç değişkenine göre dağılımı

SBÖP ve HBÖP amaçları	(f)	(%)
Azerbaycan	6	% 100
Türkiye	18	%100

Tablo 10 da yer alan SBÖP değeri %100 iken, Azerbaycan HBÖP değeri %35 olarak belirlenmiştir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu başlık adı altında Türkiye’deki 5. 6. ve 7. Sınıflarda Okutulan Sosyal Bilgiler Dersi Konularını İçeren Öğretim Programları İle Azerbaycan’daki 5. 6. ve 7. Sınıflarda Okutulan Eş İçerikli (Coğrafya, Tarih ve Hayat Bilgisi) Öğretim Programlarının Kazanım, Süre ve Ders Saati Açısından Benzerlik ve Farklılıklarına ilişkin bulgulara değinilmiştir. Türkiye’de okutulan 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders programının öğrenme alanına göre kazanım, süre ve ders saatine ilişkin gösterge tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 11.Türkiye 2018 5.6.7. Sınıf SBÖP’ de öğrenme alanına göre kazanım, süre ve ders saatine ilişkin gösterge

5.Sınıf		6.Sınıf			7.Sınıf				
Öğrenme alanları		Kazanım	Süre oran(%)	Ders saati	Kazanım	Süre5 oran(%)	Kazanım	Süre oran(%)	Ders saati
Birey Ve Toplum		4	13	14	5	11,1	12	11,1	12
Kültür Ve Miras		5	16,6	18	5	20,4	22	27,8	30
İnsanlar, Yerler Ve Çevreler		5	16,6	18	4	13	14	13,9	15
Bilim, Teknoloji Ve Toplum		5	13	14	4	11,1	12	11,1	12
Üretim, Dağıtım Ve Tüketim		6	16,6	18	6	16,6	18	13,9	15
Etkin Vatandaşlık		4	11,1	12	6	14,8	16	11,1	12
Küresel Bağlantılar		4	13	14	4	13	14	11,1	2

Tablo 11 incelendiğinde, SBÖP’ de toplam 5. sınıf ders programında 33 kazanım, toplam oranı 100, 108 ders saati, 6. Sınıf ders programında kazanım 33, süre –oran 100, Ders saati olarak 108, 7. Sınıflarda ise 34 kazanım, süre-oran olarak 100, ders saati olarak 108 olarak belirlenmiştir. Azerbaycan 6.7. Sınıf Azerbaycan Tarihi Öğretim Programı (ATÖP) kazanım, süre-oran ve ders saati olarak ele alınmış Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Azerbaycan 2021 5.6.7. Sınıf ATÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge

Sınıflar	5.Sınıf			6.Sınıf			7.Sınıf		
Öğrenme Alanları	Kazanım	Süre (%)	Ders saati	Kazanım	Süre Oranı(%)	Ders saati	Kazanım	Süre Oran(%)	Ders saati
Tarihi zaman	20	-	13	16	-	10	5	-	5
Tarihi mekân	23	-	14	10	-	7	7	-	7
Devlet	17	-	16	16	-	11	7	-	4
Kişilik	12	-	10	4	-	4	6	-	6
Medeniyet	15	-	14	3	-	2	12	-	10
Toplam	87		67	49		34	37		32

Tablo 12 incelendiğinde Azerbaycan Tarihi dersinde süre-oran ifadesi karşılığı bulunmamaktadır. 5. Sınıf ATÖP’ de ders saati 67, kazanım 87 olarak belirlenmiştir. 6. Sınıf Azerbaycan ATÖP’ de ders saati 34, kazanım sayısı ise 49 olarak belirlenmiştir. 7. Sınıf Azerbaycan ATÖP’ de ders saati 32, kazanım sayısı ise 37 olarak belirlenmiştir.

Tablo 13. Azerbaycan 6.7. Sınıf GDTÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge

Sınıflar	6.Sınıf			7.Sınıf		
Öğrenme Alanları	Kazanım	Süre Oranı(%)	Ders saati	Kazanım	Süre Oran (%)	Ders saati
Tarihi zaman	5	-	5	8	-	3
Tarihi mekân	8	-	5	13	-	5
Devlet	19	-	13	11	-	5
Kişilik	8	-	6	8	-	6
Medeniyet	7	-	6	16	-	10
Toplam	47		35	56		29

Tablo 13 incelendiğinde Genel Dünya Tarihi dersinde süre-oran ifadesi karşılığı bulunmamaktadır. 6. sınıf GDTÖP’ de ders saati 35, kazanım sayısı ise 47 olarak belirlenmiştir. 7. sınıf GDTÖP’ ders saati 29, kazanım sayısı ise 56 olarak belirlenmiştir.

Tablo 14. Azerbaycan 6. ve 7. Sınıf CÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge

Azerbaycan 6.sınıf Coğrafya				Azerbaycan 7.sınıf Coğrafya			
Öğrenme Alanları				Öğrenme Alanları			
	Kazanım	Süre	Ders Saati		Kazanım	Süre	Ders Saati
Coğrafi Mekân	21	-	17	Coğrafi Mekân	8	-	19
Doğa	33	-	26	Doğa	9	-	22
Toplum	21	-	25	Toplum	9	-	20
Toplam	75		68		26		61

Azerbaycan 6.7. Sınıf Coğrafya Öğretim Programı (CÖP) kazanım, süre-oran ve ders saati olarak ele alınmış Tablo 14 de sunulmuştur. Tablo 14’ de Azerbaycan Coğrafya öğrenme alanları açısından ders saati ve kazanım Türkiye’ ye oranla yoğunluk göstermektedir. Ancak Azerbaycan Coğrafya öğretim programında süre ve oran ifadesine karşılık bir ifade yer almamıştır. Coğrafya ÖP’ de yer alan kazanım sayısı 75, alan ders saati 68 olarak belirlenmiştir. 7.Sınıf Coğrafya ÖP’ de yer alan kazanım sayısı 26 iken, ders saati 61 olarak belirlenmiştir.

Tablo 15. Azerbaycan 5.6.7. Sınıf HBÖP’ de kazanım, süre-oran ve ders saatine ilişkin gösterge

Sınıflar	5.Sınıf			6.Sınıf			7.Sınıf		
Öğrenme Alanları									
	Kazanım	Süre	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı(%)	Ders saati	Kazanım	Süre Oranı(%)	Ders saati
Doğa ve biz	9	-	10	9	-	12	5	-	8
Birey ve toplum	10	-	12	10	-	7	9	-	11
Maneviyat	5	-	5	9	-	10	7	-	6
Sağlık ve güvenlik	7	-	6	9	-	10	5	-	7
Toplam	31		33	37		39	26		32

Azerbaycan 5.6.7. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı (HBÖP) kazanım, süre-oran ve ders saati olarak ele alınmış Tablo 15 de sunulmuştur. Tablo 15 incelendiğinde Azerbaycan Hayat Bilgisi Öğretim Programında süre-oran ifadesinin karşılığı yer almamaktadır. 5. Sınıf HBÖP’ de toplam kazanım sayısı 31, ders saati ise

33' dür. 6. Sınıf HBÖP' de yer alan kazanımlar 37, ders saati 39 olarak; 7.Sınıf HBÖP' da yer alan kazanımlar 26 ders saati süresi 32 olarak belirlenmiştir

Türkiye ve Azerbaycan Sosyal Bilgiler Dersi ve Eş İçerik Derslerin Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarında karşılaştırmalar yapılmıştır (Tablo 16).

Tablo 16. Türkiye ve Azerbaycan SBÖP' de yer alan öğrenme alanlarının karşılaştırılması

Türkiye SBDÖP Yer Alan Öğrenme Alanları	Azerbaycan Tarih Öğrenme Alanları	Azerbaycan Coğrafya Öğrenme Alanları	Azerbaycan Hayat bilgisi Öğrenme Alanları
1.Birey ve Toplum 2.Kültür ve Miras 3.İnsanlar Yerler Çevreler 4.Bilim ve Teknoloji 5.Üretim Dağıtım Tüketim 6.Etkin Vatandaşlık 7.Küresel Bağlantılar	1.Tarihi Zaman 2.Tarihi Mekân 3.Devlet 4.Kişilik 5.Medeniyet	1.Coğrafi Mekân 2.Doğa 3.Toplum	1.Doğa ve Biz 2.Kişi ve Toplum 3.Manaviyat 4.Sağlık ve Güvenlik
Toplam: 7	5	3	4

Tablo 16'ya bakıldığı zaman, Öğrenme Alanlarının Türkiye SBÖA 7, olduğu görülürken, Azerbaycan Öğretim Programlarında, Tarih 5, Coğrafya 3 ve Hayat Bilgisi 4 olmak üzere toplam 12 olduğu belirlenmiştir. Her iki ülke bu açıdan benzerlik göstermekte ancak “Manaviyat” ve “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanlarının farklı Azerbaycan programında yer aldığı anlaşılmaktadır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanları Azerbaycan'da Coğrafya Coğrafi Mekân”, “Doğa”, “Toplum” öğrenme alanlarında benzerlik bulunmaktadır. Türkiye SBÖA “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile Azerbaycan ATÖA “Tarihi Zaman” , “Tarihi Mekân” ve “Devlet” öğrenme alanları yoğun benzerlik göstermektedir. “Birey ve Toplum”, “Bilim ve Teknoloji”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları içerik olarak Hayat Bilgisi “Doğa ve Biz”, “Kişi ve Toplum”, “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanları arasında bağlantı bulunmaktadır. Ancak “Manaviyat” öğrenme alanının Sosyal Bilgilerde karşılığı bulunmamıştır çünkü bu öğrenme alanı dini bilgiler içermektedir ve Türkiye’de bu konuda ayrı bir ders verildiği için karşılığı bulunamamıştır.

3.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu kapsamda ilk olarak, Türkiye’deki 5. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders programı ile Azerbaycan’daki 5. sınıflarda okutulan Azerbaycan Tarihi dersinin öğretim programlarının kazanım boyutundan benzerlik ve farklılıkları ele alınmıştır (Tablo 17).

Tablo 17. Türkiye 2018 5.Sınıf SBÖP’de ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf ATÖP’de tarih disiplininin kazanımları açısından karşılaştırılması

Türkiye’de 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Kazanımları	Azerbaycan’da 5.sınıf Azerbaycan Tarihi Kazanımları
SB.5.2.1. Somut kalınlardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	Tarihi zaman 1.Kronoloji ile ilgili önemli konuları ayırt eder. 2.Tarihi zaman anlayışları arasındaki ilişkiyi belirler. 3.Basit kronolojiyi olayları çözer. 4.Tarihi kaynakların tanımını sunum yapar.
SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.	5.Maddi ve yazılı kaynakları ayırt eder. 6.Çizimler, şekiller ve belgeler kullanarak. Tarihi uygulamalar yapar.7.İnsanların hayat tarzındaki değişiklikleri medeniyet ile ilişkilendirir.
S.B.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	8.İnsanların hayat tarzındaki değişiklikleri kendi ailesi örneği ile açıklar. Tarihi mekân
S.B.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	9.Azerbaycan topraklarının doğal-coğrafi imkânlarını, tarihi olay, işlem ve tezahürlerle ilişkilendirir.
S.B.5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir.	10.İnsan ve toplum hayatında önemli yer tutan doğal faktörleri tanımlar.
S.B.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	11.Kronolojide Azerbaycan toprakları ve Önemli tarihi anıtları belirler.
S.B.5.6.4. Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir.	Devlet 12.Azerbaycan topraklarında kurulan devletler ve gelişim ve durgunluk dönemlerini ilgili bilir ve açıklar.
S.B.5.7.4. Çeşitli ülkelerde ortak miras öğelerine örnekler verir.	13.Azerbaycan devleti hakkında genel bilgileri bilir ve açıklar. 14.Halkın çıkarının korunmasında devletin rolünü değerlendirir. 15.Küçük çaplı tarihi hikâye kurarak anlatır. Kişilik 16.Tarihi şahsiyetleri yaşadıkları dönem açısından değerlendirir. 17.Azerbaycan tarihinde yer almış önemli tarihi şahsiyetleri bilir ve sunumunu yapar. 18.Kaynak kullanarak şahsiyetler hakkında bilgi toplar ve sunumunu yapar. Medeniyet 19.Medeniyet ve sivilizasyonları değerlendirir. 20.Medeniyet anıtlarının önemini açıklar. 21.Milli manevi değerleri ayırt eder. 22.Azerbaycan medeniyeti ile ilgili sunumlar hazırlar

Tablo 17 incelendiğinde, Türkiye’de 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi tarih kazanımları 8 iken, Azerbaycan 5. Sınıf Azerbaycan Tarihi dersi tarih kazanımları 22 olarak belirlenmiştir. 2018 SBÖP’ de yer alan “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.” kazanımı ile ATÖP’ de yer alan “Maddi ve yazılı kaynakları ayırt eder” kazanımı ile benzerlik göstermektedir. 2018 SBÖP’ da yer alan “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” kazanımı ile ATÖP’ de yer alan “İnsanların hayat tarzındaki değişiklikleri medeniyet ile ilişkilendirir”, “İnsanların hayat tarzındaki değişiklikleri kendi ailesi örneği ile açıklar” kazanımları benzerlik göstermektedir. SBÖP’ de yer alan “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler” kazanımı ile ATÖP’ de yer alan “Azerbaycan tarihinde yer almış önemli tarihi şahsiyetleri bilir ve sunumunu yapar”, “Kaynak kullanarak şahsiyetler hakkında bilgi toplar ve sunumunu yapar” kazanımları arasında önemli ölçüde benzerlikler bulunmaktadır. 2018 SBÖP’ de, 5. Sınıf kazanımlarında da yer alan “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir” kazanımı ile 5. Sınıf ATÖP’ de yer alan” Medeniyetleri değerlendirir”, “Medeniyet anıtlarının önemini açıklar”, “Milli manevi değerleri ayırt eder”, “Azerbaycan medeniyeti ile ilgili sunumlar hazırlar” kazanımları anlam olarak benzerlik göstermektedir. Türkiye 2018 5. Sınıf SBÖP’ de tarih kazanımları ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf ATÖP yüzde ve frekans Tablosu aşağıda verilmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Türkiye 2018 5. Sınıf SBÖP’de ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf ATÖP’de kazanım değişkenine göre dağılımı

SBÖP ve ATÖP kazanımları	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	22	%31	69
Türkiye	8	%24	33

Tablo 18’ de SBÖP’ da yer alan 5. Sınıf tarih kazanımları değeri %24, ATÖP’de yer alan kazanımların değeri %31 olarak belirlenmiştir.

Türkiye 2018 SBÖP 5. Sınıf tarih kazanımları ile Azerbaycan 5. Sınıf Hayat Bilgisi 2021 (HBÖP)' de kazanımların karşılaştırılmasına ilişkin Tablo aşağıda verilmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Türkiye 2018 SBÖP'de 5. Sınıf ile Azerbaycan 2021 HBÖP'de 5. Sınıf kazanımların karşılaştırılması

Türkiye'de 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları	Azerbaycan'da 5.sınıf Hayat Bilgiler Dersi Kazanımları
SB.5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısı fark eder. SB.5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar. SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir. SB.5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar. SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar. SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır. SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar. SB.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır. SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır. SB.5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır. SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar	1. Doğa ve biz 1.1. Varlık, doğa ve olayları ile bunların etkileşimi hakkında bilgi ve beceri gösterir. 1.1.1. Nesnelerin, maddenin ve doğal olayların basit bir sınıflandırmasını verir. 1.2. Ekolojik dengenin korunması konusunda bilgi ve beceri gösterir. 1.2.1. Ekolojik çevrenin canlıların yaşamındaki rolünü haklı çıkarır. 2. Birey ve toplum. 2.1. Toplumun sosyal özü ve yönetim biçimleri hakkında bilgi ve becerileri gösterir. 1.2. Devleti, toplum hayatını düzenleyen tek bir siyasi örgüt olarak açıklar. 2.2. Hukuk kültürünü gösterir. 2.2.1. İnsan hakları örgütlerini ayırt eder. 2.2.2. İnsan hakları örgütleri hakkında toplanan dokümanları inceler. 2.3. Ekonomik bilgi ve becerilerin kazanıldığını gösterir. 2.3.1. Ekonomik kaynaklar ve ekonomik araçlar arasında ayırım yapar. 3. Maneviyat 3.1. İletişim kültürü bilgi ve becerilerini gösterir. 3.1.1. İletişimi ahlaki bir ihtiyaç olarak görür. 3.2. İnsan maneviyatını şekillendiren faktörlere ilişkin bilgi ve becerilerin gösterimini yapar. 3.2.1. Ahlak ve davranışları etkileyen faktörleri ayırt eder. 3.2.2. Ahlaki görevin önemini açıklar. 3.3. Maneviyatın oluşumunda dinin rolüne yer verir. 3.3.1. Dini inançların ortak ve farklı yönlerini karşılaştırır

Tablo 19 (Devam). Türkiye 2018 SBÖP’ de 5. Sınıf kazanımları ile
Azerbaycan HBÖP’ de 5. Sınıf kazanımların karşılaştırılması

SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. SB.5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir. SB.5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. SB.5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar. SB.5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	4. Sağlık ve güvenlik 4.1. Sağlıklı yaşam tarzı bilgi ve becerilerini gösterir. 4.1.1. Sağlığın ruhsal, fiziksel ve duygusal yönleri arasında ayrım yapar. 4.2. Evde ve halka açık yerlerde güvenli davranış kuralları bilgisi ve becerileri gösterir. 4.2.1. Evde ve halka açık yerlerde meydana gelebilecek tehlikeli ve hoş olmayan durumlar açıklar. 4.2.2. Yol işaretleri ve trafik kurallarının önemini açıklar. 4.3. Acil müdahale bilgi ve becerilerini gösterir.
--	---

Tablo 19 incelendiğinde, Türkiye’ de 5. Sınıf SBÖP’ de yer alan kazanımların “Kültür ve Miras” öğrenme alanı hariç 26, Azerbaycan 5. Sınıf HBÖP’ de yer alan kazanımların 26 olduğu tespit edilmiştir. SBÖP’ de yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile Azerbaycan HBÖP’ de tam bir benzerliğe rastlanmamıştır. Bunun sebebi ise ilgili öğrenme alanını ilgilendiren tarih ağırlıklı konuların, Azerbaycan ÖP’de ayrı başlık adı altında tarih dersi olarak yer aldığı gerekçesi sunulabilir. Azerbaycan’ da tarih konuları ayrı bir ders olarak işlendiği için HBÖP’ de yer almamaktadır. Bu sebepten dolayı karşılaştırmada ilgili kazanımlara yer verilmemiştir. SBÖP’ da kazanımların tarih ve coğrafya konularını içermesi sebebi ile HBÖP’ na nazaran ağırlıklı olduğu belirlenmiştir. Ancak HBÖP’ da yer alan günlük yaşamla ilgili, politika, din, sağlık, çağımızın bağımlılıkları gibi konuların SBÖP’ da karşılığı bulunamamıştır. Türkiye’deki 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kazanımları ile Azerbaycan’daki 5. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi dersinin kazanımlarının frekans ve yüzde değerini gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 20. Türkiye 2018 5. Sınıf SBÖP’de ile Azerbaycan 2021 5. Sınıf HBÖP’de kazanım değişkeninin dağılımı

5.Sınıf SBÖP ve HBÖP Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	26	%35	74
Türkiye	26	%33	99

Tablo 20 incelendiğinde, Türkiye’deki 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler kazanımlarının değeri %33 iken, Azerbaycan’daki 5. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi dersinin kazanım değeri %35 olarak belirlenmiştir.

Türkiye’deki 6. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersi tarih konularını içeren öğretim programı ile Azerbaycan’daki 6. sınıflarda okutulan tarih, dersinin öğretim programlarının kazanım boyutunda ilk olarak tarih dersi içinde yer alan Azerbaycan Tarihi dersi ele alınmıştır (Tablo 21).

Tablo 21. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP’de ve Azerbaycan 6. Sınıf 2021 ATÖP’de yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması

Türkiye’de 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Kazanımları	Azerbaycan’da 6. sınıf Sosyal Bilgiler Tarih Dersi Kazanımları
SB.6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. SB.6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar. SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. SB.6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder. SB.6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder. SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder. SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. SB.6.6. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (SBÖP, 2018).	1. Tarihsel zaman 1.1. Kronoloji ile ilgili tarihsel kavramlara hakim olduğunu gösterir. 1.1.1. Önemli olayların, süreçlerin ve tezahürlerin kronolojik çerçevesini karşılaştırır. 1.1.2. Tarihsel zaman ve olaylar arasındaki ilişkiler üzerine çeşitli şemalar ve tablolar yapar 1.2. Kaynaklar üzerinde araştırma becerisi gösterir. 1.2.1. Dönemin yazılı ve maddi kaynakları arasında bağlantı kurar. 1.2.2 Okuduğu dönemin yazılı kaynakları üzerinde çalışmaktadır. 1.3. İnsanların yaşam tarzlarındaki değişiklikleri medeniyetlerle ilişkilendirir. 1.3.1. Azerbaycan topraklarında yaşayan insanların yaşam tarzı ve mesleği yapılan değişiklikleri belirler. 2. Tarihsel mekân 2.1. Tarihi olaylar, süreçler ve ayrıntılarla 2.1.2. Azerbaycan topraklarının doğal-coğrafi koşullarını 2.2. Azerbaycan’ın coğrafi konumu ve doğal faktörleri ile çeşitli ekonomik alanları açıklar 2.2.1. Üretim ilişkilerinin gelişimi arasındaki bağlantıları açıklar. 2.2.2. Dönem harita ve haritalarında çeşitli tarihi olaylar, süreçler ve olaylar hakkında bilgileri açıklar. 3. Devlet 3.1. Azerbaycan topraklarında devletlerin kuruluşu, gelişmesi ve çöküşü hakkında bilgi ve beceri gösterir. 3.1.2. Azerbaycan’ın feodal devletlerinin gelişimi

Tablo 21 (Devam). Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP’de ve Azerbaycan 6. Sınıf 2021 ATÖP’ de yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması

	Bağımsızlığının kaybı ve siyasi 3.2. Bağımsızlığın yeniden tesis edilmesinin nedenlerini yorumlar. 3.2.1. Azerbaycan’da devlet geleneğinin gelişiminin özelliklerini değerlendirir. 3.2.2. Azerbaycan feodal devletlerle ilgili tablolar hazırlıyor.
	4. Kişilik
	4.1. Tarihi şahsiyetleri dönemi açısından değerlendirir. 4.1.1. Tarihi şahsiyetler (Cavanşir, Babek, Yusif Ebu Saj, Şemseddin Eldeniz, İbrahim) Khalilullah, Gara Yusif, Uzun Hasan) benzerlik ve farklılıklarına göre incelemektedir. 4.1.2. Tarihsel figürlerin benzerlikleri ve farklılıkları hakkında çizelge ve tablolar hazırlar.
	5. Kültür
	5.1. Kültür ve medeniyetlere değer verir. 5.1.2. Kültürün gelişim aşamalarını değerlendirir. 5.2. Milli ve kültürel değerlerin oluşumunda dinlerin etkisini değerlendirir. 5.2.1. Kültürün gelişim aşamalarını yansıtan bir sunumla (ARTN, 2013).
Toplam : 11	25

Tablo 21 incelendiğinde, Türkiye’de 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan tarih kazanımları 11, Azerbaycan 6. Sınıf Azerbaycan Tarihi Öğretim Programında yer alan tarih kazanımları 25 olarak belirlenmiştir. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler tarih kazanımları incelendiği zaman, “Orta Asya’dan itibaren Türk tarihini zaman, mekân ve kronoloji açısından doğru ve sıralı bir şekilde aktarımı aynı zamanda Türklerin tarihsel ve kültürel özellikleri ve ilişkileri, İslamiyet’ten önce ve sonraki kültür ve medeniyeti, Anadolu’ya yerleşim hikâyeleri, komşu ülkelerle ilişkileri askeri, kültürel ve ekonomik gelişmeleri, demokrasinin gelişimi ve kadına verilen değerler” olarak özetlenebilir.

Azerbaycan Tarihinin kazanımlarına bakıldığında ise, “Azerbaycan’ın şu anki toprakları ve çevresinin tarihsel olay, süreç ve kronolojik sıralamasını, tarihsel zaman ve mekân çerçevesinde ele alır. Azerbaycan konumu ve çevresindeki tarihi olayları tarihin en eski zamanlarından itibaren, çeşitli medeniyetlere beşik olduğu için zengin kültürel ve sanatsal etkinlikleri göz önünde tutar. Azerbaycan topraklarında kurulan ve çöken devletlerin süreçlerini ele alır, tarihe iz bırakmış önemli tarihi şahsiyetleri tarihsel olaylar çerçevesinde tanıtır, kültür ve medeniyete değer veren bilgi aktarımlarını içerir.” Bu ve benzeri çıkarımlar yapılabilmeyle beraber SSCB’ nin

Türkü Türk'ten ayırma politikası sonucu Azerbaycan Tarihi kazanımları incelendiğinde, Türk halkının kültürel aktarımı ve süreçleri en aza indirildiği ve o şekil öğretildiği varsayımı ile Türk kültürü ile ilgili derin izlere rastlanmamaktadır. Genel olarak her iki ülkenin 6. Sınıf kazanımları kültürel öğeler, kronolojik okuryazarlık, değer ve ahlak bakış açısı olarak bir birine benzerlik gösterirken Türkiye'nin Türk tarihi ile Azerbaycan'ın ise kendi konumunu ilgilendiren tarihsel bakış açılarının hâkim olduğu belirlenmiştir. Konu ile ilgili kazanım değişkenin dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 22. Türkiye 2018 SBÖP' de ve Azerbaycan 6. Sınıf ATÖP' de kazanım değişkenine göre dağılımı

6.sınıf Tarih Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	25	%36	69
Türkiye	11	%32	34

Tablo 22 incelendiğinde, Türkiye 6. Sınıf SBÖP' de yer alan tarih kazanımların değeri %32, Azerbaycan 6. Sınıf ATÖP' de yer alan tarih kazanımlarının değeri %36 olarak belirlenmiştir.

Tablo 23. Türkiye 2018 6. Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 6. Sınıf GDTÖP'de yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması

Türkiye'de 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Kazanımları	Azerbaycan'da 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Genel Dünya Tarihi Kazanımları
SB.6.2.1. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	1. Tarihsel zaman 1.1. Tarihsel gerçeklerin tarihsel zamanla ilişkisini anladığını gösterir. 1.1.1 Tarihte yıl hesaplamasını kullanır.
SB.6.2.2. İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	1.1.2. İlkel topluluk toplumu ve ortaya çıkışı, gelişimi ve köle devletleri düşüş dönemlerini ayırt eder.
SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	1.1.3. Farklı ülkelerde meydana gelen önemli olayların, süreçlerin ve tezahürlerin kronolojisi çerçevesini tanımlar.
SB.6.2.4. Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.	2. Tarihi yer

Tablo 23 (Devam). Türkiye 2018 6. Sınıf SBÖP ile Azerbaycan 2021 6. Sınıf GDTÖP’ de yer alan tarih kazanımlarının karşılaştırılması

SB.6.2.5. Tarihi ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar. SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve Ekonomik ilişkilerini analiz eder. SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak Uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder. SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	2.1. Tarihsel olayların, süreçlerin ve tezahürlerin meydana geldiği doğal-coğrafi koşulların bilgisi ve becerisini gösterir. 2.1.1. En eski insan yerleşimlerinin oluşumu, ilk uygarlıklar, devletler ve gelişim faktörlerini açıklar. 2.1.2. Doğal-coğrafi koşulları yansıtan bir haritaya dayalı olayların tarihi mekânını anlatır. 3. Devlet 3.1. Devletlerin oluşumu, gelişimi ve çöküşü ile ilgili bilgi ve becerileri gösterir. 3.1.1. Eski devletler (Mısır, Sümer, Babil, Asur, İskit, Medya, Ahemeniş, Hun, Çin, Parthia, Hindistan, Yunanistan ve Roma devletleri) oluşturulması, yönetimi kuralları, sosyo-ekonomik ilişkileri açıklar. 3.1.2. Kaynaklara dayalı olarak antik devletler hakkında bilgi toplar ve sunar. 4. Kişilik 4.1. Tarihi şahsiyetleri dönemsel olarak değerlendirir. 4.1.1. Tarihsel kişilikler (Tutmos I, Thutmos III, Ramses II, Hammurabi, Asurbanipal, Sargon II, Cyrus II, Darius I, Mete Khan, Alexander, Sin Shixuandi, Ashoka, Solon, Mithridates, Pericles, Jül Sezar, Octavianus Augustus, Constantine). 4.1.2. Kaynaklara dayalı antik çağların tarihi figürleri hakkında bilgiler toplar ve sunar. 5. Kültür 5.1. Kültürlere ve medeniyetlere değer verir. 5.1.1. Kültürün farklı alanları ile insanların yaşam tarzları arasındaki ilişkiyi açıklar. yapmak. 5.1.2. Kültürlerarası ve medeniyetler arası ilişkileri ifade eder. 5.1.3. Kültürler ve kültürlerarası ilişkiler hakkında bilgi toplar ve sunar yapmak.
Toplam 11	18

Tablo 23’ de yer alan 6. Sınıf SBÖP’ de yer alan tarih kazanımları 11, Azerbaycan 6. Sınıf GDTÖP’ de yer alan tarih kazanımları 18 olarak belirlenmiştir. Her iki ülke arasındaki benzerlikleri görmek mümkündür. Bu benzerliklere örnek olarak, SBÖP’ de yer alan “Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur” kazanımı ile, Azerbaycan 6. Sınıf GDTÖP’ de yer alan, “Farklı ülkelerde meydana gelen önemli olayların, süreçlerin ve tezahürlerin kronolojisi çerçevesini tanımlar”, “Devletlerin oluşumu, gelişimi ve çöküşü ile ilgili bilgi ve becerileri göstermek yapmak”,

“Kültürün farklı alanları ile insanların yaşam tarzları arasındaki ilişkiyi açıklar.” kazanımları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bunun dışında SBÖP’ de genellikle Türk halkını ilgilendiren kültürel, sosyal ve kronolojik olaylar ağırlık teşkil etmekte iken, Azerbaycan GDTÖP’ de dünya üzerindeki ilk kurulan devletler, ilk insan meskenleri, ilk oluşan kültürler gibi daha genel kazanımlar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 24. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan GDTÖP’ de tarih kazanımı değişkenine göre dağılımı

6.sınıf Genel D. Tarih Kazanım (f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	18	%51
Türkiye	11	%32

Tablo 24 incelendiği zaman Türkiye SBÖP’ da tarih kazanımları değeri %34 iken, Azerbaycan 6. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan Genel Dünya tarihi disiplininin kazanımları değeri %51 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 25. Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf 2021 CÖP’ de yer alan kazanımlarının karşılaştırılması

Türkiye’de 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Kazanımları	Azerbaycan’da 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Kazanımları
SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	1.Coğrafi Mekân 1.1. Coğrafi keşifler sonucunda toplumdaki ve haritadaki değişimlerle ilgili bilgi ve beceri gösterir.
SB.6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.	1.1.1. Eski insanların Dünya hakkındaki fikirlerini yorumlar. 1.2. Dünya’nın güneş sistemindeki konumu ve hareketleri ile ilgili bilgi ve beceri gösterir.
SB.6.3.3. Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	1.2.1. Evrendeki gök cisimlerinin hareketini ayırt eder.
SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	1.2.2. Dünyanın kendi eksenini ve Güneş etrafındaki hareketini tanımlar ve bunun coğrafi sonuçlarını sunar.
SB.6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bul	1.3. Kartografik gösterimler konusunda bilgi ve beceri gösterir.
SB.6.2.5. Tarihi ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	2.1.6. Doğadaki su döngüsünün şemasını çizer.
SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	2.1.7. Canlılar dünyasının çeşitliliğinin nedenlerini açıklar.
	2.1.8. Gezilerde topladığı koleksiyonunu sergiliyor.

Tablo 25 (Devam). Türkiye 6. Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf 2021 CÖP’ de yer alan kazanımlarının karşılaştırılması

SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	3. Toplum
SB.6.5.3. Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.	3.1. Dünya nüfus çeşitliliğinin nedenleri hakkında bilgi ve beceri gösterir.
SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	3.1.1. Dünya halklarının farklı özelliklerini anlatır.
SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	3.1.2. Anahtar, haritadaki ilk yerleşimleri işaretler.
SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.	3.2. Toplum ve ekonomi etkileşimi ile ilgili bilgi ve becerileri gösterir.
SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.	3.2.1. Ülkeleri çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır.
SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (SBÖP, 2018).	3.2.2. Ana hat, haritada Azerbaycan'a komşu olan ülkeleri işaretler.
	3.2.3. İnsanların ekonomik faaliyetlerini yorumlar.
	1.3.1. Kartografik görüntülerde kullanılan unsurları açıklar.
	1.3.2. Yaşadığı bölgenin planını çizer.
	2. Doğa
	2.1. Coğrafi katmanda meydana gelen olay ve süreçlerin eko coğrafi sonuçlarını anladığını gösterir.
	2.1.1. Dünyanın içyapısını, kabartmasını ve orada meydana gelen olayları ve süreçleri anlatır.
	2.1.2. Ana yer şekillerini bir kontur haritası üzerinde işaretler.
	2.1.3. Dünyanın atmosferini tanımlar.
	2.1.4. Hava durumuyla ilgili gözlemler yapar ve sonuçları sunar.
	2.1.5. Suyun dünya yüzeyindeki dağılımını açıklar.
	3.2.4. Sömürü ekonomisinden üretim ekonomisine geçişi şematik olarak tanımlar.
	3.2.5. Çevre kirliliğine maruz kalan bölgelerin fotoğraf albümünü hazırlar (ARTN).

Tablo 25 incelendiğinde, Azerbaycan 6. Sınıf Coğrafya kazanımları 26, Türkiye 6. Sınıf coğrafya kazanımları 14 olarak bulunmuştur. SBÖP’ de yer alan ilk kazanımın Azerbaycan CÖP’ da yer alan kazanım maddelerinde benzerlik bulması ve pek çok kazanım maddelerinin her iki ülke açısından genel benzerlik gösterdiğini söylemek de mümkündür. Örneğin, her iki ülkede de konum okuryazarlığı becerisi geliştirme dikkat çekici bir şekilde yer almaktadır. Ancak diğer tüm kazanımlar Türkiye açısından Türk halkının geçmişten bu güne yaşadığı iklim, doğa şartları, doğal kaynakları ve bunların tasarruflu kullanılması gerektiği, siyasal, kültürel ve ekonomik özellikleri, askeri ve siyasi rolleri gibi konuları içermektedir. Ancak Azerbaycan 6. Sınıf coğrafya kazanımları eski dünya ve yenedünya arasındaki farklar, coğrafi keşifler

ve sonuçları, dünyanın iç ve dış özellikleri, kartografik görüntüleri anlama becerisi, atmosfer, canlılar âlemi doğadaki su döngüsü, dünya halklarının nüfus çeşitliliğinin nedenleri, sömürü ekonomisi ve çevre kirliliğine ilişkin bilgileri içermektedir. Türkiye ve Azerbaycan 6. Sınıf coğrafya konuları içerik olarak yoğunluk bakımından farklılıklar göstermektedir. Azerbaycan 6. Sınıf coğrafyasında yoğun içerik olduğu ve fazlaca ezber gerektiren bilgilerin yer aldığı söylenebilir. Tablo 26’ a bakıldığı zaman 6. Sınıf coğrafya kazanımları Azerbaycan açısından %60 iken, Türkiye açısından %63’ larda seyir etmektedir.

Tablo 26. Türkiye 6. Sınıf SBÖP ’de ve Azerbaycan 6. sınıf CÖP’ de coğrafya kazanım değişkenine göre dağılımı

6.sınıf Coğrafya Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	26	%60	43
Türkiye	14	%63	22

Tablo 26 da, Türkiye 6. Sınıf SBÖP ’de ve Azerbaycan 6. sınıf CÖP’ de coğrafya kazanım değişkenine göre dağılımı verilmiştir. Tablo 27 incelendiğinde, 2018 6.Sınıf SBÖP 35 olarak belirlenmiş ancak, “Kültür ve Miras” tarih kazanımlarının yoğunluk gösterdiği öğrenme alanı çıkarıldığı takdirde 29 olarak tespit edilmiştir. Azerbaycan 6. Sınıf HBÖP kazanımları 22 olarak belirlenip karşılaştırılmış ve yoğun benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27. Türkiye’de 6. sınıf SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf HBÖP’ de kazanımların karşılaştırılması

Türkiye’de 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları	Azerbaycan’da 6. Sınıf Hayat Bilgisi Kazanımları
SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler. SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur. SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar. SB.6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler. SB.6.3.3. Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir. SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar. SB.6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur. SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirilir. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. SB.6.5.3. Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar. SB.6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur. SB.6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder. SB.6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır. SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder. SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini	1.2. Birey ve toplum 1.3. Toplumun sosyal doğası ve yönetim biçimleri hakkında bilgi ve becerileri gösterir. 1.3.1. Toplumun yönetimini yorumlar. 1.3.2. Devletin toplumu yönetmedeki işlevlerini açıklar. 2.2. Hukuk kültürünü gösterir. 2.2.1. İnsan hakları örgütlerinin faaliyetlerini kısaca açıklar. 2.2.2. İnsan haklarını koruma kurumlarının faaliyetleri hakkında toplanan bilgiler ve malzemeleri sunar. 2.3. Ekonomik bilgi ve becerilerin kazanıldığını gösterir. 2.3.1. Ekonomik gelişmede fiyat, talep ve arzın rolünü açıklar. 3. Maneviyat 3.4 İletişim kültürü bilgi ve becerilerini gösterir. 3.1.1. İletişim kültürünün oluşumuna etki eden faktörleri değerlendirir. 3.2. İnsan maneviyatını şekillendiren faktörlere ilişkin bilgi ve becerilerin gösterilmesi 3.2.1. Ahlaki ve davranışsal normların toplum yaşamındaki rolü ve önemini açıklar. 3.2.2. Aile ve sosyal çevredeki ahlaki görevini örneklerle açıklar. 3.3 Maneviyatın oluşumunda dinin rolüne önem verir. 3.3.1. Dini ibadet ve törenleri karşılaştırır. 4. Sağlık ve güvenlik 4.1. Sağlıklı yaşam tarzı bilgi ve becerilerini gösterir. 4.1.1. Sağlıklı bir yaşam tarzının ana koşullarını ayırt eder. 4.2. Evde ve halka açık yerlerde güvenli davranış kuralları bilgisi ve becerileri gösterir. 4.2.1. Evde ve halka açık yerlerde güvenli davranış kurallarını ayırt eder. 4.2.2. Trafik işaretlerinin amacına uygun beceri gösterir. 4.3. Acil durumlarla ilgili bilgi ve becerileri gösterir. 4.3.1. Acil durumlarda gerekli davranış kurallarını açıklar.

Tablo 27 (Devam). Türkiye’de 6. sınıf SBÖP ile Azerbaycan 6. Sınıf HBÖP’ de kazanımların karşılaştırılması

açıklar. SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin. bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar. SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder. SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder. SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular	
Toplam 35/29	22

Bununla birlikte, Azerbaycan HBÖP’ de “Maneviyat” öğrenme alanında yer alan dinler ve dini ibadetler ile ilgili kazanımların Türkiye 2018 SBÖP’ de karşılığı bulunamamıştır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’i öğretim programında inanç ile ilgili olan konular din dersi kapsamında ayrı bir ders olarak okutulmaktadır. Azerbaycan öğretim programlarında ise böyle bir ders bulunmamaktadır. 6.sınıf SBÖP’ de yer alan “Birey ve Toplum”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında yer alan kazanımların, Azerbaycan 6.sınıf HBÖP’ da yer alan Birey ve Toplum”, “Doğa ve Biz” öğrenme alanında yer alan kazanımlar ile büyük ölçüde benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Azerbaycan HBÖP’ da yer alan “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanında yer alan sağlığımızı ve güvenliğimizi ilgilendiren günlük hayatta yapılması gerekenleri benimsetmeyi amaçlayan kazanımların SBÖP’ da karşılığı bulunmamaktadır. Türkiye SBÖP’ da ve Azerbaycan 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan Hayat Bilgisi kazanımlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılması Tablo 28 de verilmiştir.

Tablo 28. Türkiye 6.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 6.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanım değişkenine göre dağılımı

6.sınıf Tarih Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	20	%29	68
Türkiye	34	%34	99

Tablo 28 incelendiğinde, Türkiye SBÖP' ı %34, Azerbaycan HBÖP' de %29 olarak belirlenmiştir. SBÖP' ı Azerbaycan HBÖP' de oranla yoğunluk içermektedir.

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye'de 7. Sınıflarda okutulan 2018 Sosyal Bilgiler Programı Tarih konuları ile Azerbaycan'da 7. sınıflarda okutulan Azerbaycan Tarihi Dersinin kazanım boyutundan benzerlik ve farklılıkları araştırılmıştır (Tablo 29).

Tablo 29. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ve Azerbaycan 7.Sınıf 2021 ATÖP'de kazanımların karşılaştırılması

Türkiye'de 7.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Kazanımları	Azerbaycan'da 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Azerbaycan Tarihi Dersi Kazanımları
SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar. SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir. SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilgilerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. SB.7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder. SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir. SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar. SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir. SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	1. Tarihsel zaman 1.1. Kronoloji ile ilgili tarihsel kavramlara hâkim olduğunu gösterir. 1.1.1. Önemli olayların, süreçlerin ve tezahürlerin kronolojik çerçevesini karşılaştırır. 1.1.2. Tarihsel zaman ve olaylar arasındaki ilişkiler üzerine çeşitli şemalar ve tablolar hazırlamak yapmak. 1.2. Kaynaklar üzerinde araştırma becerisi gösterir. 1.2.1. Dönemin yazılı ve maddi kaynakları arasında bağlantı kurar. 1.2.2. Okuduğu dönemin yazılı kaynakları üzerinde çalışmaktadır. 1.3. İnsanların yaşam tarzlarındaki değişiklikleri medeniyetlerle ilişkilendirir. 1.3.1. Azerbaycan topraklarında yaşayan insanların yaşam tarzı ve mesleği ile ilgili yapılan değişiklikleri belirler. 2. Tarihsel Mekân 2.1. Tarihi olaylar, süreçler ve ayrıntılarla Azerbaycan topraklarının doğal-coğrafi koşulları bağlantıları bilir. 2.1.1. Azerbaycan'ın coğrafi konumu ve doğal faktörleri ile çeşitli ekonomik alanlar ve Üretim ilişkilerinin gelişimi arasındaki bağlantıları açıklar. 2.1.2. Dönem harita ve haritalarında çeşitli tarihi olaylar, süreçler ve olayları hakkında bilgi açıklar. 3. Devlet 3.1. Azerbaycan topraklarında devletlerin kuruluşu, gelişmesi ve çöküşü hakkında bilgi ve beceri gösterir. 3.1.1. Azerbaycan'ın feodal devletlerinin gelişimi, bağımsızlığının kaybı ve siyasi Bağımsızlığın yeniden tesis edilmesinin nedenlerini yorumlar. 3.1.2. Azerbaycan'da devlet geleneğinin gelişiminin özelliklerini değerlendirir. 3.1.3. Azerbaycan feodal devletlerle ilgili tablolar hazırlıyor. 4. Kişilik 4.1. Tarihi şahsiyetleri dönemi açısından değerlendirir. 4.1.1. Tarihi şahsiyetler (Cavanşir, Babek, Yusif Ebu Saj, Şemseddin Eldeniz, İbrahim) Khalilullah, Gara Yusif, Uzun Hasan) benzerlik ve farklılıklarına göre incelemektedir. 4.1.2. Tarihsel figürlerin benzerlikleri ve farklılıkları hakkında çizelge ve tablolar hazırlar. 5. Medeniyet 5.1. Kültür ve medeniyetlere değer verir. 5.1.1. Kültürün gelişim aşamalarını değerlendirir. 5.1.2. Milli ve kültürel değerlerin oluşumunda dinlerin etkisini değerlendirir. 5.1.3. Kültürün gelişim aşamalarını yansıtan bir sunumla açıklar.
Toplam	14
	22

Türkiye 29'da yer alan 7. SBÖP' de tarih kazanımları 14, Azerbaycan HBÖP'de kazanımlar 22 olarak belirlenmiştir. SBÖP' de göç ve sebepleri ile ilgili kazanım öğrenciyi döneme ve şartlara göre düşünmeye sevk etmektedir. Aynı zamanda Osmanlı devletinin ortaya çıkış süreci, fetih siyaseti, ekonomisi, kültür ve medeniyeti, Avrupa'daki gelişmelerden dolayı ıslahatları ve değişim çabası kazanımlarda yer almaktadır. Beraberinde Avrupa' da yaşanan gelişmeler, özgür düşüncenin bilime katkısı, üretim ve tüketimde toprağın önemi, yaşanan teknolojik gelişimlerin sosyal ve kültürel hayata etkileri gibi konuları içermektedir.

Son olarak milli, kültürel değerler ve dini inançlardan kaynaklar içeren bu kazanımlar oldukça fazla içerik ile öğrenciyi sunulmaktadır. “Türklerin siyasi göç yapmasındaki neden ve sonuç ilişkisi, Osmanlı fetih süresi, Avrupa'daki değişimlere ayak uydurmaya çalışması, ıslahatlar, kültür, sanat ve medeniyet öncelik teşkil etmektedir. Değişim ve sürekliliği algılama, Türk-İslam medeniyetinde yetişmiş bilim insanları ve bilime katkılarını inceleme, 15. 20. Yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan bilimsel gelişmeler, özgür düşüncenin bilime katkısı, üretim teknolojisinin sosyal ve ekonomik hayata etkileri, Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnek verir.” denilerek sosyal hayatın önemine vurgu yapılmıştır.

Azerbaycan 7. Sınıf Azerbaycan Tarihi dersinin kazanımlarında öğrenci, zaman ve mekân ilişkisi ile kronolojik sıralama takip edilerek Azerbaycan ve çevresinin ilk zamanlardan itibaren yaşam tarzı, şartları, coğrafi konum, doğal faktörleri ile çeşitli ekonomik alanlar ve Üretim ilişkilerinin gelişimi arasındaki bağlantıları açıklamasına ve tablolar hazırlayabilmesine dönük kazanımlar söz konusudur. Aynı zamanda “Azerbaycan topraklarında var olan ve sonlanan tüm devletleri bilir ve tüm önemli tarihi şahsiyetleri bilir ve kronolojik sıraya göre ayırt eder.” denilerek, Azerbaycan tarihsel sürecinin öğrenilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır.

Azerbaycan 7. Sınıf tarih kazanımlarına bakarsak “Tarihsel Zaman” öğrenme alanında kronoloji ve tarihsel kavramlara hâkim olur, önemli olayları ve süreçleri kronolojik sırasıyla bilir, yazılı kaynaklar üzerinde araştırma ve inceleme yapma becerisine sahip, döneme göre yaşam tarzlarını ve medeniyetlerini algılar” biçiminde olan kazanımlar tarih öğretiminde etkili olan kazanımlardır. “Tarihsel Mekân”

öğrenme alanında “Öğrenci, yaşadığı çevrenin doğal ve coğrafi çevre ile ilişkisini kurar, üretim ilişkileri ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili açıklama yapar ve çevrenin harita ile açıklamasını yapar” denilerek öğrencinin tarih ile iç içe geçmesi sağlanmıştır. “Devlet” öğrenme alanında öğrenci, Azerbaycan çevresinde kurulan devletlere bu devletlerin gelişim ve çöküşlerine dikkat çekilmiş ve kazanımlar içinde, dönemin feodal ilişkilerine yer verilmiştir. “Kişilik” öğrenme alanında öğrenci, tarihe iz bırakmış önemli tarihi şahsiyet ve komutanların eylemlerini görsel araçlardan yararlanarak izah etmeye vurgu yapılmış ve kültür ve medeniyet kavramına vurgu yapılmıştır. “Kültür” öğrenme alanında ise öğrenci, kültür ve medeniyete değer verir, milli kültürel değerlerin oluşumunda dinin etkisinin farkına varır ve kültürün gelişim aşamasını açıklar.” denilerek kültürün önemine vurgu yapılmıştır.

Yukarıda yapılmış bulunan analizler ortaya koyar ki Azerbaycan ve Türkiye 7. Sınıf tarih kazanımları kültür ile ilgili değerlerin kazandırılması yönünde çokça benzerlik gösterdiğine dair epey kanıt yüklüdür. Örneğin, coğrafi keşifler ve dünyanın genel yapısı ile ilgili öğrencide oluşturulmak istenen kazanımlar buna örnek teşkil etmektedir. Türkiye SBÖP’ da ve Azerbaycan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan Azerbaycan Tarihi tarih disiplininin kazanımlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılması aşağıda Tablo 30 da verilmiştir.

Tablo 30. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf ATÖP’de tarih kazanımları değişkenine göre dağılımı

7.sınıf Tarih Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	22	% 31	69
Türkiye	14	% 41	34

Tablo 30 a bakıldığında, Türkiye SBÖP 7. Sınıf tarih kazanımları, değeri açısından %41 oranında seyir etmektedir. Azerbaycan Tarihi 7. Sınıf kazanımları değeri açısından %31 oranında seyir etmektedir. Türkiye’deki 7. Sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi ile Azerbaycan’ da 7. sınıflarda okutulan Genel Dünya Tarihi dersinin öğretim programlarının kazanım boyutunda karşılaştırmaları ise şu şekildedir (Tablo 31).

Tablo 31. Türkiye 7.Sınıf. SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf GDTÖP’de tarih kazanımların karşılaştırılması

Türkiye’de 7.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Kazanımları	Azerbaycan’da 7. sınıf Genel Dünya Tarihi Dersi Kazanımları
SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	1.1. Tarihsel gerçeklerin tarihsel zamanla ilişkisini anladığını gösterir.
SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	1.1.1. Önemli tarihsel gerçekleri süreye göre ayırır.
SB.7.2.1. Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	1.1.2. Farklı ülkelerde meydana gelen ayrı tarihsel gerçeklerin eşzamanlılığı belirler.
SB.7.2.2. Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	1.1.3. Tarihsel gerçekleri kronolojik sıraya göre sistematize eder.
SB.7.2.3. Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	2.1. Mekândaki tarihi olaylar, süreçler ve tezahürlerle ilgili bilgi ve beceriler gösterir.
SB.7.2.4. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	2.1.1. Devletlerin ve halkların feodal ilişkilerinin ortaya çıkışı ve gelişimi jeopolitik alanda meydana gelen değişimlerle ilgilidir.
SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	2.1.2. Devletlerin ve halkların hayatındaki mekânsal değişimler haritalardaki bilgilere göre analiz eder.
SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.	3.1. Devletlerin oluşumu, gelişimi ve çöküşü ile ilgili bilgi ve becerileri göstermek yapmak.
SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	3.1.1. Feodal devletler (Çin, Sasani, Kafkas halkları, Ak Hun, Batı Hun, Göytürk, Uygur, Hazar, Avar, Bulgar, Hint, Arap Hilafeti, Frenk, Bizans, Slav devletleri, Oğuzlar, Selçuklular, Samaniler, Karahanlılar, Gazneliler, Harezmşahlar, Moğollar, Osmanlı, Altın Orda, Teimuri, Karagoyunlu, Akkoyunlu, Safevi, Büyük Moğol, Rusya, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya, Almanya) ortaya çıkışı, yönetim biçimleri sosyo-ekonomik ve politik ilişkileri yorumlar.
SB.7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.	3.1.2. Feodal devletlerin benzerlik ve farklılıklarına ilişkin tablolar ve diyagramlar hazırlar.
SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısı değerlendirir.	4.1. Tarihi şahsiyetleri dönemi açısından değerlendirir.
SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	4.1.1. Devletlerin ve kültürlerin gelişmesinde şahsiyetler (Attila, Clovis, Bum Han, Hazreti Muhammed, Şarlman, Mahmud Gaznevi, Alp Arslan, Melik Şah, Cengiz Han, Kara Yusif, Uzun Hasan, Batı Han, Mehmet II, Amir Teymur, Kanuni Sultan Süleyman, Ekber Şah, Şah İsmail, I. Tahmasib, Oranlı William, IV Ivan) rolünü açıklıyor.
SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	4.1.2. Tarihsel figürlerin devlet ve kültürün gelişimindeki rolü ile ilgili olarak veri toplar ve sunumlar hazırlar.
SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	5.1. Kültürlere ve medeniyetlere değer verir.
	5.1.1. Avrupa ve Doğu kültürünün gelişme özelliklerini açıklar
	5.1.2. Doğu kültürünün dünya kültürü üzerindeki etkisini belirler.
	5.1.3. Kültürlerin gelişimi ile ilgili materyalleri toplar.
Toplam	14
	17

Tablo 31 incelendiği zaman 2018 7. Sınıf SBÖP tarih kazanımları 14, Azerbaycan 7. Sınıf Genel Dünya Tarihi kazanımları ise 17 olarak belirlenmiştir. SBÖP’ de yer alan “Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur” ve “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” kazanımları ile Azerbaycan 7. Sınıf GDTÖP’ da yer alan “Tarihsel gerçeklerin tarihsel zamanla ilişkisini anladığını gösterir” kazanımı

ile benzerlik gösterdiği görülür. 7. Sınıf SBÖP’ de yer alan “XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder”, “Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir”, “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar”, “Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir” kazanımları ile, Azerbaycan 7. Sınıf GDTÖP’de yer alan “Kültürlere ve medeniyetlere değer verir”, “Avrupa ve Doğu kültürünün gelişme özelliklerini açıklar”, “Doğu kültürünün dünya kültürü üzerindeki etkisini belirler”, “Kültürlerin gelişimi ile ilgili materyalleri toplar” kazanımları ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bunların dışında 7. Sınıf SBÖP’ de yer alan tarih kazanımları daha çok Osmanlı devleti ve onun tarihsel gelişimi ile ilgilenirken, Azerbaycan 7. Sınıf GDTÖP’de yer alan kazanımlar feodal devletler, süreçleri ve tarihi şahsiyetleri ile ilgili ağırlık teşkil etmektedir.

Türkiye SBÖP’ de ve Azerbaycan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan Genel Dünya Tarihi dersinin tarih disiplininin kazanımlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılması aşağıda verilmiştir (Tablo 32)

Tablo 32. Türkiye 7.sınıf SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf GDTÖP’de tarih kazanımları değişkeninin dağılımı

7.sınıf Tarih Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	17	% 48	35
Türkiye	14	% 41	34

Tablo 32’de, Türkiye SBÖP’ de ve Azerbaycan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan Genel Dünya Tarihi dersinin tarih disiplininin kazanımlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılmasına bakılırsa, Azerbaycan’ nın %48, Türkiye’nin ise %41 oranında seyir ettiği görülür.

Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf 2021 CÖP’ de coğrafya kazanımlarının karşılaştırılması Tablo 33 de yer almaktadır.

Tablo 33. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf 2021 CÖP’de coğrafya kazanımlarının karşılaştırılması

Türkiye’de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Kazanımlarının Karşılaştırılması	Azerbaycan’da 7. sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Dersi Kazanımları
SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.7.3.2. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar. SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. SB.7.3.4. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir. SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar. SB.7.7.1. Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir. SB.7.7.2. Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır. SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir	1. Coğrafi konum 1.1. Coğrafi keşifler sonucunda toplumdaki ve haritadaki değişimlerle ilgili bilgi ve beceri gösterir. 1.1.1. Keşif ve araştırma sonucunda harita üzerinde meydana gelen değişiklikleri karşılaştırır. 1.2. Dünya’nın güneş sistemindeki konumu ve hareketleri ile ilgili bilgi ve beceri gösterir. 1.2.1. Gök cisimlerinin birbirleri üzerindeki etkilerini ve coğrafi sonuçlarını ilişkilendirir. 1.2.2. Yer hareketinin sonuçları üzerinde basit hesaplamalar yapar. 1.3. Kartografik gösterimler konusunda bilgi ve beceri gösterir. 1.3.1. Kartografik unsurları ayırt eder. 1.3.2. Kartografik öğelere dayalı basit hesaplamalar yapar. 2. Doğa 2.1. Coğrafi katmanda meydana gelen olay ve süreçlerin eko coğrafik sonuçlarını anladığını gösterir. 2.1.1. Dünya yüzeyindeki kabartma çeşitliliğinin nedenlerini açıklar. 2.1.2. Fiziksel haritaları analiz eder. 2.1.3. Atmosferde meydana gelen olay ve süreçlerin kıtalar ve okyanuslar üzerindeki etkilerini yorumlar. 2.1.4. Hava elemanları üzerinde basit hesaplamalar yapar. 2.1.5. Dünya okyanuslarının ve kara sularının fiziksel ve coğrafi özelliklerini yorumlar. 2.1.6. Kontur, dünya okyanuslarının bazı kısımlarını bir harita üzerinde işaretler. 2.1.7. Biyosferin iç bileşenlerinin etkileşimini açıklar. 2.1.8. Bir kontur haritasında toprak tiplerini işaretler.
Toplam 8	17

Tablo 33 incelendiğinde Türkiye 7. sınıf coğrafya kazanımlarına bakarsak öğrenci, geçmişten günümüze gelen olayları ve süreçleri etkileyen çevresel faktörleri ve nüfus dağılımından hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar, örnek incelemeler yoluyla göçün sebep ve sonuçlarını tartışır, üretimde toprağın önemini örnekler vasıtasıyla açıklarken olası problemlere çözüm önerisi tartışır. Azerbaycan 7. Sınıf coğrafya kazanımlarına bakılınca öğrenci, coğrafi keşifler sonucunda yaşanan değişimleri harita üzerinde açıklar, dünyanın güneş sistemindeki yeri, konumu ve gök cisimlerinin etkilerini açıklar, yer hareketlerinin hesaplamalarını yapar, kartografik unsurları ayırt eder, coğrafi katmanlarda baş vermiş olayları açıklar, dünya üzerindeki kabartma olaylarını açıklar ve fiziki haritayı inceleye bilir, atmosferde meydana gelen olayları, hava hareketlerini, okyanus ve kara sularını açıklar, biyosferin iç bileşenlerinin etkilerini bilir ve toprak tiplerini bilir. Her iki ülkenin kazanımları kısmı

benzerlik göstermekle beraber Azerbaycan 7. Sınıf coğrafya kazanımları Türkiye 7. Sınıf coğrafya kazanımlarından daha yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye 2018 SBÖP’ da ve Azerbaycan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan coğrafya disiplininin kazanımlarına ayrılan oran dağılımının karşılaştırılmasına ilişkin tablo aşağıda verilmiştir (Tablo 34).

Tablo 34. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf CÖP’de coğrafya kazanımları değişkenine göre dağılımı

7.sınıf Coğrafya Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	17	% 48	35
Türkiye	8	% 36	22

Tablo 34’te görüldüğü gibi Türkiye 7. Sınıf SBÖP coğrafya kazanımlarının değeri %36, Azerbaycan 7. sınıf Coğrafya kazanımları değeri %48 olarak belirlenmiştir.

Türkiye’deki 7. Sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi konularını içeren öğretim programları ile Azerbaycan’ da 7. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi dersinin öğretim programlarının kazanım boyutundan benzerlik ve farklılıklarına ilişkin tablo aşağıda verilmiştir (Tablo 35).

Tablo 35. Türkiye’de 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan’da 7.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanımların karşılaştırılması

Türkiye’de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları	Azerbaycan’da 7. Sınıf Hayat Bilgisi Kazanımlarının Karşılaştırılması
SB.7.1.1. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular. SB.7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır. SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır. SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. . SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.7.3.2. Türkiye’de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar. SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. SB.7.3.4. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir. SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. Yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma teknikleri üzerinde kısaca durulur. SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. SB.7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder. SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir. SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar. SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir. SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir. SB.7.5.4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır. SB.7.5.5. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar. SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade	1. Doğa ve biz 1.1 Varlık, doğa ve olayların, bunların etkileşimi ve becerileri gösterir. 1.1.1. Enerji dönüşümleri, hareket ve etkileşim ile doğal olaylar bağlanır. 1.2 Ekolojik dengenin korunması konusunda bilgi ve beceri gösterir. 1.2.1. İnsan faaliyetlerinin doğa üzerindeki etkisini değerlendirir. 2. Birey ve toplum 2.1. Toplumun sosyal özü ve yönetim biçimleri hakkında bilgi ve becerileri gösterir. 2.1.1. Toplumun yönetim biçimlerini ayırt eder. 2.1.2. Devlet idaresinin biçimlerini ayırt eder. 2.2. Hukuk kültürünü gösterir. 2.2.1. Hukuki alanları ayırt eder.2.2.2. Normatif yasal belgelere referansla yasal alanlara ilişkin sunumlar hazırlar 2.3. Ekonomik bilgi ve becerilerin kazanıldığını gösterir.2.3.1. Ekonomik süreçlerde emeğin rolünü ve türlerini açıklar. 3. Maneviyat 3.1. İletişim kültürü bilgi ve becerilerini gösterir. 3.1.1. İletişim kurallarını kullanma becerisini gösterir. 3.2. İnsan maneviyatını şekillendiren faktörlere ilişkin bilgi ve becerilerin gösterilmesi yapmak. 3.2.1. Çeşitli ahlaki nitelikleri örneklerle doğrular. 3.2.2. Varlığa ve topluma karşı ahlaki görevine değer verir. 3.3. Maneviyatın oluşumunda dinin rolüne değer verir. 3.3.1. Dini ve ahlaki değerlerin kültürlerin oluşumundaki etkisini yorumlar. 4. Sağlık ve güvenlik 4.1. Sağlıklı yaşam tarzı bilgi ve becerilerini gösterir.4.1.1. Sağlıklı bir yaşam tarzını belirleyen faktörlerin önemini haklı çıkarır. 4.2 Evde ve halka açık yerlerde güvenli davranış kuralları bilgisi ve becerileri gösterir. 4.2.1. Güvenli davranış kurallarına uymamanın sonuçları değerlendirir. 4.2.2. Toplu taşımada güvenli davranış kurallarına ilişkin becerilerin gösterir. 4.3. Acil durumlar ile ilgili bilgi ve beceri gösterir.4.3.1. Acil durumlarda ilk yardım sağlar. (ARTN, ARTPİ, 2018)

Tablo 35 (Devam). Türkiye’de 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan’da 7.Sınıf 2021 HBÖP’ de kazanımlarının karşılaştırılması

ettiği anlamları açıklar. SB.7.6.2. Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar. SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir. SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder. SB.7.7.1. Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir. SB.7.7.2. Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır. SB.7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular. SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir(SBÖP, 2018).	
Toplam 31/26	26

Tablo 35 incelendiğinde Türkiye SBÖP 7. sınıf kazanımları 26 iken, Azerbaycan HBÖP 7. Sınıf kazanımları 26 olarak belirlenmiştir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı açısından birebir benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda Azerbaycan HBÖP ‘da yer alan “Doğa ve Biz” öğrenme alanı ile SBÖP’ da yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. HBÖP’ da yer alan “Maneviyat” öğrenme alanında iletişim ile ilgili yer alan kazanımların SBÖP’ da yer aldığı, yalnız büyük dinleri anlatan kazanımların karşılığının olmadığı belirlenmiştir. HBÖP’ da yer alan “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanında yer alan günlük hayatta karşılaşılan sağlık sorunları, toplu taşımada oluşacak sorunlar, güvenlik sorunları, evde ve ev dışında güvenli davranış biçimleri ve acil durumlarda bilgi, kontrol ve ilk yardım becerisi gibi kazanımların Türkiye SBÖP’ da karşılığı bulunamamıştır. Türkiye 2018 7. Sınıf SBÖP’ da ve Azerbaycan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan HBÖP’ da yer alan kazanımların oran dağılımının karşılaştırılmasına ilişkin bilgiler Tablo 36 da verilmiştir.

Tablo 36. Türkiye 7.Sınıf 2018 SBÖP ile Azerbaycan 7.Sınıf 2021 HBÖP’de kazanım değişkenine göre dağılımı

7.sınıf SBÖP ve HBÖP Kazanım	(f)	(%)	Toplam(f)
Azerbaycan	26	% 35	74
Türkiye	26	% 26	99

Tablo 36 incelendiğinde Türkiye 7. Sınıf SBÖP’ de Frekans26, yüzde değeri %26, Azerbaycan 7. Sınıf HBÖP’ de frekans 26, yüzde değeri % 35 olarak belirlenmiştir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

2018 Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Azerbaycan Eş İçerikli Derslerin (Tarih, Coğrafya, Hayat Bilgisi) Değerler Açısından Benzer Ve Farklı Yönleri Nelerdir? Alt problemine ilişkin bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Değerlerle ilgili olarak, Türkiye, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBÖP), (2018) “Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.” Bunlara ek olarak bir toplumun geleceğinin değerleri benimsemiş ve bunlarla ilgili gerekli yetkinliğe sahip önemine dikkat çekilmektedir. Yine bu programda eğitim sistemlerinin değerleri kazandırmadaki yeri ve işlevine dikkat çekilerek ayrı bir ünite konu olarak yer verilmeyip öğretim programlarında ve bütün birimlerinde yer aldığı vurgulanmıştır. Türkiye 2018 SBÖP de, 18 değer bulunmaktadır (Tablo 37) ve bu değerlerin 10 tanesi kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) olarak yer almaktadır. Bu değerlerin öğrenme süreci içerisinde ha hem kendi başına hem de bir biriyle ilişkili olarak öğrenme öğretme sürecinde önemine dikkat çekilmektedir.

Azerbaycan öğretim programlarında sosyal bilgilere eş değer derslerde değerler başlığı altında bir başlık bulunmamaktadır. Bu değerlerin kazanımlar ve ayrıca ilgili ders programının amaçları arasına serpiştirildiği görülmektedir. Yine Türkiye programında olduğu gibi Azerbaycan öğretim programlarında, değerlerle ilgili olarak ayrı bir ünite veya konu olarak yer almamaktadır. Değerler ile ilgili dikkat çeken başka bir noktada Azerbaycan Öğretim Programında, kök değer olarak bazı değerlerin adlandırılmamış olmasıdır. Türkiye 2018 SBÖP programı ile sosyal bilgilere eş değer derslerin karşılaştırılması sonucunda, aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak, Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan

Tarih ÖP’ da yer alan değerler karşılaştırılmış (Tablo 37) ve aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 37. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin ATÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan														
Türkiye	1. Vatanseverlik	2. Saygı	3. Özgürlük	4. Evrensellik	5. Kültüre bağlılık	6. Modernlik	7. Devletçilik	8. Bağımsızlık	9. Ekonomiklik	10. Maneviyat	11. Ahlaka bağlılık	12. Süreklilik	13. Ailesini seven	14. Milletini seven
1. Adalet														
2. Aile birliğine önem verme													x	
3. Bağımsızlık								x						
4. Barış														
5. Bilimsellik														
6. Çalışkanlık														
7. Dayanışma														
8. Duyarlılık														
9. Dürüstlük														
10. Estetik														
11. Eşitlik														
12. Özgürlük			x											
13. Saygı		x												
14. Sevgi														
15. Sorumluluk													x	
16. Tasarruf									x					x
17. Vatanseverlik	x													
18. Yardımseverlik														

Tablo 37 incelendiğinde, Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin 18, Azerbaycan tarih programında bulunan değerlerin 14 olduğu belirlenmiştir. Türkiye SBÖP’ de yer alan değerlerin birçoğunu Azerbaycan Tarih Öğretim Programında görmek mümkündür. ATÖP’ de “ailesini seven” ve “Vatanını seven” değerinin SBÖP’ de sevgi olarak görmek mümkündür. ATÖP’ de “Ahlaki değerlere sahip çıkan” ve “kültüre bağlılık” değerleri SBÖP’ de yer alan “aile birliğine önem verme” değerine benzerlik göstermektedir. “Vatanseverlik” “saygı” “bağımsızlık” ve “özgürlük” değerlerinin ortak olduğu görülmektedir. 2. olarak Türkiye 2018 SBÖP’ ile Azerbaycan Eğitiminde ortaokul bünyesinde 2. Bir tarih dersi olan Genel Dünya Tarihi ÖP’ de yer alan değerler karşılaştırılmıştır (Tablo 38). Karşılaştırma bulguları aşağıda yer almıştır.

Tablo 38. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin, AGDTÖP’ de bulunma durumu

	1.Adalet	2. Olgunluk	3.Saygı	4.Duyarlılık	5. Tahammül	6.Hoşgörü	7.Saygılı olma	8.Ahlaki değerler	9.Sevgi	10.Empati	11. Vatanseverlik	12.İnsan haklarına saygı	13.İnanç	14.Ahlaki olgunluk	15.Humanizm	16.Sadakat	17.Bariş	18.Eşitlik	19.Özgürlük	20.Bilimsellik
Azerbaycan																				
Türkiye																				
1.Adalet	x																			
2.Aile birliğine önem verme																				
3.Bağımsıllık																				
4.Bariş																	x			
5.Bilimsellik																				x
6.Çalışkanlık																				
7.Dayanışma																				
8.Duyarlılık				x																
9.Dürüstlük	x																			
10.Estetik																				
11.Eşitlik																		x		
12.Özgürlük																			x	
13.Saygı							x					x								
14.Sevgi									x											
15.Sorumluluk															x					
16.Tasarruf			x																	
17.Vatanseverlik											x									
18.Yardımseverlik														x						

Tablo 38’e bakarsak, Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin 18, Azerbaycan GDTÖP’ de bulunan değerlerin 20 olduğu belirlenmiştir. Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP’ da yer alan değerler ile SBÖP’ de yer alan değerlerin yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Sadece “Aile birliğine önem verme”, “Çalışkanlık” ve “Dayanışma” değerlerinin tam karşılığı bulunamamıştır. Diğer tüm değerlerin programın içerisinde ya benzer isim ile geçtiği ve yahut anlam çağrışımı yaptığı tespit edilmiştir. Üçüncü olarak Türkiye 2018 SBÖP’ de ve Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de yer alan değerler karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 39. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin ACÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan							
Türkiye	1.Hoşgörü	2.Vatanseverlik	3.Ekolojik kültür	4.Çevresel kültür	5.Duyarlılık	6.Sorumluluk sahibi	7.Bilimsellik
1.Adalet							
2.Aile birliğine önem verme							
3.Bağımsızlık							
4.Bariş							
5.Bilimsellik							x
6.Çalışkanlık							
7.Dayanışma							
8.Duyarlılık					x		
9.Dürüstlük							
10.Estetik							
11.Eşitlik							
12.Özgürlük							
13.Saygı							
14.Sevgi							
15.Sorumluluk						x	
16.Tasarruf							X
17.Vatanseverlik		x					
18.Yardımseverlik							

Tablo 39 incelendiğinde, Türkiye’ de yer alan değerlerin 18, Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de bulunan değerlerin 6 olduğu belirlenmiştir. Azerbaycan Coğrafya öğretim programındaki (ACÖP) “vatanseverlik”, “duyarlılık”, “bilimsellik” gibi

değerlerin SBÖP’ de ortak olarak yer alındığını görülmektedir. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Hayat Bilgisi ÖP’ de yer alan değerler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 40. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan														
Türkiye	1.Dürüstlük	2.Mükemmellik	3.Kanaat(Tasarruf)	4.Adalet	5.Tahammül	6.Hoşgörü	7.Saygı	8.Ahlaki değerler	9.Bilimsellik	10.Saflik	11.Dürüstlük	12.İnsan hakları	13.Mükemmellik	14.Ahlaki olgunluk
1.Adalet				x										
2.Aile birliğine önem verme														
3.Bağımsızlık														
4.Barış														
5.Bilimsellik									x					
6.Çalışkanlık														
7.Dayanışma														
8.Duyarlılık														
9.Dürüstlük	x													
10.Estetik														
11.Eşitlik														
12.Özgürlük														
13.Saygı							x							
14.Sevgi														
15.Sorumluluk														x
16.Tasarruf			x											
17.Vatanseverlik														
18.Yardımseverlik														x

Tablo 40 incelendiğinde, Türkiye SBÖP’ de yer alan değerlerin 18, Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu 15 olarak belirlenmiştir. Türkiye SBÖP’ de ve Azerbaycan Hayat Bilgisi ÖP’ de yer alan değerler, “dürüstlük” , “tasarruf(kanaat)” , “saygı” ortak değerlerdir. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP’ de yer alan değerler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 41. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan değerlerin Azerbaycan GDÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan																			
Türkiye	1.Adalet	2. Olgunluk	3.Saygı	4.Duyarlılık	5.Tahammül	6.Hoşgörü	7.Bilimsellik	8.Ahlaki değerler	9.Sevgi	10.Empati	11.Vatanseverlik	12.İnsan haklarına saygı	13.İnanç	14.Ahlaki olgunluk	15.Humanizm	16.Sadakat	17.Barış	18.Eşitlik	19.Özgürlük
1.Adalet	x																		
2.Aile birliğine önem verme																			
3.Bağımsızlık																			
4.Barış																	x		
5.Bilimsellik							x												
6.Çalışkanlık																			
7.Dayanışma																			
8.Duyarlılık				x															
9.Dürüstlük														x					
10.Estetik																			
11.Eşitlik																		x	
12.Özgürlük																			
13.Saygı			x																
14.Sevgi									x										
15.Sorumluluk														x					
16.Tasarruf			x																
17.Vatanseverlik											x								
18.Yardımseverlik																			

Tablo 41 incelendiğinde, Türkiye SBÖP’ de yer alan değerlerin 18, Azerbaycan Genel Dünya Tarihi programında bulunma durumu 20 olarak belirlenmiştir. Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP’ de yer alan değerler ile SBÖP’ de yer alan değerlerin yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Sadece “Aile birliğine önem verme”, “Çalışkanlık” ve “Dayanışma” değerlerinin tam karşılığı bulunamamıştır. Diğer tüm değerlerin programın içerisinde ya benzer isim ile geçtiği ve yahut anlam çağrışımı yaptığı tespit edilmiştir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı, öğrencilerin eğitim sürecinde okulda ve toplumsal yaşamda etkin bir birey olarak var olmasını sağlamak için öğrencilerin çeşitli becerilere sahip olmalarını hedeflemektedir (Gümüş, Akyol v. Ark.;2019). Haliyle insanlar gerçekleşen bu değişimlere ya ayak uydurmaya çalışmış ya da bu değişimler bireylere, zorla dayatılmıştır. Farklı düşünme, dikkat çekme, çığır açma gibi sıra dışı durumlar bu sürecin bir ürünü olmuştur. Beceri kavramının eğitim programları açısından çıkış noktası ve önemi işte bu sürece paralel olarak gelişmiştir (Taşkıran, Baş ve Bulut; 2016). Türkiye Sosyal Bilgiler Programında (2018) eğitim sisteminin temel hedefinin değerler ve yetkinliklerle iç içe bilgi, beceri ve davranışları benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu belirtilerek, beceriye vurgu yapılmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan beceriler Türkiye Yeterlilik Çerçevesine (TYÇ) uygun olarak hazırlanmıştır. Toplam 27 beceri bulunmaktadır.

Türkiye 2018 SBÖP ile sosyal bilgilere eş değer olarak Azerbaycan Tarih ÖP’ da yer alan becerilerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma yapılırken Azerbaycan eş değer programlarında beceri adı altında bir başlık bulunmamaktadır. Bu beceriler değerlerde olduğu gibi kazanımlar içerisinde yerleştirilmiştir. Bu beceriler araştırmacının Azerbaycan’ca bilmesi ve çeviriler sonucu danışmanın da görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak, Türkiye 2018 SBÖP ile Azerbaycan Tarihi dersi karşılaştırılmıştır. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ da ve Azerbaycan Cumhuriyet’ i ATÖP’ da yer alan beceriler aşağıda belirtilmiştir

Tablo 42. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin ATÖP’de bulunma durumu

Azerbaycan	1.Aktif vatandaşlık	2. Analiz etme	3.Araştırma	4.İletişim	5.İşbirlikçi davranma	6..Hukuk Okuryazarlığı	7.Harita okuryazarlığı	8.Dijital okuryazarlık	9.Sosyal katılım	10.Politikokuryazarlık	11.Ulusal özerklik gurur	12.Konum okuryazarlığı	13.Tarihsel düşünme	14.Sorumluluk sahibi	15.Yargıda bulunma	16.Kronolojiyi algılama	17.Yaratıcı düşünme	18.Tablo grafik hazırlar	19.Farklı bakış açısı	20.Problem çözme	21.Mekânı ve zamanı algılama
Türkiye																					
1.Araştırma			x																		
2.Çevre okuryazarlığı																					
3.Değişim ve sürekliliği algılama																					
4.Dijital okuryazarlık								x													
5.Eleştirel düşünme																					
6.Empati																					
7.Finansal okuryazarlık																					
8.Girişimcilik																					
9.Gözlem																				x	
10.Harita okuryazarlığı							x														
11.Hukuk okuryazarlığı						x															
12.İletişim				x																	
13.İşbirliği					x																
14.Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme															x						
15.Kanıt kullanma																					
16.Karar verme																					
17.Konum analizi		x																			
18.Medya okuryazarlığı																					
19.Mekânı algılama																					X
20.Özdenetim																					

Tablo 42 (Devam). Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin ATÖP’ de bulunma durumu

21.Politik okuryazarlık	x	
22.Problem çözme		x
23.Sosyal katılım	x	
24.Tablo, grafik ve diagram çizme ve yorumlama		x
25.Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma		
26.yenilikçi düşünme		
27.Zamanı ve kronolojiyi algılama		X

Tablo 42 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de 27, Azerbaycan Cumhuriyet’ i ATÖP’ da yer alan becerilerin ise bulunma durumu 21 olarak belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Tarih ÖP’ de yer alan bazı becerilerin ortak, bazılarının farklı olduğunu görülmektedir. “Araştırma”, “İletişim”, “Tablo grafik çizme ve yorumlama”, “Hukuk okuryazarlığı”, “Harita okuryazarlığı”, “Konum analizi”, “Problem çözme”, “İşbirliği”, “Mekânı algılama”, “Zaman ve kronolojiyi algılama”, “Dijital okuryazarlık”, “Sosyal katılım”, “Politik okuryazarlık”, “Karar verme” gibi becerilerin ortak olduğu görülmektedir. SBÖP’ da yer alan, “Çevre okuryazarlığı”, “Değişim ve sürekliliği algılama”, “Eleştirel düşünme”, “Empati”, “Finansal okuryazarlık”, “Girişimcilik”, “Gözlem”, “Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme”, “Kanıt kullanma”, “Medya okuryazarlığı”, “Öz denetim”, “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma”, “Yenilikçi düşünme” gibi becerilerin ise Azerbaycan Tarih ÖP’ da tam karşılığı bulunamamıştır. Azerbaycan Tarihi Öğretim Programında yer alan, “harita çalışmalarına yönlendirmek, araştırmaya yönlendirmek, grafik ve tablo hazırlamak, yaratıcı çalışmak, sosyal katılım için bir fırsat yaratılmalıdır” ifadesi öğrencide, harita okuryazarlığı, araştırma, grafik ve tablo hazırlama, yaratıcı düşünme ve sosyal katılım gibi becerilerin geliştirilmesinin amaçlandığının kanıtı niteliğindedir. Azerbaycan 5. sınıf Azerbaycan Tarihi ÖP’ da yer alan “Öğrenciler insanların hayat tarzındaki değişiklikleri kendi ailesi örneği ile tarif eder” ifadesi bireylerde gözlem becerisi aşılacak istendiğinin kanıtıdır. Azerbaycan TÖP’ da yer alan “Kitle iletişim araçlarından, toplumun günlük yaşamındaki videolardan, içerik üreten ürünlerden, reklamlardan vb. artan bağımlılıklarının artması gibi konular dikkate alınmıştır” ifadesi, öğrencilere medya okuryazarlığı becerisinin kazandırılmak istendiğinin kanıtıdır. Azerbaycan TÖP’ de yer alan “Geçmiş ve şimdiki olayları, gerçekleri özgürce analiz eden, modern toplum durumuna ilişkin edinilen bilgiden genelleme yapman, değerlendirmede kullanmak, tarihsel kaynak, farklı fikir ve kavramların analizini yapan, başkalarının fikirlerine saygı duyan, ayrıca özgürce ve bilgilendirici-iletişimsel ve bir takımında çalışmak için beceri ve alışkanlıklar aşılayarak bir hukuk kültürü oluşturmak amaçlanmıştır” ifadesi, analiz, genelleme yapan, tarihsel veri kullanan(kanıt kullanmak), fikirlere saygılı davranma, iletişim becerisi ve hukuk okuryazarlığı gibi becerilerin yer aldığının kanıtıdır. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan CÖP’ de yer alan beceriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 43. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan CÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan	1.Doğa olaylarını algılama	2.Sosyal algılama	3.Politik okuryazarlık	4.Modernlik	5.Doğa ve Toplum	6.Küresel düşünme	7.Çevre	8.Ekonomiklik	9.Analiz becerisi	10.İstatistiksel	11.Yaratıcı D. B.	12.Proje H.B.	13.Konum okuryazarlığı	14.Doğal kaynakların verimli kullanımı	15.Tahmin	16.Süreç değerlendirme	17.Matematiksel düşünme
Türkiye																	
1.Araştırma																	
2.Çevre okuryazarlığı																	
3.Değişim ve sürekliliği algılama																x	
4.Dijital okuryazarlık																	
5.Eleştirel düşünme																	
6.Empati																	
7.Finansal okuryazarlık								x									
8.Girişimcilik																	
9.Gözlem																	
10.Harita okuryazarlığı																	
11.Hukuk okuryazarlığı																	
12.İletişim																	
13.İşbirliği																	
14.Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme																	
15.Kanıt kullanma																	
16.Karar verme																	
17.Konum analizi																	
18.Medya okuryazarlığı																	
19.Mekanı algılama																	x
20.Özdenetim																	
21.Politik okuryazarlık			x														
22.Problem çözme																	
23.Sosyal katılım																	
24.Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama																	
25.Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma																	
26.Yenilikçi düşünme											x						
27.Zamanı ve kronolojiyi algılama																	

Tablo 43 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ da 27, Azerbaycan CÖP’de yer alan becerilerin bulunma durumu 17 olarak belirlenmiştir. Türkiye SBÖP’de

yer alan “Çevre okuryazarlığı”, “Konum analizi”, “Bilimsellik”, “Mekânı algılama”, “Sosyal katılım”, “Yenilikçi düşünme”, “Tablo, grafik hazırlama ve yorumlama”, “Değişim ve sürekliliği algılama” gibi becerilerin Azerbaycan Coğrafya ÖP’ da yer alan beceriler ile yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programında yer alan “dünya gezegeninin güneş sistemindeki konumu ve fiziki coğrafik sonuçları, coğrafi katmandaki bölgesel değişikliklerin temeli düzenlilikler ve küresel, modern, çevreyle ilgili sistemlerin yaratılmasının özellikleri, doğada meydana gelen doğal olaylar ve kendi topraklarında süreçlerin ortaya çıkma nedenlerinin gelişim mekanizmasına dağıtım düzenleri, toplumun sosyal ve ekonomik gelişimini sağlamak için doğal kaynakların verimli kullanımı(tasarruf) ve çevrenin korunması olası yollar hakkında bilgi ve beceriler oluşturulur” ifadesi, öğrencilerde, çevre okuryazarlığı, yenilikçi(modern düşünme), ekolojik kültür, ekonomiklik, tasarruf, bilimsellik gibi becerilerin gelişmesinin planlandığının kanıtıdır.

Azerbaycan CÖP’ de yer alan “Öğrenmeyi (öğrenmeyi öğrenmek) ve öğrencilerdeki verileri analiz etmeyi sağlar, istatistik ekonomik göstergeleri karşılaştırmak, uygun sonuçlar çıkarmak, teknik ve ekonomik hesaplamalar yapmak, diyagramlar ve grafikler oluşturmak, haritaları okumak becerilerin oluşumu “ ifadesi, öğrencilere öğrenmeyi öğrenme, analiz, istatistik karşılaştırma yapmak, sonuç çıkarma, harita ve diyagram hazırlama ve harita okuryazarlığı gibi becerin kazandırılmak istendiğinin kanıtıdır. Azerbaycan CÖP’ de yer alan “Coğrafya müfredatında doğa-toplum ilişkileri bilgisi öğrencilerde mantıksal (matematiksel düşünme) ve yaratıcı düşünmenin gelişimine dayalı düzenlenmektedir. Araştırma becerilerine ve fikirlerini özetleyen sunumlara sahiptirler” ifadesi öğrencilere matematiksel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma ve sunum hazırlama becerilerinin kazandırılmak istendiğinin kanıtıdır. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Cumhuriyet’ i HBÖP’ de yer alan beceriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 44. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

	Azerbaycan	Türkiye
1.Araştırma		x
2.Çevre okuryazarlığı		
3.Değişim ve sürekliliği algılama		
4.Dijital okuryazarlık		
5.Eleştirel düşünme		
6.Empati		x
7.Finansal okuryazarlık		
8.Girişimcilik		x
9.Gözlem		x
10.Harita okuryazarlığı		
11.Hukuk okuryazarlığı	x	x
12.İletişim	x	
13.İşbirliği	x	
14.Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme		
15.Kanıt kullanma		
16.Karar verme	x	
17.Konum analizi		
18.Medya okuryazarlığı		
19.Mekanı algılama		
20.Özdenetim		
	1.İletişim becerisi	22.Tablo ve grafik hazırlama
	2.Birlikte çalışma	
	3.Yargıda bulunmak	
	4.Özgürce ifade	
	5.Kendi haklarını koruma	
	6.Analiz etmek	
	7.Araştırma becerisi	
	8.Sonuçlar çıkarma	
	9.Tahminde bulunma	
	10.Kendini ifade	
	11.Ekonomik düşünme	
	12.Yönetme becerisi	
	13.Sağlıklı yaşam	
	14.Ahlaki eylem	
	15.Viedan özgürlüğü	
	16.Planlı olma	
	17.Gözlem becerisi	
	18.Girişimcilik	
	19.Sorun çözme	
	20.Empati	
	21.Sosyal katılım	

Tablo 44. (Devam) Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

21.Politik okuryazarlık			
22.Problem çözme	x		
23.Sosyal katılım		x	
24.Tablo,grafik ve diagram çizme ve yorumlama			x
25.Türkçeyi doğru,güzel ve etkili kullanma			
26.yenilikçi düşünme			
27.Zamanı ve kronolojiyi algılama			

Tablo 44 incelendiğinde Türkiye Cumhuriyet'i SBÖP' de 27, Azerbaycan Cumhuriyet'i GDTÖP' de yer alan beceriler in bulunma durumu ise 23 olarak belirlenmiştir. GDTÖP' de yer alan beceriler ile SBÖP' de yer alan becerilerin yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. “Türkçeyi doğru kullanma becerisi” hariç diğer tüm becerin neredeyse tamamının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 45. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan	Türkiye	1.İletişim	2.Birlikte çalışma	3.Yargıda bulunmak	4.Özgürce ifade	5.Kendi haklarını koruma	6.Analiz etmek	7.Araştırma becerisi	8.Sonuçlar çıkarma	9.Tahminde bulunma	10.Kendini ifade	11.Ekonomik düşünme.	12.Yönetme becerisi	13.Sağlıklı yaşam	14.Ahlaki eylem	15.Vicdan özgürlüğü	16.Planlı olma	17.Gözlem	18.Girişimcilik	19.Sorun çözme	20.Empati	21.Sosyal katılım	22.Tablo ve grafik kullanma
1.Araştırma								x															
2.Çevre okuryazarlığı																							
3.Değişim ve sürekliliği algılama																							
4.Dijital okuryazarlık																							
5.Eleştirel düşünme																							
6.Empati																					x		
7.Finansal okuryazarlık																							
8.Girişimcilik																			x				
9.Gözlem																		x					
10.Harita okuryazarlığı																							
11.Hukuk okuryazarlığı																							
12.İletişim		x					x									x							
13.İşbirliği			x																				
14.Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme																							
15.Kanıt kullanma																							
16.Karar verme									x														
17.Konum analizi																							
18.Medya okuryazarlığı																							
19.Mekanı algılama																							
20.Özdenetim																							x

Tablo 45 (Devam). Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

21.Politik okuryazarlık		
22.Problem çözme		
23. Sosyal katılım	X	
24.Tablo,grafik ve diagram çizme ve yorumlama		X
25.Türkçeyi doğru,güzel ve etkili kullanma		
26.yenilikçi düşünme		
27.Zamanı ve kronolojiyi algılama		

Tablo 45 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de yer alan becerilerin 27, Azerbaycan HBÖP’ de yer alan becerilerin bulunma durumu 22 olarak belirlenmiştir. 2018 SBÖP’ da yer alan becerilerin, Azerbaycan Hayat Bilgisi ÖP’ da yer alan “Araştırma”, “Analiz”, “Girişimcilik”, “Gözlem”, “Hukuk okuryazarlığı”, “İletişim”, “İşbirliği”, “Karar verme”, “Özdenetim”, “Problem çözme”, “Eleştirel düşünme”, “Empati”, “Sosyal katılım”, “Zaman ve kronolojiyi algılama”, “Yenilikçi düşünme”, “Çevre okuryazarlığı”, “Konum okuryazarlığı” “Zaman ve kronolojiyi algılama” gibi beceriler ile yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Azerbaycan Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan “Hayat bilgisi öğrencileri iletişim ve birlikte çalışma gibi becerilerin oluşmasında, bunlarda yargılarda bulunmak, görüşlerini özgürce ifade etmek, haklarını başkalarının haklarını koruma ve savunma alışkanlığının oluşmasında önemli bir role sahiptir” İfadesi öğrencilerin iletişim, işbirlikçi çalışma, yargıda bulunma, görüşünü özgürce ifade etme, kendi ve başkalarının hakkını savunma gibi becerilerin kazandırılmak istendiğinin kanıtıdır. Azerbaycan HBÖP’ de yer alan “Gözlemlenen olaylar, değişimler ve bunlar arasındaki ilişkiler, araştırmak, analiz etmek, sonuçlar çıkarmak, tahminlerde bulunmak, fikir ve isteklerde bulunmak doğru ifade etme becerisi kazanırlar” ifadesi, Gözlem yapar, değişim ve sürekliliği algılar, araştırma, analiz, sonuç çıkarma, tahmin, kendini doğru ifade etme gibi becerilerin bulunduğu kanıtı niteliğindedir. Genel Eğitim Sistemi ÜTHQ’ da yer alan kendini öz dilinde ve en az bir yabancı dilde özgürce ifade eder becerisi, HBÖP’ de bulunamamıştır. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP’ de yer alan beceriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 46. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan becerilerin Azerbaycan GDTÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan																							
Türkiye	1.Araştırma	2. Analiz etme	3.Ezberleme	4.İletişim	5.İşbirlikçi davranma	6.Hukuk Okuryazarlığı	7.Harita okuryazarlığı	8.Dijital okuryazarlık	9.Sosyal katılım	10.Politikokuryazarlık	11.M. Matematiksellik	12.Konum okuryazarlığı	13.Tarihsel düşünme	14.Sorumluluk sahibi	15.Yargıda bulunma	16.Kronolojiyi algılama	17.Yaratıcı düşünme	18.Tablo grafik hazırlar	19.Farklı bakış açısı	20.Problem çözme	21.Mekan ve zaman algılama	22..Empati	23.Modernlik
1.Araştırma	x		x																				
2.Çevre okuryazarlığı																							
3.Değişim ve sürekliliği algılama																							
4.Dijital okuryazarlık								x															
5.Eleştirel düşünme																							
6.Empati																						x	
7.Finansal okuryazarlık																							
8.Girişimcilik																							
9.Gözlem																				x		x	
10.Harita okuryazarlığı							x																
11.Hukuk okuryazarlığı						x																	
12.İletişim				x																			
13.İşbirliği					x																		
14.Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme															x								
15.Kanıt kullanma																							

Tablo 46. (Devam) Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan	
16.Karar verme	
17.Konum analizi	x
18.Medya okuryazarlığı	
19.Mekanı algılama	
20.Özdenetim	
21.Politik okuryazarlık	
22.Problem çözme	
23.Sosyal katılım	

23.Sosyal katının	x	
24.Tablo,grafik ve diagram çizme ve yorumlama		x
25.Türkçeyi doğru,güzel ve etkili kullanma		
26.yenilikçi düşünme		
27.Zamanı ve kronolojiyi algılama	x	x

Tablo 46 incelendiğinde Türkiye Cumhuriyet'i SBÖP' de 27, Azerbaycan Cumhuriyeti GDTÖP' de yer alan beceriler in bulunma durumu ise 23 olarak belirlenmiştir. GDTÖP' de yer alan beceriler ile SBÖP' de yer alan becerilerin yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. “Türkçeyi doğru kullanma becerisi” hariç diğer tüm becerin neredeyse tamamının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yetkinlik kavramı genel olarak bilgi, beceri ve yeteneğin davranışa dönüşerek tamamlanmasıdır. Bir diğer ifadeyle, programda yer alan kazanımları ve öğrenme çıktıları eyleme dönuşen bilgi, beceri ve yetkinliklere göre oluşturulmalıdır. Bu açıdan program kazanımları, programların içeriğine göre, önceden belirlenen bilgi, beceri ve yetkinliklerin düzeni esas alınarak tanımlanmalıdır (Danışman, 2019). Türkiye Cumhuriyet'i 2018 SBÖP' de ve Azerbaycan Tarih ÖP' de yer alan yetkinlikler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 47. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin ATÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan	1.Bilgi kaynaklarının kullanımı	2.Bilginin sistematik hale getirilmesi	3.Veri analizi ve uygulanması	4.Problem çözme	5.Tahmin	6.Bilgi sağlama	7.Bilginin yorumlanması
Türkiye							
1.Anadilde iletişim							
2.Yabancı dilde iletişim							
3.Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik		X	X			x	x
4.Dijital yetkinlik							
5.Öğrenmeyi öğrenme							
6.Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler							
7.İnsiyatif alma ve girişimcilik							
8.Kültürel farkındalık ve ifade							

Tablo 47 incelendiğinde Türkiye Cumhuriyet'i 2018 SBÖP' de yer alan yetkinlikler 8, Azerbaycan TÖP' de yer alan yetkinliklerin bulunma durumu ise 7 olarak belirlenmiştir. Yetkinlik kavramı genel olarak bilgi, beceri ve yeteneğin davranışa dönüşerek tamamlanmasıdır. Bir diğer ifadeyle, programda yer alan kazanımları ve öğrenme çıktıları eyleme dönuşen bilgi, beceri ve yetkinliklere göre oluşturulmalıdır. Bu açıdan program kazanımları, programların içeriğine göre, önceden belirlenen bilgi, beceri ve yetkinliklerin düzeni esas alınarak tanımlanmalıdır (Danışman, 2019). 2018 SBÖP' de yer alan “Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik” ile Azerbaycan Tarih ÖP' de yer alan “Bilgi kaynaklarının kullanımı”, “Bilginin sistematik hale getirilmesi”, “Veri analizi ve uygulanması”, “Bilgi sağlama”, “Bilginin yorumlanması” gibi yetkinliklerle benzerlik göstermektedir. Azerbaycan Tarih programında Türkiye SBÖP' de yer alan yetkinlikler ayrı bir çatı altında toplanmadığı için tam bir sonuca ulaşılmamıştır. Türkiye Cumhuriyet'i SBÖP' de ve Azerbaycan Coğrafya ÖP' de yer alan yetkinlikler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 48. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin Azerbaycan CÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan	1. Sorunun Çözümü	2. Yargılama yeteneği	3. İşbirliği, halkla ilişkiler	4. Karşılaştırma ve analiz	5. Uygulama	6. Tahmin	7. Sistemleştirme ve sınıflandırma	8. Sunum
Türkiye								
1. Anadilde iletişim								
2. Yabancı dilde iletişim								
3. Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik				x				x
4. Dijital yetkinlik								
5. Öğrenmeyi öğrenme								
6. Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler								
7. İnsiyatif alma ve girişimcilik								
8. Kültürel farkındalık ve ifade								

Tablo 48 incelendiğinde Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de 8, Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de yer alan yetkinliklerin bulunma durumu 8 olarak belirlenmiştir. Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de yetkinlikler kelimesi yerine eylem hatları şeklinde tanımlandığı varsayılmaktadır. Bu sebepten SBÖP’ de yer alan “Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik” yetkinliğinin Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de yer alan “Karşılaştırma ve analiz”, “Sunum yapma yeteneği” ile kısmen benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Türkiye Cumhuriyet’i SBÖP’ de ve Azerbaycan Hayat Bilgisi ÖP’ de yer alan yetkinlikler aşağıda belirtilmiştir. Türkiye Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan yetkinliklerin Azerbaycan Hayat Bilgisi programında bulunma durumu aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 49. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin Azerbaycan HBÖP’ de bulunma durumu

	Azerbaycan	Türkiye	1.Doğal çevrenin değişimi hakkında bilgi sahibi olur	2.Gözlemler, ölçümler, deneyler yapar	3.Ekolojik normlara uygun davranmak	4.Sivil sorumluluk	5.Girişimcilik	6.Ulusal ve insani değerleri benimseme	7.İlk yardım becerisi edinmek	8.İletişim yeteneği edinmek	9.Sorunları ahlaki yeteneği çözme	10.Can güvenliği ile ilgili bilgi sahibidir	11.Yasaların doğasını bilir
1.Anadilde iletişim													
2.Yabancı dilde iletişim										X			
3.Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik				X									
4.Dijital yetkinlik													
5.Öğrenmeyi öğrenme													
6.Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler						X							
7.İnsiyatif alma ve girişimcilik							X						
8.Kültürel farkındalık ve ifade								X					

Tablo 49 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyet'i SBÖP' de 8, Azerbaycan HBÖP'de yer alan yetkinliklerin bulunma durumu 11 olarak belirlenmiştir. 2018 SBÖP' da yer alan "Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik" yetkinliği ile Azerbaycan HBÖP' de yer alan "Gözlemler, ölçümler, deneyler yapar" yetkinliği kısmen benzerlik göstermektedir. SBÖP' de yer alan "Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler" yetkinliği ile Azerbaycan HBÖP' de yer alan "Sivil sorumluluk" yetkinliği kısmen aynı anlamı çağrışım yapmaktadır. SBÖP' de yer alan "Anadilde iletişim" ve Yabancı dilde iletişim" gibi iletişim yetkinliğinin Azerbaycan HBÖP' de yer alan "İletişim yeteni edinmek" yetkinliği ile benzeşim göstermektedir. Buradaki Azerbaycan HBÖP' de yer alan yetkinliklerin öğretim programının içerisinde yer alan açıklamalardan alınması sebebiyle "İletişim yeteneği edinmek" yetkinliğinin gerek anadilde gerek en az bir yabancı dilde iletişim kurma yeteneğine denk geldiği görülmektedir. SBÖP' de yer alan "İnisiyatif alma ve girişimcilik" yetkinliği ile Azerbaycan HBÖP' de yer alan "Girişimcilik" yetkinliği ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. SBÖP' de yer alan "Kültürel farkındalık ve ifade" yetkinliği ile Azerbaycan HBÖP' de yer alan "Ulusal ve insani değerleri benimseme" yetkinliği ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyet'i 2018 SBÖP' de ve Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP' de yer alan yetkinlikler aşağıda belirtilmiştir

Tablo 50. Türkiye 2018 SBÖP’ de yer alan yetkinliklerin Azerbaycan GDTÖP’ de bulunma durumu

Azerbaycan	1. Bilgi kaynaklarının kullanımı	2. Bilginin sistematik hale getirilmesi	3. Tümevarım ve tümdengelim gibi mantıksal analiz	4. Hukuk kültürü yetkinliği	5. Kültürel ve ahlaki yetkinlik	6. Koşullarla başa çıkma ve doğru kararlar verme	7. Bilginin yorumlanması	8. Sosyal, ekonomik, politik süreçleri, sonucu karşılaştıran yargılarını çıkarır ve yorumlar	9. Dijital yetkinlik	10. Dünyayı sevmeli ve korumalı	11. Doğru öğrenme yöntemleri geliştirme
Türkiye											
1. Anadilde iletişim											
2. Yabancı dilde iletişim											
3. Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik	x	x	x				x				
4. Dijital yetkinlik									x		
5. Öğrenmeyi öğrenme											x
6. Sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler								x			
7. İnsiyatif alma ve girişimcilik						x					
8. Kültürel farkındalık ve ifade					x						

Tablo 50 incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'ni 2018 SBÖP' de 8, Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP' de yer alan yetkinliklerin bulunma durumu ise 11 olarak belirlenmiştir. SBÖP' de yer alan "Anadilde iletişim" ve "Yabancı dilde iletişim" yetkinlikleri hariç diğer tüm yetkinliklerin ADTÖP' de yer alan yetkinlikler ile neredeyse birebir benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Azerbaycan Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan eş içerik derslerin ölçme ve değerlendirme ilkeleri incelendiğinde, Modern okul içi değerlendirmenin amacı, rolleri ve görevleri, türleri, özelliklerine, kriterlerine ve göstergelerine, yöntem ve araçlarına göre farklılık gösterir. Modern değerlendirmede içerik standartlarına hâkim olan, öğrenci kazanılan değerler, beceriler ve bilim çerçevesinde değerlendirilir. Bu değerlendirme öğretmenin öznel görüşüne dayanmaz, eğitimin kalitesini artırmaya yönelik değerlendirmedir. Standartlara dayalı, daha objektif, doğru, yeterli ve sistematik uygulamaya tabi tutulur. Yeni genel ortaöğretim programı (müfredatı) sonuç odaklılık ilkesiyle hazırlandığı için öğrencilerin öğrenme sonuçlarının değerlendirilmesi önemlidir. Çünkü öğrenci zaten ders kitabından herhangi bir konuyu öğrenir.

Bilgi, beceri, alışkanlık ve değerlerinin ölçüsü olamaz. Öğretmen, her ders uygulanacak içerik standartlarından öğrenme çıktılarını belirler ve son olarak bu öğrenme çıktılarını ölçütlerle ölçebilir. Her okul içi değerlendirme türünün yöntemleri ve araçları vardır. Değerlendirme yöntemi ile bu sürecin hangi biçimde uygulandığı kastedilmektedir. Değerlendirmenin amacına bağlı olarak, yöntemler ve araçlar farklıdır. Teşhis edici, biçimlendirici ve özetleyici olarak modern okul içi değerlendirme tiplere ayrılmıştır. Teşhis değerlendirmesi, konuyla ilgili eğitimin herhangi bir aşamasında öğrencilerin başlangıç bilgi ve beceri düzeylerinin bir değerlendirmesidir. Teşhis değerlendirme koşullarına, öğrencilerin ilgi alanlarına, dünya görüşlerine ve yaşadıkları çevreye ilişkin bilgilere göre öğrenme hedeflerinde ve stratejilerinde esnek değişiklikler almanızı sağlar. Teşhis değerlendirmesi resmi değil, tek şekilde kullanılmaz, sonuçlar öğretmenin kişisel defterine (Portfölyo) yansıtılır. Her konu için eğitim programında özetleyici değerlendirme (müfredatta) tanımlı içerik standartlarında uzmanlaşarak öğrencilerin başarılarını belirlemek

amacıyla yürütülüyor. Öğretmenlerin uyguladığı özetleyici değerlendirme aşağıdaki i biçimde gerçekleştirilir:

- ✓ Her konu için ders kitaplarında verilen her bölüm içinde veya bölümün sonunda küçük bir özet değerlendirme
- ✓ Her dönem sonunda yapılan önemli bir özet değerlendirme.
- ✓ Özetleyici değerlendirmede atama yöntemi kullanılır.
- ✓ Sınıf II-XI. sınıflarda tüm konularda küçük özet değerlendirme her yarıyıl en az 3 en çok 6 kez öğretmen tarafından yapılır. Her konu için küçük özet değerlendirmelerin tarihi hakkında öğretim yılının ilk haftasında sınıf öğretmeni tarafından sınıfta bilgi öğrencilere duyurulur.
- ✓ Konuyu öğreten her konu için küçük bir özet değerlendirme 1 (bir) ders saatinde yapılır.
- ✓ Büyük bir özet değerlendirme eğitim kurumunun yönetimi her yarıyıl sonunda genel eğitim kurumlarının IV, IX ve XI sınıflarındaki tüm konularda, genel eğitim kurumlarının V-VIII sınıflarında genel orta öğretim final sınavının seviyeye yönelik konuları ile değerlendirme yapılır.

Tüm değerlendirmeler Tablo; 51,52,53,54, 55'teki şekilde yer verilmiştir.

Tablo 51. SBÖP ölçme değerlendirme ilkeleri

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamalı, kazanım ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.
2. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılabilecek ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara kesin sınırlar çizmez, sadece yol gösterir. Ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde, gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalıdır.
3. Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.
4. Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez.
5. Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil, “hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez.
6. Çok odaklı ölçme değerlendirme esastır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilir.
7. Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir. Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır.

(SBÖP, 2018).

Tablo 52. Azerbaycan Tarihi Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri

- 1.Tarihsel olayları kronolojik bir temelde, aralarındaki sebep-sonuç ilişkisi kurar ve bağlantılarını açıklar.
- 2.Medeniyetlerin oluşumunda, dünya kültüründe, sanatta, Azerbaycan'ın gelişimindeki rolü ve konumu hakkındaki görüşlerini ifade eder; tarihsel gerçekler ve olaylar, tarihsel figürler ve bunların faaliyetleri ile ilgili fikrini belirtir, bunları dönem açısından değerlendirir. Söz konusu çıktıları süreç içerisinde dikkate alarak ölçme ve değerlendirme yapılır (ARTN, ÜTHQ, 2013).

Tablo 53. Azərbaycan Genel Dünya Tarihi Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri

1. Tarihse zaman, tarihsel dönemlerin karakteristik özelliklerini ayırt eder, dönemlere göre olaylar ve olguları değerlendirir ve ilişkilendirir.
2. Tarihsel paralellikler çizerek ayrı ayrı Devletlerin gelişmişlik özelliklerinin karşılaştırılmasını yapar, kendi görüşlerini yorumlar.
3. Sosyal, ekonomik, politik ve kültürel süreçleri karşılaştırır ve yargılarını yorumlar ve sonuçları sunar.
4. Bireysel devletlerin ortaya çıkışı ve gelişimi özellikleri, sosyal, ekonomik ve politik süreçleri, karşılaştırır ve gerekli hususları ortaya çıkarır.
5. Devletlerle ilgili çeşitli tarihi kaynaklar gerekli malzemeleri araştırır ve topladıklarını sistematikleştirerek sunum yapar.
6. Dönemlere göre tarihsel figürlerin onlara karşı tutumunu değerlendirir, ifade eder.
7. Kaynakları araştırarak materyalleri toplar ve sunumlar yapar.
8. Kültürlerin ve medeniyetlerin karakteristik özelliklerini işaretlere göre karşılaştırır ve ayırt eder.
9. Tarihe iz bırakmış insanların kültürel başarıları hakkında araştırma yapar ve sunum yapar.

(ARTN, ÜTHQ, 2013).

Tablo 54. Azərbaycan Coğrafiya Öğretim Programı ölçme ve değerlendirme ilkeleri

1. Doğada doğal çevreyi oluşturan bileşenlerin temel özellikleri coğrafi olayların nedenleri ve yeri düzenliliklerini açıklar, bunlara göre karşılaştırmalar yapar, sonuçları özetler, yazılı ve sözlü olarak sunar;
2. Coğrafi katmanın önemi ve yaşam için korunması önemini ilgili kanıtlara dayanarak yorumlar;
3. Farklı koşullar ve durumlarda çevrenin çalışmasında coğrafi cihazları kullanır;
4. Belirli bir bölgenin kartografik tanımını, harita ve plan üzerinde analizler sağlar, harita, coğrafi veri, istatistik kullanarak yürütür uygun hesaplamaları yapar ve sonuçların çizelge ve tablolarını yapar inşa eder;
5. Azərbaycan'ın ve çeşitli ülkelerin doğası, doğal kaynakları, nüfusu, ekonomik gelişme eğilimleri hakkında ek bilgi toplar, sistematize eder, bunlara dayalı sunumlar yapar. Söz konusu çıktıları süreç içerisinde dikkate alarak gerekli değerlendirme çalışmaları yapılır.

(ARTN, ÜTHQ, 2013).

Tablo 55. Azerbaycan Hayat Bilgisi Öğretim Programına ait ölçme ve değerlendirme ilkeleri

1. İlgili yasal ve normatif belgelerde yer alan insan hakları ve belirli tarihsel olayların ve gerçeklerin özgürlüklerine ilişkin hükümlerin özü, edebî eserler örneğinde kendisinin ve başkalarının haklarına ilişkin yorumlara saygı gösterir;
2. Zararlı alışkanlıkların insan yaşamı için tehlikeli olduğu ve ciddi sonuçları olduğunu verdiklerini belirli örneklerle dayanarak sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürdüğü şeklinde yorumlar ve günlük aktivitelerde gösterir;
3. Can güvenliği kurallarının önemini yazılı ve sözlü sunumlarla, eğitim etkinlikleri ile gösterir;
4. Manevi ve ahlaki konulara adanmış tartışmalarda ve diğer olaylarda ise ilgili sorun, olay ve olgularla ilgili görüş ve kanaatlerini ifade ederek gerçekleri esaslarına göre değerlendirir ve kişisel konumunu ve tavrını ifade eder;
5. Günlük yaşamda ekonomik verimlilik üzerine küçük projeler inşa eder, bunları sunar ve uygular;
6. Doğal ve sosyal olgularla ilgili yasaların doğasıyla elde ettiği bilgileri o konularla ilgili şekilde açıklar ve diğer konularda aynı içeriğe sahip bilgileri karşılaştırır, sistematik hale getirir ve genellemeler yapar. Söz konusu içerikleri süreç içerisinde dikkate alarak ölçümler yapılır.

(ARTN, ÜTHQ,

2013).

Ölçme ve değerlendirme açısından benzerlik ve farklılıklarına açıklama

Tablo; 51,52,53,54 ve 55 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ile Azerbaycan'da yer alan Sosyal Bilgiler kapsamındaki eş içerik derslerin öğretim programlarının ölçme-değerlendirme boyutuna göre benzerlik ve farklılıklarının değerlendirilmesi söz konusudur.

Ölçme ve değerlendirmenin farklı yönleri mevcuttur. 2015 yılına kadar geleneksel yöntemler ile ölçme ve değerlendirme yapılmakta idi. Geleneksel olarak belirttiğimiz yöntemlerde öğrencinin ölçme ve değerlendirme süreci genellikle ürün ağırlıklı olurken, yapılandırmacı yöntemlerde ise öğrenci başarısının ölçme ve değerlendirilmesi süreç ile ilgili olmaktadır (Gelbal, İ. ve Kelecioğlu, H., 2007).

Eğitim-öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme çalışması ile programda hedeflenen amaç davranışların nasıl geliştiği, gerçekleşmeyen kazanımların neler olduğu, hangi konuların iyi anlaşılırken, hangi konuların iyi anlaşılmadığını, öğrenme eksiği olan konuların neler olduğu gibi bilgiler hakkında durum tespiti yapmaktadır. Belirtilen sebepler neticesinde eğitimde ölçme ve değerlendirme eğitim sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır (Kocaoğlu, 2014).

Türkiye SBÖP' da yer alan temel ilkeler genel olarak verilmiştir. Azerbaycan'da Sosyal Bilgiler kapsamında okutulan eş içerikli derslerin ölçme ve değerlendirme ilkeleri hem genel olarak belirtilmiş hem sınıf-sınıf ayrılmış bir şekilde öğretmen kılavuzlarında yer almaktadır. Eş içerik derslerin her birinin sınıflara göre

ayrılmış öğretmen kılavuzu ve bu kılavuzda yer alan ölçme ve değerlendirme ilkeleri mevcuttur.

Azerbaycan Sosyal Bilgisi kapsamında okutulan eş içerikli derslerden olan 5. Sınıf Hayat Bilgisi öğretmen kılavuzunda (Memmedova ve arkadaşları, 2018; s,13-14) yer alan ölçme değerlendirme ilkesi “Okul içi değerlendirme teşhis amaçlıdır (ilköğretim düzeyinde değerlendirme biçimlendirici (aktivite değerlendirmesi), gözetleyici (küçük, büyük ve nihai) değerlendirmelerden oluşur”. “Teşhis değerlendirmesi, kendi öğrenme stratejinizi tanımlamanıza yardımcı olur. Kural olarak eğitim kademesinin başında, öğretim yılı, eğitim birimleri, sınıftaki öğrencilerin bilgi ve becerileri ve aynı zamanda öğrenci bir eğitim kurumundan diğerine geçerken, sınıf değiştirirken vb. gerektiğinde bilgi ve becerileri hakkında da bilgi toplamak, öğrenciye bireysel bir yaklaşım sağlamak için yapılır” ilkesinden açıkça anlaşılabacağı üzere öğrenci değerlendirmenin süreç gerektirdiğine, hem bilimsel hem eylemsel öğrenmenin sağlanması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Kabul edilen standartların gerçekleştirilmesine yönelik ilerlemeyi izleyen biçimlendirici değerlendirme, eğitimin belirleyici bir bileşeni olan sınıftaki her öğrencinin gelişiminin itici bir faktörü haline gelir.

Öğretmen, tüm öğrencilerin ilerlemesini bu tür bir izleme yoluyla öğrenme sürecini ayarlamayı yapar ve aynı zamanda başarısız olan öğrencilerin ihtiyaçlarını öğrenerek ek yardım sağlar. Bu değerlendirme derste öğretilir ve öğretmen tarafından içerik standartlarından elde edilen öğrenme hedefleri geliştirilen kriterlere göre okul yılı boyunca düzenli olarak yapılır. Nihai (özetleyici) değerlendirme, öğrencilerin standartlara hâkim olma konusunda kaydettikleri ilerlemeyi değerlendirir. Bu değerlendirme yılı ders veya bölümler sırasında ve ayrıca akademik yılın sonunda değerlendirme standartlara göre yapılır (HBMV, Memmedova ve arkadaşları, 2018; s,14).

Türkiye SBÖP' da yer alan ölçme ve değerlendirme ilkeleri ile Azerbaycan eş içerik derslerin ölçme ve değerlendirme ilkeleri genel tüm programı değerlendirme amacı taşımaktadır.

Türkiye SBÖP' da sadece kuru bilginin yeterli olmadığına, bilginin hedef davranışlara dönüşmesi gerektiğine “ Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil,

“hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez” ilkesi örnek olarak gösterilebilir SBÖP, 2018).

Azerbaycan HBÖP’ da yer alan “Azerbaycan’ın ve çeşitli ülkelerin doğası, doğal kaynakları, nüfusu, ekonomik gelişme eğilimleri hakkında ek bilgi toplar, sistematize eder, bunlara dayalı sunumlar yapar. Söz konusu çıktıları süreç içerisinde dikkate alarak gerekli değerlendirme çalışmaları yapılır (ARTN, ÜTHQ, 2013)” ilkesi eğitimde ölçme ve değerlendirmede sürecin önemine vurgu yapmaktadır.

Azerbaycan Tarihi ÖP’ da yer alan “Tarihsel zaman, tarihsel dönemlerin karakteristik özelliklerine göre ayırt eder, dönemlere göre olaylar ve olguları değerlendirir ve ilişkilendirir” ölçme ve değerlendirme ilkesi zamana ve sürece vurgu yapmaktadır (ARTN, ARTİ, 2013).

Türkiye’de müfredatta yer alan Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde, öğretim programlarının ölçme-değerlendirme boyutunun öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alıp öğrencileri çok boyutlu değerlendirmeye tabi tuttuğu görülmektedir (Oran, 2018). SBÖP’ da yer alan “Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez” ölçme ve değerlendirme ilkesi buna kanıt niteliindedir (SBÖP, 2018).

4. TARTIŞMA, SONUÇ

Bu başlık adı altında araştırmadan elde edilen bulgular ışığında sonuçlara, tartışma ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Tartışma

İbrahimoğlu (2002) çalışmasında, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi ile Azerbaycan’daki sosyal bilgilere eş değer derslerin karşılaştırmasını yapmış, Yıldırım (2006) yapmış olduğu çalışmasında, alan tarih konuları üzerinde yoğunlaşmış Türkiye ve Azerbaycan’da an 6. ve 7. sınıf öğretim programlarını içerik açısından incelemiştir. Aladdinov (2006) çalışmasında, Azerbaycan ve Türkiye’deki lise coğrafya programlarını incelemiş, Turan çalışmasında (2009), Azerbaycan tarih öğretimi üzerinde araştırmalar yapmış, Sadıgov (2009), “Azerbaycan ve Türkiye’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredatlar, Metotlar ve Kullanılan Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmayı yapmış, Kartal (2017), Anadolu Üniversitesi Azerbaycan uzaktan eğitim programını ele almış, İbrahimoğlu (2018) çalışmasında, Azerbaycan öğretim programlarını vatandaşlık eğitimi bağlamında ele almıştır. Oran 2018 çalışmasında, ortaokul sosyal bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarının Azerbaycan ve Türkmenistan’daki eşdeğer derslerinin Öğretim programlarıyla karşılaştırılmasını yapmıştır. Çaykesen çalışmasında (2019), 7. Sınıf Türkiye’deki sosyal bilgiler ile Azerbaycan’daki coğrafya programını karşılaştırmalı olarak ele almış, Nıazılı (2021), çalışmasında, Türkiye ve Azerbaycan’da ortaokul 7. Sınıf Türkçe dersi öğretim programını ve her iki ülkedeki ders kitapları metin etkinliklerini karşılaştırmalı bir şekilde doküman incelemesi yolu ile ele almıştır.

Azerbaycan ve Türkiye Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına dönük tüm çalışmalar incelendiğinde Türkiye 2018 SBÖP ile Azerbaycan eş değer program olarak görülen, Azerbaycan tarihi, genel dünya tarihi coğrafya ve hayat bilgisi programlarına dönük hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bunun dışında Türkiye ve Azerbaycan çalışmaları tarih coğrafya ve vatandaşlık ve Atatürk ilke ve İnkılapları bağlamında karşılıklı birebir şeklinde gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan ile yapılan karşılaştırılma çalışmaları genel olarak ya coğrafya ya tarih ya da vatandaşlık olarak

sınırlı kalmış ve yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanan yeni program 2021 (YPEİV, 2021) esasında yapılmamıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre;

Her iki ülkenin eğitim tarihinde bağımsızlık yılları önemli dönüm noktası olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923'te kuruluşu ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 1991'de bağımsızlığını kazanması eğitim sistemlerinde değişime gidilmesi ile sonuçlanmıştır (Çaykesen, 2018)

Türkiye ve Azerbaycan ortaokul kapsamında zorunlu okutulan tüm dersler incelendiği zaman Türkiye'de olan Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi gibi çok disiplinli derslerin Azerbaycan'da tam karşılığının olmadığını ve aksine tek disiplinli yaklaşımın hâkim olması her iki ülkenin eğitim sisteminde dikkat çeken farklılıklardan birisidir.

Türkiye Sosyal Bilgiler dersinde okutulan dersler ile Azerbaycan'da okutulan eş içerik derslerin önemli benzerlikleri dikkat çekmektedir. Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası yaklaşımla verilmesi nedeni ile konuların sadeleştirilerek ele alındığı görülmektedir. Azerbaycan'da tarih, coğrafya, derslerinin tek disiplinli yaklaşımla hazırlanmasının nedeni ile Sosyal Bilgilere oranla daha fazla içeriğin programlarda yer aldığı dikkat çekmektedir. Azerbaycan tarih, coğrafya ve hayat bilgisi derslerinin Türkiye'deki sosyal bilgiler dersine oranla daha evrensel içeriğe sahip olduğu özellikle Tarih ve Coğrafya öğretim programlarında dünya tarihi, evrensel tarih, evrensel ve yerel coğrafyaya vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Azerbaycan tarihi dersi kapsamında, öğrencilere çeşitli milli bilgi ve değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı bu hedeflerin ortaokul seviyesinde belirgin hale getirildiği göze çarpmaktadır (İbrahimoglu 2018). Azerbaycan Tarihi dersi kapsamında, milli tarih bilgisi (kişi, olay ve olgular) ile önemli bir eğitim gerçekleştirilmektedir (İbrahimoglu 2018).

Türkiye'de Osmanlıların son dönemlerinden itibaren okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin 1968 yılında Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmiştir. Onun öncesinde de medreselerde bu tür dersler verilmekteydi. Azerbaycan'da ise bağımsız devletin kurulumu yakın geçmişte olması sebebiyle eğitim sistemi uzun yıllardan süregelen köklü bir yapıya sahip değildir. Tarih, Coğrafya gibi derslerin tek disiplinli şekilde okutulmaya devam etmektedir. Bununla

birlikte, Sosyal Bilgiler Programı tarih coğrafya ve hayat bilgisini içine alan bir ders durumundadır. Bu nedenle sosyal bilgiler de ve Azerbaycan’ deki eş içerik derslerde amaçlar bakımından benzerlik olması kaçınılmazdır (Yıldırım, 2006).

Birinci alt probleme ilişkin sonuçlar;

Türkiye SBÖP’ da yer alan tarih amaçlarının vatanını, milletini seven, sorumluluklarını bilen milli bilince sahip, Atatürk ilke ve inkılaplarını kavramış, Türk kültürel tarihini oluşturan öğeleri zaman ve mekâna göre anlayıp ve sorgulayan, bilim ve teknolojik gelişmelere ayak uyduran, insan hakları, ulusal egemenlik gibi tarihsel süreçleri günümüz Türkiye’sine uyacak şekilde milli ve manevi değerleri benimseyen erdemli ve duyarlı bireyler yetiştirmek olarak tespit edilmiştir. Azerbaycan Tarihi amaçları ise Azerbaycan devletinin tarihsel gelişim ve değişim sürecini öğretmeyi hedeflenmektedir Azerbaycan tarihi ile diğer yakın ve uzak ülkelerin tarihini birbirleriyle ilişkilendirme becerisini kazandırmak da hedeflenmektedir (Yıldırım, 2006). Türkiye’ de kültürün geçmişine ait kaynaklar veren ve bu kaynaklar vasıtasıyla tarihe has çeşitli yeterlilik ve beceriler aşılacak amacıyla hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, kültürel aktarım sağlayacak tarih biliminin yapısına uygun olarak Sosyal Bilgiler dersinin perspektif ve terminolojisinden faydalanarak hazırlanmıştır. Azerbaycan’ da tarih dersinin genel amaçlarında Türk kültürünün bütüncül kültürel öğelerinden aynı şekilde aktarım yapmak amacı taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Daha çok evrensel değerler üzerine şekillenen Azerbaycan tarihi Türk kültürel öğelerini ve geçmişin izlerini taşımaktan ziyade bölgesel ve evrensel değerlere odaklanıldığı anlaşılmıştır.

SBÖP’ de tarih amaçları daha çok Türk kültürü ve Türk halkını ilgilendiren milli, manevi değerler, Türklerin geçmişi, göçleri, Anadolu’ da kurulan Türk devletleri, medeniyeti gibi bilgileri aktarmayı amaçlarken, Azerbaycan GDTÖP’ de yer alan tarih amaçları ise dünya halkını ve evrensel değerleri, insan hakları, dünyada kurulan büyük devletler, reformlar, devrimler, tarım, sanayi, bilgi toplumunun özellikleri, küresel sorunlar gibi daha evrensel amaçları taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

SBÖP’ de yer alan coğrafya amaçları ile Azerbaycan coğrafya öğretim programı, öğrencinin yakın çevresinden yola çıkarak yaşadığı ülke ve dünya hakkında genel ölçüde yeterli bilgi sahibi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu açıdan yoğun

benzerlik gösterdikleri belirlenmiştir. Bireylerin hayatın içinden örnekler vererek, görsel açıdan faydalı tablo, grafik, harita gibi malzemeleri kullanabilen, gözlem yapan, ihtiyaçlarını gideren, araştıran ve sorgulama becerisine sahip olan ve yenedünyada insan-mekân ilişkisini kurabilen, memleket ve dünya problemlerine karşı duyarlı, sorumluluk ve özgüven sahibi, yüksek iletişim becerilerine sahip öğrencileri yaşadıkları topluma kazandırmayı hedeflemişlerdir sonucuna ulaşılmıştır. Azerbaycan’da coğrafya öğretim programları ile ilgili sorunların üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir. Şurası bir gerçek ki, Azerbaycan eğitim sistemi eski Sovyet Eğitim Sisteminin kalıntıları üzerinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu durum coğrafya öğretim programları içinde aynıdır (Sadıgov 2009).

Türkiye 2018 SBÖP ve Azerbaycan HBÖP amaçları açısından karşılaştırıldığında, insan haklarına saygı duyan, vatanını milletini seven kültürel ahlaki değerlerine sahip çıkan, doğaya saygılı, bilgiyi her anlamda kullanan, analizler yapan bireyler yetiştirmek amaçları gibi amaçları yönünden benzerlik taşıdığı söylenebilir. Ancak, Azerbaycan HBÖP’ de yer alan “Zararlı alışkanlıkların insan yaşamı için tehlikeli olduğu ve ciddi sonuçları olduğu, verilen belirli örneklerle dayanarak sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürdüğü günlük aktivitelerde gösterir” amacı Türkiye SBÖP’ de bir karşılığı bulamamış ve farklılık teşkil ettiği anlaşılmıştır.

SBÖP’ de yer alan kazanımlar ve ders saati Azerbaycan eş içerikli dersler ile karşılaştırıldığı zaman bir farklılık ortaya çıktığı belirlenmiştir. Azerbaycan eş içerik derslerin gerek ders saati gerekse kazanım açısından SBÖP’ ye oranla yoğunluk gösterdiği anlaşılmıştır.

Türkiye SBÖP ile Azerbaycan eş içerik derslerin öğrenme alanları karşılaştırıldığı zaman benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı öğrenme alanlarının SBÖP’ de karşılığı bulunamamıştır.

İkinci alt probleme ilişkin sonuçlar;

Her iki ülke bu açıdan benzerlik göstermekte ancak “Maneviyat” ve “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanlarının farklı olduğu görülmektedir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanları Azerbaycan’da Coğrafya Coğrafi Mekân”, “Doğa”, “Toplum” öğrenme alanlarında benzerlik bulunmaktadır. Türkiye SBÖA “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile

Azerbaycan “Tarihi Zaman” , “Tarihi Mekân” ve “Devlet” öğrenme alanları yoğun benzerlik göstermektedir. “Birey ve Toplum”, “Bilim ve Teknoloji”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları içerik olarak Hayat Bilgisi “Doğa ve Biz”, “Kişi ve Toplum”, “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanları arasında bağlantı bulunmaktadır. Ancak “Maneviyat” öğrenme alanının Sosyal Bilgilerde karşılığı bulunmamıştır çünkü bu öğrenme alanı dini bilgiler içermektedir ve Türkiye’de bu konuda ayrı bir ders verildiği için karşılığı bulunamamıştır.

Üçüncü alt probleme ilişkin sonuçlar;

5. Sınıf SBÖP’ de yer alan kazanımlar Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ve Türk halkını ilgilendiren kültürel kazanımları sağlamayı hedeflemiştir. Azerbaycan tarihi 5.Sınıf ÖP’ de ise Azerbaycan toprakları ve tarihsel oluşum, gelişim süresi ve kültürel aktarımları, insanlık oluşumu ve tarihi anıtlar, aynı zamanda tarihi şahsiyetler gibi konuları kazandırmayı hedeflemiştir. Bu açıdan her iki ülke 5.sınıf tarih konuları açısından da farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

5. Sınıf SBÖP’ de yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile Azerbaycan 5. Sınıf HBÖP’ de ile tam bir benzerliğe rastlanmamıştır. Bunun sebebi ise ilgili öğrenme alanını ilgilendiren tarih ağırlıklı konuların, Azerbaycan’ da tarih konuları ayrı bir ders olarak işlendiği için HBÖP’ de yer almamaktadır. Bu sebepten SBÖP’ de yer alan “Kültür ve miras” öğrenme alanı HBÖP’ de karşılığını bulamamıştır. 5. Sınıf HBÖP’ de yer alan “Maneviyat” ve “Sağlık ve güvenlik” öğrenme alanlarının 5. Sınıf SBÖP’ de karşılığı bulunamamıştır.

Türkiye’de SBÖP’ de yer alan kazanımların Azerbaycan tarih, coğrafya ve hayat bilgisi öğretim programlarında yer alan kazanımlara göre daha az sayıda olduğu görülmektedir.

Türkiye SBÖP’ de yer alan 6. Sınıf tarih kazanımları ile Azerbaycan ATÖP’de yer alan kazanımlar kültürel öğeler, kronolojik okuryazarlık, değer ve ahlak bakış açısı olarak bir birine benzerlik gösterirken SBÖP Türk tarihi ile Azerbaycan ATÖP ise kendi konumunu ve ülke geçmişini ilgilendiren bilimsel içeriklerle daha ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. sınıf SBÖP’ de genellikle Türk halkını ilgilendiren kültürel, sosyal ve kronolojik olaylar ağırlık teşkil etmekte iken, Azerbaycan GDTÖP’ de dünya

üzerindeki ilk kurulan devletler, ilk insan meskenleri, ilk oluşan kültürler gibi daha genel kazanımlar yer almıştır. Azerbaycan 6. Sınıf HBÖP ile Türkiye SBÖP kazanımları ve öğrenme alanları açısından aynı zamanda çok disiplinli yaklaşımla sunulması sebebiyle yoğun benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

Türkiye ve Azerbaycan 6. Sınıf coğrafya konuları içerik olarak yoğun farklılık göstermektedir. Azerbaycan 6. Sınıf coğrafya kazanımları yoğun içerik olduğu ve fazlaca ezber gerektiren bilgilerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Azerbaycan ve Türkiye 7. Sınıf tarih kazanımları kültür ile ilgili değerlerin kazandırılması yönünde benzerlik gösterdiğine ayrıca dünyanın genel yapısı ile ilgili kazandırılmak istenen kazanımlar açısından benzerlik gösterdiği bulgusuna rastlanılmış ve her iki ülkenin kazanımlarının benzerliklerinin ağırlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Sınıf SBÖP’ de yer alan tarih kazanımları daha çok Osmanlı devleti ve onun tarihsel gelişimi ile ilgilenirken, Azerbaycan 7. Sınıf GDTÖP’ de yer alan kazanımlar feodal devletler, süreçleri ve tarihi şahsiyetleri ile ilgili ağırlık teşkil etmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Her iki ülkenin 7. Sınıf coğrafya kazanımları kısmı benzerlik göstermekle beraber Azerbaycan 7. Sınıf coğrafya kazanımları coğrafi keşifler, dünya ülkeleri ve evrenin yapısı gibi geniş kapsamda ele alınırken, Türkiye 7. Sınıf coğrafya kazanımlarında daha yüzeysel ve sadeleştirilmiş bilgiler olduğu anlaşılmıştır. Azerbaycan coğrafya kazanımlarının yoğun olduğu anlaşılmıştır.

7.Sınıf SBÖP’ de yer alan kazanımlar ile 7. Sınıf HBÖP’ de yer alan kazanımların genel olarak benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. 7. Sınıf HBÖP’ de yer alan “Maneviyat” öğrenme alanında iletişim ile ilgili yer alan kazanımların 7. Sınıf SBÖP’ da yer aldığı, yalnız büyük dinleri anlatan ve karşılaştıran kazanımların karşılığının olmadığı belirlenmiştir. HBÖP’ de yer alan “Sağlık ve Güvenlik” öğrenme alanında yer alan günlük hayatta karşılaşılan sağlık sorunları, toplu taşımada oluşacak sorunlar, güvenlik sorunları, evde ve ev dışında güvenli davranış biçimleri ve acil durumlarda bilgi, kontrol ve ilk yardım becerisi gibi kazanımların Türkiye 7. Sınıf SBÖP’ de karşılığının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda; düşünme becerileri gelişmiş, araştıran, teknolojiyi etkili kullanan, dürüst, adil, merhametli, bağımsızlığına önem veren, sorumluluk sahibi, hoşgörülü vatandaşların yetiştirilmesi

amaçlanmıştır. Temel ahlak/karakter eğitimi olarak da görülebilecek bu nitelikler gelişimde olumlu sonuçlar sunacaktır, Sadıgov (2010: 90).

Dördüncü alt probleme ilişkin sonuçlar;

SBÖP’ de yer alan değerler ile Azerbaycan Sosyal Bilgiler kapsamında eş içerik öğretim programlarında öğrencilere aşılacak istenilen değerler konusunda; Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında bireylere aşılacak istenilen değerler ile Azerbaycan’ da Sosyal Bilgiler ile eş içerik derslerin öğretim programlarında bireylere aşılacak istenilen değerler sayı ve kapsam bakımından büyük benzerlik göstermektedir.

Türkiye SBÖP’ de yer alan değerlerin birçoğunu Azerbaycan Tarihi Öğretim Programında görmek mümkündür. Genel olarak benzer değerleri içerdiği anlamsal olarak yakınlık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Azerbaycan Genel Dünya Tarihi ÖP’ de yer alan değerler ile SBÖP’ de yer alan değerlerin yoğun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Tüm değerlerin programın içerisinde ya benzer isim ile geçtiği ve yahut anlam çağrışımı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

SBÖP değerleri ile Azerbaycan Coğrafya öğretim programı farklılık gösterirken Azerbaycan Coğrafya öğretim programındaki (ACÖP) “vatanseverlik”, “duyarlılık”, “bilimsellik” gibi değerlerin SBÖP’ de ortak olarak yer alındığını sonucuna ulaşılmıştır.

SBÖP’ de yer alan değerler ile Azerbaycan HBÖP’ de yer alan değerlerin yoğun benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. “Dürüstlük” , “tasarruf (kanaat)” , “saygı” gibi değerler ortak değerlere örnek olarak gösterilebilir.

Türkiye SBÖP’ de ve Azerbaycan eş içerikli derslerin öğretim programlarında öğrencilere kazandırılmak istenilen beceriler konusunda; Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan beceriler ile Azerbaycan’da programda yer alan Sosyal Bilgiler ile eş içerik derslerin öğretim programlarında öğrencilere aşılacak istenilen beceriler büyük benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır (Oran, 2018).

Beşinci alt probleme ilişkin sonuçlar;

SBÖP’ de yer alan beceriler ile Azerbaycan Tarihi öğretim programında yer alan becerilerin yoğun benzerlik gösterirken, “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma” , “Yenilikçi düşünme” gibi becerilerin ise Azerbaycan Tarih ÖP’ de tam karşılığı bulunamamıştır.

Türkiye SBÖP’ de yer alan “Çevre okuryazarlığı”, “Konum analizi”, “Bilimsellik”, “Mekânı algılama”, “Sosyal katılım”, “Yenilikçi düşünme”, “Tablo, grafik hazırlama ve yorumlama”, “Değişim ve sürekliliği algılama” gibi becerilerin Azerbaycan Coğrafya ÖP’ de yer alan beceriler ile yoğun benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye SBÖP’ de yer alan becerilerin, Azerbaycan GDTÖP’ de yer alan becerilerin yoğun benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye SBÖP’ de yer alan becerilerin, Azerbaycan HBÖP’ de yer alan becerilerin neredeyse birebir yakınlık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yetkinlik kavramı genel olarak bilgi, beceri ve yeteneğin davranışa dönüşerek tamamlanmasıdır. Bir diğer ifadeyle, programda yer alan kazanımları ve öğrenme çıktıları eyleme dönüşen bilgi, beceri ve yetkinliklere göre oluşturulmalıdır. Bu açıdan program kazanımları, programların içeriğine göre, önceden belirlenen bilgi, beceri ve yetkinliklerin düzeni esas alınarak tanımlanmalıdır (Danışman, 2019). SBÖP’ de yer alan yetkinlikler ile Azerbaycan Sosyal Bilgiler kapsamında eş içerik öğretim programlarında öğrencilere aşılacak istenilen yetkinlikler konusunda; Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında bireylere aşılacak istenilen yetkinlikler ile Azerbaycan’ da Sosyal Bilgiler ile eş içerik derslerin öğretim programlarında bireylere aşılacak istenilen yetkinlikler sayı ve kapsam bakımından farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır.

Altıncı alt probleme ilişkin sonuçlar;

SBÖP’ de yer alan yetkinlikler ile Azerbaycan Tarihi ÖP’ de yer alan yetkinliklerin tam benzerlik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Azerbaycan tarihi ÖP’ de ağırlıklı olarak bilimsellik, bilimsel analiz gibi yetkinliklerin eyleme dönüşmesi hedeflenmiştir.

SBÖP’ de yer alan “Anadilde iletişim” ve “Yabancı dilde iletişim” yetkinlikleri hariç diğer tüm yetkinliklerin AGDTÖP’ de yer alan yetkinlikler ile neredeyse birebir benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

2018 SBÖP’ de yer alan “Matematiksel yetkinlik ve Bilim/teknolojide temel yetkinlik” yetkinliği ile Azerbaycan HBÖP’ de yer alan “Gözlemler, ölçümler, deneyler yapar” yetkinliği kısmen benzerlik göstermektedir.

Yedinci alt probleme ilişkin sonuçlar;

Araştırmaya dâhil edilen Türkiye SBÖP ve Azerbaycan eş içerikli derslerin öğretim programları ölçme-değerlendirme boyutunda birbirleriyle karşılaştırıldığında; ölçme ve değerlendirme ilkelerinin benzer ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Her iki ülke son öğretim programında yer alan ilgili uygulamalarının bireylerin psikomotor, bilişsel ve duyuşsal becerilerini ölçmeyi amaçladığı görülmektedir. Her iki ölçme işlemini hem eğitim sürecinin başında hem öğretim süreci devam ederken hem de öğretim sürecinin sonunda yapılacak şekilde mütemadiyen ölçme ve değerlendirme işlemi gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Her iki ülkenin ölçme ve değerlendirme işlemini süreç ve sonuç odaklı olarak elverişli ve anlaşılır şekilde düzenlendiği belirlenmiştir. Aynı zamansa her iki ülkenin programları öz değerlendirme sürecine dikkat ettiği ve yer verdiği belirlenmiştir. Bu açıdan öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini değerlendirerek öz denetim mekanizmasını kuvvetlendirmek amaçlanmıştır (MEB, 2018, YPEİV, 2021). Bu sonuçtan anlaşılabileceği üzere her iki ülke SBÖP’ de yer alan ölçme ve değerlendirme uygulamalarının yapılandırmacı yaklaşım esasında gerçekleştiği belirtilebilir. Türkiye’de Azerbaycan’da SBÖP’ de ve eş içerik programlarda yer alan derslerin ölçme-değerlendirme boyutunun bilimsel içerik taşıdığı, esnek değerlendirme yöntemlerine sahip, uygulanabilir, açık ve net, günlük hayatla ilgili, öğrencilere rehber olup öğrencileri geliştiren ve öğrenci farklılıklarını dikkate alıp öğrencilerin bilişsel ve eylemsel farklılıkları değerlendiren nitelikte oldukları gibi benzer yönler tespit edilirken, Azerbaycan eş içerikli ilkelerin ölçme-değerlendirme açısından velilerle işbirliğine vurgu yapmadığı görülmektedir (Oran, 2018). Azerbaycan öğretim programlarında ve öğrenme çıktılarında çocukların fiziksel gelişimine ve sağlığına büyük önem verildiğini ifade ederek vatandaşlık eğitimi bağlamındaki fiziksel beklenti

ve aktivitelere benzer şekilde işaret etmiştir (İbrahimoglu 2018). Azerbaycan SBÖP’de ölçme ve değerlendirme ilkelerinin daha yoğun olarak bilimsellik taşıdığı belirlenmiştir.

Bu araştırmada dikkat çeken noktalardan biri de Türkiye’de öğretmen kılavuzlarının Sosyal bilgiler öğretiminde kaldırılırken, Azerbaycan eş değer programlarında var olması ve sınıflara göre daha detaylı ölçme değerlendirme sürecini içermesidir. Öğretmenlere öğretim her aşamasında yapması gerekenler tek tek izah edilmiş ve nasıl öğretim süreci geçirmesi gerektiği, o süreci nasıl değerlendirmesi örneklerle sunulmuştur. MEB öğretmen kılavuz kitapları 2018-2019 Öğretim Yılından itibaren kaldırılmıştır. Bununla birlikte Ateş ve Acele (2021) de yapmış olduğu araştırmada Türkçe öğretmenlerin yarısının kılavuz kitap istediklerini %9’ nun kaldırılması gerektiğini %41nin ise fark etmez dediğini belirterek öğretmen kılavuzu isteyen öğretmenlerin kılavuz olmadığı zaman öğretimde bazı sıkıntıların olduğunu belirtmiştir. Buna benzer bir sonuçta Karabacak ve Turan (2008) tarafından sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada elde edilmiş ve sosyal bilgiler öğretmenleri öğretmen kılavuz %67 oranında rehberlik edici özelliğe sahip olduğunu açıklamışlardır. Öğretmen kılavuzu kitaplarının (Metodik Vesait) öğretmenlere yol gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.Öneriler

Araştırmacılara yönelik öneriler:

Bu bölümde öğrencilerin globalleşen yenedünya taleplerine yön veren, topluma faydalı gelişmiş ülkelerle rekabet etme gücü olan, sorumluluk sahibi, tarihini ve coğrafyasını bilen, bilinçli bir gençliğe dönüşebilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

1. Her iki ülkenin SBÖP’ de yer alan amaçları karşılaştırması sonucuna genel bir bakıldığı zaman Azerbaycan açısından daha Türkçülük ve Türk kültürünü yansıtıcı ve Türk tarihi ile ilgili detaylı bilgiye yer verilmesi gerektiği önerilmektedir. Türkiye açısından ise “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanları biraz daha bilimsel notalar taşıyabilir.

2. SBÖP ile eş içerikli derslerin öğretim programları amaçlar açısından yoğun olarak benzerlik göstermektedir. Ancak Azerbaycan HBÖP’ de yer alan “Zararlı

alışkanlıkların insan yaşamı için tehlikeli olduğu ve ciddi sonuçları olduğu, verilen belirli örneklerle dayanarak sağlıklı bir yaşam tarzı sürdürdüğü günlük aktivitelerde gösterir” amacının Türkiye SBÖP’ de bir karşılığı bulamamış ve farklılık teşkil ettiği anlaşılmıştır. Bu amacın SBÖP’ ye eklenmesi önerilebilir.

3. Her iki ülkenin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve eş değer programları saat ve süre açısından karşılaştırıldığında Azerbaycan'daki eş içerik derslerin, yoğunluk teşkil ettiği belirlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, Türkiye'deki Sosyal Bilgiler kazanım sayısı, ders saati ve süresi artırılabilir. Türkiye sosyal bilgiler programına dönük bu konuda akademik çalışmalar yapılabilir.

4. Türkiye’ deki SBÖP’ de değer, beceri ve yetkinliklerin düzenli bir şekilde tablo ya da alt başlıklar halinde bulunduğu buna karşılık Azerbaycan eş içerik derslerde böyle bir düzen olmadığı ve metin içerisine serpiştirildiği belirlenmiştir. Bu sebepten, Azerbaycan eş içerik derslerin öğretim programlarında değer, beceri ve yetkinliklerin daha düzenli ve dikkat çekici bir şekilde sunulması gerektiği ve bilişsel becerilerin geliştirilmesi açısından ilgili hedef sayıları arttırılması önerilebilir.

5. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, Azerbaycan'ın programı ve ortaokul sosyal bilgiler ile ilgili derslerine bakıldığında, amaç, kazanım ve ölçme-değerlendirme boyutlarında velilerle işbirliği yapılması gerektiği vurgusu yer aldığı görülmektedir. Türkiye'deki ve Azerbaycan’ deki Sosyal Bilgiler öğretim programlarının amacı, kazanım ve ölçme ve değerlendirme boyutlarına veliler de dâhil edilerek öğretimin kalitesi artırılabilir.

6. Azerbaycan’ da ortaokul (5.6.7.) sınıflardaki (Tarih, Coğrafya, Hayat Bilgisi) programlarında yer alan analiz becerisi, yönetim hukuku, yönetme becerisi, iş hukuku, toplumsal hukuk, aile hukuku, sağlıklı yaşam, zararlı alışkanlıkların zararları, güvenliğimizi sağlama yöntemleri, her dersle ilgili sunum yapma ve kendini ifade becerisi gibi konular yer almaktadır. Türkiye’de SBÖP’ de öğrencilerin günlük yaşamlarını etkileyecek bilgi eksikliklerini gidermesi için buna benzer konu başlıkları eklenebilir.

7. Azerbaycan’da sosyal bilgilere eş değer derslerin öğretmen kılavuzu bulunmaktadır. Buna karşılık Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmen kılavuzuna dönük yapılan araştırmalarda öğretmenler, kılavuzun rehberlik gücüne dikkat çekmektedir. Bu konu

ile ilgili biraz daha araştırma yapıp sosyal bilgilerde öğretmen kılavuzunun kullanılıp kullanılmamasına karar verilebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O.C. ve Tatlı, S. (2012). Türkiye'deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu bir incelemesi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 143-150.
- Ağaoğlu, S. (1975). Bir Ömür Böyle Geçti, İstanbul: İshak Basımevi,
- Akyüz, Y. (2012). Türk Eğitim Tarihi İstanbul: Pegem Akademi, s.2. 23.Baskı
- Aladdinov, R. (2006). Türkiye Ve Azerbaycan Ortaöğretim Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması(Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir..
- Aladdinov, R. (2006).Türkiye (1992) ve Azerbaycan (2003) Ortaöğretim Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması,(Yüksek Lisans Tezi.). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aliyev V. Babayev İ., Cəfərov H., Məmmədova A. (2021).Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 6-C1 Sinifləri Üçün Azərbaycan Tarixi Fənni Üzrə Dərslik <https://www.e-derslik.edu.az>
- Aliyev V., Babayev İ., Məmmədova A. Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 6-C1 Sinifləri Üçün Ümumi Tarix Fənni Üzrə Dərslik. <https://www.e-derslik.edu.az>
- Alizadə E. , Seyfullayeva N. , Aktoprak İ. , Şabanova Y. (221). Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 6-C1 Sinifləri Üçün Coğrafiya Fənni Üzrə Dərslik(<https://www.e-derslik.edu.az>
- Ateş M. , Acele M.”Öğretmen Klavuz Kitaplarının Kaldırılmasının Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”.
- Atık, S. ve Aykaç, N. (2017). 2009 ve 2015 Türkçe öğretim programlarının eğitim programı ögeleri açısından değerlendirilmesi. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), 586-607. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TWpjeU56UTFOUT09>
- Aynal, S. (2012). Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları. Yay. Haz. (1.Baskı). Ankara: Pegem:
- Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı (ARTN - Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi). (2013).
- Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı (ARTN - Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi). (2020). E Derslik <https://www.e-derslik.edu.az> sayfasından elde edilmiştir.

- Azərbaycan Respublikası Halk Təhsil Nazirliyi, (2003). Azərbaycan Respublikasının Təhsil Kanunu, s. 16, Bakı
- Azərbaycan Respublikası Halk Təhsil Nazirliyi, (2013). Ortaöğretim Okullarının 6–11. Sınıfları İçin Coğrafiya Proqramı. Təhsil Neşriyatı, Bakı.
- Azərbaycan Respublikası Halk Təhsil Nazirliyi, (2013). Ortaöğretim Okullarının 6–11. Sınıfları İçin Tarix Proqramı. Təhsil Neşriyatı, Bakı.
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri Üçün Azərbaycan Tarixi Fənni Üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (V–XI Sınıflar Bakı-2013 S.15, 20.
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu (ARTN) (Karşılığı MEB) Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri Üçün Coğrafiya Fənni Üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (VI–XI Sınıflar) Bakı-2013
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri Üçün Həyat Bilgisi Fənni Üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (I–IX Sınıflar) Bakı-2013
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu (ARTN, ARTİ) Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri Üçün Ümumi Tarix Fənni Üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (VI–XI sınıflar) Bakı – 2013
- Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Normativ Hüquqi Aktların Vahid İnternet Bazası. <http://www.eqanun.az/framework/42543> adresindən edinilmişdir.
- Azərbaycan Respublikasının Ümum Təhsil Məktəbləri Üçün Azərbaycan Dili Üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulum). Bakı: ARTN Azərbaycan Cumhuriyeti Genel Eğitim Kanunu (ÜTHARQ - Ümumi Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu). (2019).
- Bacakoğlu, T.Y. (2022) Türkiye Ve Singapur İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programlarının Ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Bakının Qurtuluşu, Elm və Tehsil, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, e-kitap Bakı - 2013
- Bakioğlu, A. (2018). Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi/PISA'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri. Ankara: Nobel.
- Baltacı, A. (1996). Demokratik Eşitlik İlkesi . Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 1 (1) , Cilt: 1 Sayı: 1, - , 01.03.1996

- Baş, B. (2003). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri üzerine bir inceleme. Türklük Bilimi Araştırmaları, 257-265. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16954/177012>
- Baş, T., Akturan, U. (2008). Nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Batalden, S. K. (1997). Erişim tarihi: 30 Aralık 2020. “Azerbaycan (2021, Aralık 23). Wikipedia.”
- Bayraktaroğlu, C. E. (2011). “Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımı ve eleştirel bir bakış” (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir. (358106)
- Behramova S. , Hüseyinova L. , Elişirova H. (2018). Ümumtəhsil Məktəblərinin 7-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Ümumi Tarix Dərsliyinin Metodik Vəsait(7.Sınıf Genel Dünya Tarihi Öğretmen Klavuzu) <https://www.Trims.Edu.Az/Site/Resource.Php?İd=254>
- Bəhramova S. , Mahmudova K. , Məmmədova N.(2018). Ümumtəhsil Məktəblərinin 7-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Hayat Bilgisi Dərsliyinin Metodik Vəsait(6.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Klavuzu) <https://Trims.Edu.Az/Site/Resource.Php?İd=240>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). “Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Coğrafya programı .(2013). Azerbaycan Cumhuriyeti Genel Eğitimi Okullara Coğrafya Konusu Eğitimi Program (Müfredat) (sınıf VI-XI) Bakı-2013.
- Çaykesen, M.(2019) Türkiye ve Azerbaycan'da Ortaokul 7. Sınıf Düzeylerinde Coğrafya Müfredatlarının Karşılaştırılması” (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Çelikkaya, H. (1991). Eğitimin Anlamları ve Farklı Açılardan Görünüşü . Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi , 3 (3) <http://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/352>
- Çoban, O., ve Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Öğrenme Alanı, Kazanım, Kavram, Değer ve Beceri Boyutları Açısından Karşılaştırılması. Journal of History Culture and Art Research, 7(1), 479-505.
- Çubukçu, Z., Yılmaz, Y. B. ve İnci, T. (2016). Karşılaştırmalı eğitim programları araştırma eğilimlerinin belirlenmesi – bir içerik analizi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(1), 446—468. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/24714/261389>

- Delibaş, H. (2007). Türkiye, İngiltere, Almanya ve Finlandiya Biyoloji Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Demircan, A. (2007). Tarih Üzerine Bazı Düşünceler. Dergi Park yayınları
- Demirel E. (1996). Karşılaştırmalı Eğitim. Kardeş Kitap ve Yayınevi
- Demirel, Ö. (2011). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, 16. Baskı, Ankara, Pegem A.
- Demirel, Ö. (2015). Eğitimde program geliştirme (22. Baskı). Ankara: Pegem
- Dinsever, M. B. (2021). Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programları ile Polonya tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ders kitapları ve öğretim programlarının karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), 77-96.
- Doğanay, H. Çavuş, A. (2013). Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Ankara: Pegem Akademi
- Dönmez C, Yazıcı K. “Sosyal Bilgilerde Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Yapısına Bağlı Olarak Kullanılabilecek Strateji Ve Teknikler”. Cilt: 8 Sayı: 16, 137 - 154, 01.10.2006
- Duman, B. (2015). Eğitim ve öğretimle ilgili temel kavramlar. Duman, B. (Ed.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s.2-54). Ankara: Anı
- Duman, B. (2018). Eğitimde çağdaş yaklaşımlar. Ocak, G. (Ed.), Öğretim ilke ve yöntemleri içinde (s.375-394). Ankara: Pegem
- Ercan M. ve Alican M. (2014). Selçukluları Yeniden Keşfetmek, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erdem, E. ve Demirel, Ö. (2002). Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 81-87
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırmalı Eğitim: Çağdaş Eğitim Sistemleri (5 b.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2006). Çağdaş eğitim sistemleri. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ergün, M. (1985). Karşılaştırmalı eğitim. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya.

- Farzali F. (2011). XX. Yüzyılda Azerbaycan Türkiye İlişkileri (Doktora Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet Dönemi (1929-1930, 1949,1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik, Genel Ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı Gelişim Düzeyi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (1), 11-26.
- Gökçe N. , Öztürk F. “İlköğretim Öğrencilerinin Coğrafya Biliminin Konularına İlişkin Algıları”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2013; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/archive?y=2013>
- Gömlüksüz MN. Ve Bulut İ. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. 47 (47), 393 – 421.
- Gündüz, T. (2008). Safeviler: Siyasi Tarih. DİA: C.35, 451-457. Gündüz, T. (2010). Son Kızılbaz Şah İsmail, İstanbul: Yeditepe Yayınevi,
- Güven İ. ve Gürdal A. (2011). Türkiye ve Kanada'da Acele, M., & Murat, A. T. E. Ş. (2021). “Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Kaldırılmasının Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *Türkiyat Mecmuası*, 31(2), 533-553.
- Hesenov İ. , Rüstemova A. ve Babayeva N. (2021) Yeni Program Esasında İlk Vesait.Mücrü Neşriyyat.
- İbrahimoğlu Z, Şan S, “Azerbaycan Öğretim Programlarının Vatandaşlık Eğitimi Açısından İncelenmesi”, Marmara Coğrafya Dergisi, 70-78. Yıl 2018
- İbrahimoğlu, Z., & Şan, S. (2018). “Azerbaycan Öğretim Programlarının Vatandaşlık Eğitimi Açısından İncelenmesi”. Marmara Coğrafya Dergisi, (37), 70-78.
- İbrahimova, S. (2002),” Azerbaycan ve Türkiye’de Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması” (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İncebacak, E. (2019). Türk Eğitim Tarihi Açısından Modernleşme Sürecindeki Türk Eğitim Sistemine İzmir İktisat Kongresi Kararlarının Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- İncekara, S. (2006). “Türkiye’de ve Kanada’da ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredat, metot ve araç-gereçler açısından değerlendirilmesi” (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- İnci O.(2009).Bilimselyayınilkeleri, yanılmalar, yanılmaları önlemeyeyönelik öneriler, Araştırmaveyayın etiği. ULAKBİM sağlık bilimlerinde süreliyayıncılık 7. Yayınlandığı Sayı: 29 Sayı: 2.

- İşlenen Fen ve Teknoloji Derslerinin Karşılaştırmalı Analizi, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 34 (34) , 147-169.
- Kab, İ. (2012). “Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya’daki Tarih, Coğrafya Ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması”(Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Kalemoğlu Varol, Y. ve İmamoğlu, A. F. (2014). “Türk ve İngiliz Eğitim Sistemlerine İlişkin Sayısal Verilerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”
- Kandel ER, Tauc L. Heterosynaptic facilitation in neurones of the abdominal ganglion of Aplysia depilans. The Journal of Physiology 1965; 181(1): 1-27.
- Kartal, G. (2017).” Farklı kültürlerden öğrenenler için uzaktan ders tasarım ilkelerinin belirlenmesi: Anadolu Üniversitesi Azerbaycan programları üzerine bir inceleme” (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- Kılıçoğlu G, Acat MB, Karadağ E.(2015). “İngiltere’deki Türk Öğrencilerin Kültürleşme Tercihleri ve Bu Tercihlerin Okula Aidiyet Duygusuyla İlişkisi”. Cilt: 3 Sayı: 30, 195 - 225, 03.12.2015
- Kılıçoğlu G. ,Acat MB. ve Karadağ E.(2015). “İngiltere’deki Türk Öğrencilerin Kültürleşme Tercihleri ve Bu Tercihlerin Okula Aidiyet Duygusuyla İlişkisi” Cilt: 3 Sayı: 30, 195 - 225, 03.12.2015 Dergi Park Yayınları.
- Kızılkaya, H. (2014). Postmodern Felsefe Işığında Türk Eğitim Sistemi Sorunlarının Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurban V. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Tarihi (2022). Yeditepe Yayınevi
- Küçükoğlu A. ve Kızıldaş, E. (2012). Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Türkiye Okul Öncesi Öğretmen Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması, İlköğretim Online,11 (3) , 660-670.
- Leylak, H. (2008). Türk Eğitim Tarihi, 1. Baskı, Bölüm, 1, İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim, (s. 15), İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Mahmudlu Y. Cabbarov H. Hüseynova L. (2021). Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 5-Ci Sinifləri Üçün Azərbaycan Tarixi Fənni Üzrə Dərslik <https://www.e-derslik.edu.az>
- Mammadov, J. (2008). Bağımsızlık sonrası Azerbaycan eğitim sistemindeki değişim ve gelişmeler (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir.
- MEB, (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programları, Web: <http://mufredat.meb.gov.tr/>

MEB. (2020) 1 Ağustos 2021 tarihinde https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_10/10162703_123_sayYIY_Ylkokul_ve_Ortaokul_HaftalYk_Ders_Ci_zelgesi.pdf

Mehdiyeva G.
Kərimova B. (2021). Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 6-C1 Sinifləri Üçün Heyat Bilgisi Fənni Üzrə Dərslik <https://www.e-derslik.edu.az>

Məmmədova N. Mahmudova K. Bəhrəməova S. (2021). Ümumi Təhsil Müəssisələrinin 5-Ci Sinifləri Üçün Heyat Bilgisi Fənni Üzrə Dərslik <https://www.e-derslik.edu.az>

Mercan, İ. H. (2013). Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi, 2. Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi.

Metin, B. Uygun, K. Oran, M.(2017). Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Eşdeğer Derslerin Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan'daki Öğretim Programlarının Yapı Yönünden Karşılaştırılması, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(4), 619 - 642,

Nəbiyeva, Ş. (2010). Ana dili tədrisi metodikasının aktual problemləri. Bakı: ADPU. <https://ebooks.azlibnet.az/book/mdjcf0YC.pdf>

Nesibli, N. (2002). "Osmanlı-Safevî Savaşları, Mezhep Meslesi ve Azerbaycan", Türkler, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, ISBN 975-6782-39-0,(s.895), Ankara. "Azerbaycan. (2021, Aralık 22). İçinde Wikipedia."

Nıyazlı N. (2021) Türkiye Ve Azerbaycan'da Ortaokul 7. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programının V(Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. Ders Kitaplarındaki Metinlerle Etkinliklerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Oruç, Ş. ve Ulusoy, K. (2008). "Sosyal Bilgiler Alanında Yapılan Tez Çalışmaları". Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 26: 121-132.

Öksüz Gül F.(2018). "Batı'da Karşılaştırmalı Eğitim Araştırmalarının Gelişimi" Cilt: 26 Sayı: 4, 1167 - 1177, 15.07.2018 <https://doi.org/10.24106/kefdergi.434149>

Özçelik. D. A. (2010). Eğitim programları ve öğretim (3. Baskı). Ankara: Pegem

Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye'de Eğitim Programlarının Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(6), 126-149.

Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Öztürk, T. ve Öztürk, F. Z. (2013). Kanada (Ontario) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Bu Programın Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Prpgramı ile Karşılaştırılması. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi cilt, sayı (14), 485-514

- Polat Hacı A. (2019) Türkiye Ve Fransa Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Qeribov Y. , Seyfullayeva N. , Şabanova Y. , Hümbetova Ş. , İsmayılova T. (2018). Ümumtəhsil Məktəblərinin 7-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Coğrafiya Dərsliyinin Metodik Vəsaiti (7.Sınıf Coğrafya Öğretmen Klavuzu) <https://Trims. Edu. Az/Site/Resource.Php?İd=232>
- Sadıgov İ (2009) Azərbaycan Ve Türkiyə'de Ortaöğretim Coğrafiya Eğitim Ve Öğretiminin Müfredatları, Metotları Ve Kullanılan Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Sadıgov, İ. (2002). Azərbaycan'da Coğrafiya Eğitimi ve Öğretimi, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sadıgov, İ. (2009). Azərbaycan ve Türkiyə'de ortaöğretim coğrafiya eğitim ve öğretiminin müfredatları, metotları ve kullanılan araç gereçler açısından değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 250885)
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, A. Öcal (Ed.), Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (ss. 1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M., & Dündar, H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. Eğitim ve Bilim, 39(173).
- Sezgin, M.F. (2008). Türk ve Çin Eğitim ve Öğretim Sistemleri Üzerine Bir Karşılaştırma, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Sinoloji) Anabilim Dalı, Ankara
- Sidekli, S. (2018). Kuramdan Uygulamaya Sınıf Öğretmenliği Seti Hayat Bilgisi Öğretimi, (s. İii) Ankara: Eğiten Kitap.
- Sönmez, Veysel (1997). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu, Anı Yayıncılık, Ankara
- Subaşı, S. (2013). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi 'Adım Adım Türkiye' Ünitesinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri İle Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Tatlı, S. ve Adıgüzel, O. C. (2012). Türkiye'deki Lisansüstü Karşılaştırmalı Eğitim Tezlerinin Çok Boyutlu Bir İncelemesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (1), 143-150.

- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması, International Journal Of Eurasia Social Sciences, 8(27), 461-487.
- TBMM Arşivi, Ahmet Ağaoğlu Dosyası, Tercüme-i hal https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/Cilt2.pdf
- Togan, A. Z. V. (1981). Umumi Türk Tarihi'ne Giriş, Cild I: En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar, 3. Baskı, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tomal, A. (1984). Türkiye ve Fransa Lise Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Turan İ, Karabacak N. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretimdeki Yansımaları”, Milli Eğitim, sa.177, ss.138-152, 2008
- Turan, R. (2009). Azerbaycan'da İlk ve Ortaöğretimde Tarih Öğretimi ve Tarih Ders Kitapları (Sovyet Döneminden Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyetine) (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Türkoğlu, A. (2012). Karşılaştırmalı eğitim nedir. Songül Aynal (Ed.) Karşılaştırmalı eğitim yansımaları içinde (ss. 1-22). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Türkoğlu, A. (2015). Karşılaştırmalı eğitim, dünya ülkelerinden örneklerle. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Türkoğlu, A. (2016). Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle. Ankara: Anı
- Ümumi Tehsil Haqqında Qanun (2019). (Azerbaycan Eğitim Kanunnamesi).Bakı-1992 <https://e-qanun.az/framework/42543>
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 5-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Azərbaycan Tarixi Dərsliyin Metodik Vəsait(5.sınıf Azərbaycan Tarixi öğretmen klavuzu) <https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1046>
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 5-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Hayat Bilgisi Dərsliyin Metodik Vəsait(5.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Klavuzu) <https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1004>
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 6-C1 Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Azərbaycan Tarixi Dərsliyin Metodik Vəsait(6.Sınıf Azərbaycan Tarixi Öğretmen Klavuzu) Aide Memmedova <https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1406>
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 6-C1 Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Coğrafiya Dərsliyin Metodik Vəsait(6.Sınıf Coğrafiya Öğretmen Klavuzu) <https://www.trims.edu.az/site/resource.php?id=1258>

- Ümumtəhsil Məktəblərinin 6-C1 Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Hayat Bilgisi Dərsliyin Metodik Vəsait(6.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Klavuzu) B. Kərimova, G. Mehdiyeva, G. Şahmuradov
Ahttps://Www.Trims.Edu.Az/Site/Resource.Php?İd=1398
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 6-C1 Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Ümumi Tarix Dərsliyin Metodik Vəsait(6.Sınıf Genel Dünya Tarihi Öğretmen Klavuzu) Aide Memmedova Hhttps://Www.Trims.Edu.Az/Site/Resource.Php?İd=1328
- Ümumtəhsil Məktəblərinin 7-Ci Sınıfı Üçün Fənni Üzrə Azərbaycan Tarixi Dərsliyin Metodik Vəsait(7.Sınıf Azərbaycan Tarihi Öğretmen Klavuzu) Leyla Hüseynova, Sevil Beyramova 19.07.2018
Hhttps://Www.Trims.Edu.Az/Site/Resource.Php?İd=228
- Xəlilov, S. (2005). Təhsil, təlim, tərbiyə. Bakı: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı.
<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=6411&pno=2&zoom=2>
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5.Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali Ve Şimşek, Hasan Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, 366 s. ISBN 9750200071 Yıl 2006, 2 (2): 113-118.
<http://eku.comu.edu.tr/index/2/2/etopkaya.pdf> Adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, C. ve Türkoğlu, A. (2018). Karşılaştırmalı eğitim yansımaları: “on yıl sonra”. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 5(1), 31-45.
<https://doi.org/10.30803/adusobed.323374>
- Yıldırım, M. (1999). Eğitim Yöntemi; Azerbaycan'da Eğitim Sistemi, Yöntemi ve Organizasyonu, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, M.C. (2010). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemlerinin Yönetim Yapısı, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18 (2), 567-586
- Zamanov E.· 2014 — Bu tez, Sovyetler Birliği döneminde (1920-1991) “Sovyetler Dönemğinde Azerbaycan'da Eğitim Hareketleri” (Yüksek Lisans Tezi)
<https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/1005/10049875.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Adresinden alınmıştır.

EKLER

Ek-1 Etik Kurul Kararı

T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 08/05/2023
Toplantı K. Sayısı : 2023/198

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrencisi Günay KABAOĞLU'nun "Türkiye ve Azerbaycan'da Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Eş İçerikli Derslerin Program Bağlamında Karşılaştırılması" isimli projesi kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.

☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.

☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ
Başkan

Ek-2 Araştırmada Kullanılan kaynaklar

Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli

Cədvəldə "Coğrafiya" fənn kurikulumunda əks olunan alt standartlarının bir tədris ili ərzində mövzular üzrə reallaşdırılması təsvir edilmişdir.

Tədris vahidləri	Mövzular	Mövzunun nömrəsi	Coğrafi məkan					Təbiət								Cəmiyyət						
			1.1.1.	1.2.1.	1.2.2.	1.3.1.	1.3.2.	2.1.1.	2.1.2.	2.1.3.	2.1.4.	2.1.5.	2.1.6.	2.1.7.	2.1.8.	3.1.1.	3.1.2.	3.2.1.	3.2.2.	3.2.3.	3.2.4.	3.2.5.
COĞRAFI BİLİKLƏRİN İNKİŞAF TARİXİ	Coğrafiyanın öyrənilməsinin əhəmiyyəti.	1	+																			
	Yer haqqında ilkin biliklərin toplanması.	2	+																			
	Orta əsrlərdə coğrafi biliklərin inkişafı	3	+																			
	Materiklər və okeanların kəşf edilməsi	4	+																			
	Azərbaycanın öyrənilməsi və coğrafi biliklərin inkişafı.	5	+																			
YER SƏTHİNİN TƏSVİRİ	Üfüq və onun cəhətləri. Azimut.	6			+																	
	Miqyas	7			+																	
	Yer səthinin təsviri üsulları. Qlobus.	8			+																	
	Məhəllin planı və şərti işarələr	9			+																	

Ek-2(Devamı) Araştırmada Kullanılan kaynaklar

Məzmun standartı	Tədris vahidi	Mövzu	Inteqrasiya	Qiymətləndirmə	Saat	Tarix
1.1.1.	COĞRAFI BİLİKLƏRİN İNKİŞAF TARİXİ	Coğrafiyanın öyrənilməsinin əhəmiyyəti	Ü.t. 2.1.1.;2.1.2.İnf.3.3.1.	Formativ qiymətləndirmə əks əlaqə yazılı formada	1	
		Yer haqqında ilkin biliklərin toplanması		Formativ qiymətləndirmənin verbal qiymətləndirmə üsulu	1	
		Orta əsrlərdə coğrafi biliklərin inkişafı		Formativ qiymətləndirmə Özünüqiymətləndirmə vərəqələri	1	
		Materiklərin və okeanların kəşf edilməsi		Formativ qiymətləndirmə Fəaliyyət disrriptorları	1	
		Azərbaycanın öyrənilməsi və coğrafi biliklərin inkişafı		Formativ qiymətləndirmə Fəaliyyət disrriptorları	1	
		KSQ-1			1	

Ek-2.(Devamı) Araştırmada Kullanılan kaynaklar

İş vərəqinin hazırlanması üzrə məsləhətlər

1. Dərsin məqsədi:

- Dərsin mövzusunə və məzmununa uyğun olmalıdır;
- Formalaşdırılmalı olan bilik, bacarıq və vərdisləri əks etdirməlidir (məsələn, məntiqi və ya tənqidi təfəkkürü, yaradıcılıq qabiliyyətlərini, müstəqil işləmək bacarığını, elmi-tədqiqat bacarıqlarını, estetik qavramanı və s.).

2. Tapşırığın dürüst ifadə edilməsi:

- Dərsin məqsədlərinə uyğun olmalı və qarşıya qoyulmuş tədqiqat işinin həllinə yönəldilməlidir (təfəkkür növü üzrə, informasiya mənbəyi üzrə, nəticələrin təqdimat forması üzrə və s.);
- Şagirdin yaşına, bilik səviyyəsinə və intellektinə, bacarıq və maraqlarına uyğun olmalıdır;
- Dövlət proqramına və milli dəyərlərə əsaslanmalıdır;
- Şagirdlərin bugünkü real həyatı və təcrübəsi ilə əlaqədar olmalıdır;
- Maraqlı, cazibəli olmalı; tətbiq etmək, "kəşf etmək" arzusunə şövqləndirməlidir;
- Müxtəliflipli olmalıdır (bir iş vərəqində məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün, digər bacarıq və vərdislərin inkişafına yönəldilmiş müxtəlif tapşırıqlar ola bilər).

3. Müxtəlif informasiya mənbələrindən istifadə etmək:

- çap;
- əyani;
- maddi;
- elektron.

4. Nəticələrin təqdimat formalarını düşünüb tapmaq; bunlar konkret və rəngarəng olmalıdır, məsələn:

- təsvirlər, əsərlər, esselər;
- sxemlər, cədvəllər;
- illüstrasiyalar, kitablar, qəzetlər;
- modellər, rəmlər;
- layihələr;
- səhnələşdirmələr;
- faktlar və nümunələr kataloqu;
- nəğmələr, musiqilər;
- referatlar;
- krossvordlar, rebuslar, bağlamalar və s.

5. İş vərəqinin tərtibi göstərilən kimi olmalıdır:

- səliqəli;
- yığcam (tapşırıq dəqiq verilməlidir);
- estetik;
- əyani;
- rəsmi məlumatları (tarixi, sinif, qrup iştirakçılarının siyahısı və s.) əks etdirən.

Ek-2.(Devamı).Araştırmada Kullanılan kaynaklar

Məzmun xətləri üzrə əsas və altstandartlar

1. Tarixi zaman

Şagird:

1.1. Xronologiya ilə bağlı tarixi anlayışları mənimsədiyini nümayiş etdirir:

1.1.1. Mühüm hadisə, proses və təzahürlərin xronoloji çərçivələrini müəyyənləşdirir.

1.1.2. Mühüm hadisə, proses və təzahürləri zaman oxunda təsvir edir.

1.2. Mənbələr üzərində tədqiqat bacarıqları nümayiş etdirir:

1.2.1. Dövrün öyrənilməsində maddi və yazılı mənbələrin rolunu izah edir.

1.2.2. İllüstrasiya və yaxud muzey eksponatları əsasında sadə tədqiqatlar aparır.

1.3. İnsanların həyat tərzindəki dəyişiklikləri sivilizasiyalarla əlaqələndirir.

1.3.1. İnsanların birgəyaşayışının müxtəlif formalarını fərqləndirir.

2. Tarixi məkan

Şagird:

2.1. Azərbaycan ərazisinin təbii-coğrafi şəraitini tarixi hadisə, proses və təzahürlərlə əlaqələndirir.

2.1.1. Qədim insanların həyat tərzini və məşguliyyətlərini Azərbaycan ərazisinin təbii-coğrafi şəraiti ilə əlaqələndirir.

2.1.2. Xəritələrdə Azərbaycan ərazisində ilk insan məskənlərini, dövlət qurumları və qədim dövlətlərin yerini müəyyənləşdirir.

3. Dövlət

Şagird:

3.1. Azərbaycan ərazisində dövlətlərin yaranması, inkişafı və tənəzzülü ilə bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.1.1. Azərbaycanda dövlət qurumları və qədim dövlətlərin yaranmasını, idarə olunmasını, sosial-iqtisadi münasibətlərini təsvir edir;

3.1.2. Qədim dövlətlərin daxili və xarici siyasətini izah edir;

3.1.3. Qədim Azərbaycan dövlətləri haqqında mənbələr əsasında məlumatlar toplayır, təqdimat hazırlayır.

4. Şəxsiyyət

Şagird:

4.1. Tarixi şəxsiyyətləri dövr baxımından qiymətləndirir.

4.1.1. Dövlətlərin yaranmasında, inkişafında tarixi şəxsiyyətlərin (İranzu, Tormiris, Atropat, Oroys) rolunu dəyərləndirir.

4.1.2. Tarixi şəxsiyyətlər haqqında kiçik hekayə qurur.

5. Mədəniyyət

Şagird:

5.1. Mədəniyyət və sivilizasiyaları qiymətləndirir.

5.1.1. Sivilizasiyayaqədərki və sivilizasiya dövrünün mədəniyyətlərini izah edir.

5.1.2. Azərbaycan mədəniyyətinin müxtəlif xalqların mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqələrini izah edir.

5.1.3. Mədəni əlaqələrə dair cədvəllər tərtib edir.

Ek-2.(Devamı).Araştırmada Kullanılan kaynaklar

“AZƏRBAYCAN”

*Birinci böyük ictimai əmək bölgüsünün
necə baş verdiyini izah edin.*

“QARABAĞ”

*Ataxaqanlığının yaranması tayfaların idarə
olunmasına necə təsir etdi? İzah edin.*

“II KÜLTƏPƏ”

*İkinci ictimai əmək bölgüsünün mahiyyətini
izah edin.*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 42-ci maddəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin təmin olunması sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, ümumi təhsilin təşkilatı-hüquqi və iqtisadi əsaslarını müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa, insan hüquqları haqqında beynəlxalq konvensiyalara və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı digər beynəlxalq müqavilələrə əsaslanır, təhsil sahəsində Azərbaycan xalqının dəyərlərinin və ümumbəşəri dəyərlərin prioritetliyi əsasında dünya təhsil sisteminə inteqrasiya olunaraq inkişaf edir.

1-ci fəsil ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Əsas anlayışlar

1.0. Bu Qanunda istifadə olunan əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

1.0.1. **ümumi təhsil** – təhsilalanlara elmlərin ümumi əsaslarının öyrədilməsini, zəruri bilik, bacarıq və vərdislərin aşılmasını, onların həyata və əmək fəaliyyətinə hazırlanmasını təmin edən təhsil pilləsi;

1.0.2. **ümumi təhsil müəssisəsi** – ümumi təhsil pilləsinin hər üç səviyyəsinin və ya hər hansı səviyyəsinin (səviyyələrinin) təşkil olunduğu təhsil müəssisəsi;

1.0.3. **ümumi orta təhsil** – ümumi təhsilin icbari hesab olunan və məzunlarına *təhsil haqqında dövlət sənədinin* verilməsi ilə başa çatan səviyyəsi;^[1]__

Fənn üzrə məzmun standartları

Məzmun xətləri üzrə əsas və altstandartlar

1. Təbiət və biz

1.1. Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.

1.2. Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

2.1. Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

2.1.1. Cəmiyyətin idarə olunmasını şərh edir.

2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.

2.2. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir.

2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

2.3. İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.3.1. İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir.

3. Mənəviyyət

3.1. Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.

3.2. İnsan mənəviyyətini formalaşdıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.2.1. Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir.

3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.

3.3. Mənəviyyətin formalaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.

3.3.1. Dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

4.1. Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.

4.2. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir.

4.2.2. Yol nişanlarının təyinatına uyğun bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.3. Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Ek-2.(Devamı).Araştırmada Kullanılan kaynaklar

Mövzuların tədrisi texnologiyası üzrə cədvəl

1.BÖLMƏ: Cəmiyyətin mənəvi həyatı							
Alt-standart	Fəaliyyətlər	İnteq-rasiya	Üsullar	Resurslar	Qiymət-ləndirmə	Diferensial-laşdırma	Saat
	1. Diaqnostik qiymətləndirmə 6-cı sinfə gələn hər birin bilik, bacarıq, vərdiş və dəyərləri nümayiş etdirir.				Sorğu test		1
3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.	2. Əməkdaşlıq – İnsan xarakterik xüsusiyyətlərinin ünsiyyətə təsirini dəyərləndirir (3.1.1.); – Ailə və ictimai mühitin ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsirini dəyərləndirir. (3.1.1.).	Əd.: 3.1.1., 1.2.4.	– vəziyyətin mü-qayisəli təhlili; – beyin həmləsi; – müzakirə	– dərslər; https://www.youtube.com/watch?v=xNCtYLg2ZNU http://www.celilabadpu.az/dosyalat/movzu_13(1).pdf	Müəllim tərəfindən – cümlələrdə işləyən şagirdlərin meyar üzrə qiymətləndirmə cədvəli Şagird tərəfindən – meyar üzrə özünüqiymətləndirmə cədvəli	3. Tələmə və çalışma həyatında qazandığı xüsusiyyətin əhəmiyyətini izah edir. 2. “Biz bu insanlara minnətdarıq!” adlı slayd təqdimatı hazırlayın. 1. Şagird tərəfindən əməkdaşlıq say göstərilməsinə aid nümunə göstərin.	1
3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.	3. İki həyat hekayəsi – Ailəsi qarşısında və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə, həyatı misallarla izah edir (3.2.2.)	Əd.: 3.1.3., Bio: 3.1.2.	– vəziyyətin mü-qayisəli təhlili; – beyin həmləsi; – cədvəl üzrə iş; – müzakirə; – debatlar; – esse	Dərslər; – proyektor; – kompüter; https://az.wikipedia.org/wiki/Mirz%C9%99_F%C9%99t%C9%99li_Axundov https://az.wikipedia.org/wiki/Hac%C4%B1_ZeynalabdinTa%C4%9F%C4%B1yev	Müəllim tərəfindən – verbal (sözlə) qiymətləndirmə Müəllim tərəfindən – cümlələrdə işləyən şagirdlərin meyar üzrə qiymətləndirmə cədvəli	3. Dərslərdə qeyd olunmuş açar sözlərdən (xarakter, ailə, valideyn, cəmiyyət, mənəvi borc) istifadə edərək gələcəyinizlə bağlı kiçik esse yazın. 2. Öz həyatınızı təhlil edin: həyatınızda və şəxsi inkişafınızda kimlərin rolu olduğunu sübut edin. 1. İnsanın həyatına və onun cəmiyyət üçün faydalı insan kimi formalaşmasına təsir edən amilləri sadalayın.	1

BÖLMƏ 1. CƏMİYYƏTİN MƏNƏVİ HƏYATI

1. ƏMƏKDAŞLIQ

Altstandart:

3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.

Məqsəd:

- ✓ İnsanın xarakterik xüsusiyyətlərinin ünsiyyətə təsirini dəyərləndirir (3.1.1.).
- ✓ Ailə və ictimai mühitin ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsirini dəyərləndirir (3.1.1.).

İntegrasiya: Əd.: 3.1.1., 1.2.4.

Motivasiya:

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edir:

- ✓ Əməkdaşlıq nə deməkdir?
- ✓ Əməkdaşlıq insanın uğur əldə etməsinə necə təsir edə bilər?

Tədqiqat sualı:

- ✓ Əməkdaşlıqda ünsiyyət mədəniyyəti insana necə kömək edir?

Şagirdlər müəllimin sualları əsasında əməkdaşlıq əhəmiyyəti ilə bağlı fərziyyələrini söyləyirlər

Dərslik və digər məlumat mənbələrindən istifadə edərək şagirdlər ünsiyyətli olmağın insan həyatındakı əhəmiyyəti ilə bağlı yeni məlumatları araşdırırlar. Şagirdlər fərdi olaraq "ikihissəli gündəlik" üsulundan istifadə edərək dərslikdə olan mətni təhlil edirlər və cədvəli doldururlar. Sonra həmin mətn üçün özləri yeni ad fəkirləşirlər. Mətni 3–4 hissəyə bölüb, bölünməsinə əsaslandırırlar və hər bölməni adlandırırırlar. Şagirdlər qeydlərini bütün siniflə bölüşürlər.

[illegible][illegible]

BÖLMƏ 2. DÖVLƏT VƏ VƏTƏNDAŞ

6. AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİ

Altstandart:

2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.

Məqsəd:

- ✓ Dövlətin daxili funksiyalarını izah edir (2.1.2.);
- ✓ Dövlətin xarici funksiyalarını izah edir (2.1.2.).

İntegrasiya: Az-t.: 3.1.1.; 3.1.2.;
Əd.: 3.1.3.

Motivasiya:

Şagirdlərə dərslikdə "Düşünək!" bölümündə şəkillər (Azərbaycanın xəritəsi, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Milli Ordu, gerb və milli pul) və onlara dair sual verilir:

- ✓ Bu şəkillər nəyin əlamətləridir və bizi bu şəkillərlə nə birləşdirir?

Tədqiqat sualı:

Dövlət insanlar üçün nəyi ifadə edir?

Şagirdlər müəllimin sualı əsasında öz fərziyyələrini irəli sürürlər.

Şagirdlər dərslikdəki birinci mətn və digər məlumat mənbələrindən istifadə edərək dövlət haqqında yeni məlumatı araşdırırlar.

Sınıf 4 qrupa bölünür:

1. "Azərbaycanın dövlətçiliyinə tarixi baxış" adlı təqdimat hazırlayın. Bunun üçün "Azərbaycan tarixi" dərsliyindən istifadə edin.
2. Mətnə əsasən dövlətin daxili funksiyalarını izah edin. Funksiyaları sxem vasitəsilə təqdim edin. Cavabınızı nümunələrlə möhkəmləndirin.
3. Mətnə əsasən dövlətin xarici funksiyalarını izah edin. Funksiyaları sxem vasitəsilə təqdim edin. Cavabınızı nümunələrlə möhkəmləndirin.
4. Azərbaycan dövləti cəmiyyəti necə idarə edir? Fikirlərinizi əsaslandırmaq üçün mətndən faktları seçin.

VI sinif də "Coğrafiya" fənni üzrə məzmun standartları

VI sinif

VI sinfin sonunda şagird:

- coğrafi kəşflər nəticəsində xəritədə və cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri izah edir;
- məhəldə cəhətlərin təyin edilməsində alət və cihazlardan istifadə edir və ərazinin planını tərtib edir;
- kainatda Yer in mövqeyini, hərəkətinin coğrafi nəticələrini təsvir edir;
- coğrafi təbəqədə baş verən hadisələri və onların cəmiyyətdə yaratdığı problemləri təsvir edir;
- dünyanın siyasi xəritəsində respublikamızın mövqeyini təyin edir, müxtəlif xalqlar haqqında məlumat toplayır;
- insanların təsərrüfat fəaliyyətlərinin ətraf mühitə təsirinin tarixən dəyişməsini şərh edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Coğrafi məkan

Şagird:

1.1. Coğrafi kəşflər nəticəsində cəmiyyətdə və xəritədə baş verən dəyişikliklərə aid bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.1.1. Qədim insanların Yer haqqında təsəvvürlərini şərh edir.

1.2. Yer in Günəş sistemində mövqeyi və hərəkətlərinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Kainatdakı səma cisimlərinin hərəkətini fərqləndirir.

1.2.2. Yer in öz oxu və Günəş ətrafında hərəkətini təsvir edir və onun coğrafi nəticələrini təqdim edir.

1.3. Kartoqrafik təsvirlər üzərində bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.3.1. Kartoqrafik təsvirlərdə istifadə olunan elementləri şərh edir.

1.3.2. Yaşadığı ərazinin planını tərtib edir.

Ek-2.(Devamı).Araştırmada Kullanılan kaynaklar

2. Təbiət

Şagird:

2.1. Coğrafi təbəqədə baş verən hadisə və proseslərin ekocoğrafi nəticələrini mənimsədiyini nümayiş etdirir.

2.1.1. Yer in daxili quruluşunu, relyefini və orada baş verən hadisə və prosesləri təsvir edir.

2.1.2. İri relyef formalarını kontur xəritədə qeyd edir.

2.1.3. Yer in hava qatını şərh edir.

2.1.4. Hava üzərində müşahidələr aparır, nəticələrini təqdim edir.

2.1.5. Yer səthində suyun paylanması şərh edir.

2.1.6. Təbiətdə su dövrəsinin sxemini tərtib edir.

2.1.7. Canlı aləmin müxtəlifliyinin səbəblərini şərh edir.

2.1.8. Ekskursiyalarda topladığı kolleksiyaları təqdim edir.

3. Cəmiyyət

Şagird:

3.1. Dünya əhalisinin müxtəlifliyinin səbəblərinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.1.1. Dünya xalqlarının fərqli xüsusiyyətlərini təsvir edir.

3.1.2. Kontur xəritədə ilk yaşayış məntəqələrini qeyd edir.

3.2. Cəmiyyətlə iqtisadiyyatın qarşılıqlı əlaqəsinə aid bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.2.1. Ölkələri müxtəlif əlamətlərinə görə müqayisə edir.

3.2.2. Kontur xəritədə Azərbaycanla həmsərhəd ölkələri qeyd edir.

3.2.3. İnsanların təsərrüfat fəaliyyətini şərh edir.

3.2.4. Mənimsəmə iqtisadiyyatından istehsal iqtisadiyyatına keçidi sxematik təsvir edir.

3.2.5. Ətraf mühitdə çirklənməyə məruz qalmış ərazilərin fotoalbomunu hazırlayır.